

Хопчан М.І., Літковець Ю.В., Хопчан В.М.

Управління ефективністю фірми

Навчальний посібник для студентів спеціальності

7.03050401 Економіка підприємства

Тернопіль 2011

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет

Хопчан М.І., Літковець Ю.В., Хопчан В.М.

Управління ефективністю фірми

Навчальний посібник для студентів спеціальності

7.03050401 Економіка підприємства

Тернопіль 2011

Хопчан М.І., Літковець Ю.В., Хопчан В.М. Управління ефективністю фірми
Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.03050401 Економіка
підприємства. Тернопіль ТНЕУ 2011

У навчальному посібнику з урахування вимог затвердженої програми дисципліни «Управління ефективністю фірми» коротко розкривається зміст кожної теми, як в теоретичному так і практичному аспекті. Також в посібнику містяться по кожній темі тести для самоконтролю, задачі для розв'язку, а також завдання для індивідуальної і самостійної роботи.

Рецензенти: Андрушків Б.М. д.е.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, академік.

Вашків О.П. к.е.н., доц., кафедри економіки підприємств і корпорацій ТНЕУ.

Відповідальний за випуск: Гринчуцький В.І., д.е.н., проф., зав. кафедрою економіки підприємств і корпорацій ТНЕУ.

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємств і корпорацій ТНЕУ,
протокол № ____ від ____ _____ 2011р.

ПЕРЕДМОВА

В ринкових умовах виживання підприємств в конкурентній боротьбі насамперед залежить від того, на скільки ефективною буде робота підприємства, чи зможуть вони самі себе фінансувати.

В зв'язку з цим, даний посібник має на меті допомогти студентам поєднати теорію і практику управління ефективністю фірми, а саме вивчити теоретичні підходи до визначення ефективності, до вибору системи показників, обґартування чинників росту ефективності, виявлення резервів росту ефективності в практиці діяльності підприємств, охарактеризувати підходи до системи управління ефективністю фірми.

В навчальному посібнику обґрунтовуються теоретичні аспекти управління ефективністю фірми в розрізі тем, що відповідають програмі курсу, приведені задачі на розрахунок показників ефективності, а також до кожної теми вказуються рекомендовані питання до опрацювання.

Для поглиблення і розширення знань з теорії і практики управління ефективністю фірми по кожній темі розроблені тести, а в кінці посібника надається список монографічних робіт.

Зміст посібника відповідає навчальній програмі курсу для студентів-магістрів спеціальності «Економіка підприємства»

ТЕМА 1. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ.

1. Необхідність забезпечення ефективності роботи фірми в ринкових умовах.

2. Суть системи управління ефективністю фірми.

3. Принципи і методи управління ефективністю фірми.

4. Напрями управління ефективністю фірми.

1. Необхідність забезпечення ефективності роботи фірми в ринкових умовах.

У сучасних умовах економіки країни особливо загострилася проблема ефективності виробництва підприємств у різних сферах діяльності та пошуку шляхів її підвищення і організації управління нею. Ці питання стають все актуальнішими, що зумовлює об'єктивну необхідність і доцільність проведення дискусій, дебатів і наукових досліджень.

Ринковий механізм господарювання у центр уваги висуває виробників, які створюють блага для населення і своєю діяльністю визначають ефективність економіки загалом, тобто чим ефективніше працюють підприємства, тим вищою є ефективність суспільного виробництва.

Розгляд ефективності виробництва, як окремої ринкової категорії, заслуговує на увагу і підміна іншими поняттями, на нашу думку, є необґрунтованою, оскільки саме від рівня ефективності виробництва залежить позиція підприємства на ринку, його конкурентноздатність, можливість технічного оновлення виробництва та задоволення соціальних запитів.

Визначення ефективності виробництва, як однієї з провідних економічних категорій у ринкових умовах, зумовлює необхідність постійного управління нею. Передумовою цьому є встановлення суті управління ефективністю виробництва як процесу і системи.

2. Суть системи управління ефективністю фірми

Суть системи управління ефективністю виробництва полягає в тому, щоб досягти максимально можливого її рівня за існуючих у даний момент економічних умов.

За останні роки питання управління ефективністю бізнесу, підприємства, виробництва широко висвітлюється у науковій і періодичній пресі. До розгляду даної проблеми звертаються не лише бізнес-аналітики і консультанти, а й топ менеджери компаній, на яких вже запроваджено системи управління ефективністю та консалтингові фірми, які займаються роз'яснювальною роботою із запровадження цих систем.

Розглянемо деякі поширені системи управління ефективністю у розрізі їх складових.

Наприклад, В. Веретнов акцентує увагу на таких напрямках управління корпоративною ефективністю: стратегія; маркетинг і продажі; управління змінами; управління фінансами; управління персоналом; якість ведення бізнесу; інформаційні системи.

Система управління ефективністю бізнесу за досвідом компанії McKinsey складається з таких взаємопов'язаних складових:

- етики результативності – організаційного контексту, культури і менталітету співробітників, в рамках яких компанія прагне досягти тих або інших результатів;

- системи контролю і управління результатами бізнесу – систематичних процесів, процедур і методологічних підходів, які використовуються для оцінювання результатів діяльності компанії і зворотної дії з метою їх поліпшення;

- систем управління ефективністю персоналу – процесів і стимулів, використовуваних компанією для досягнення максимального рівня віддачі від співробітників.

Одним із більш вузьких підходів є управління ефективністю на основі ROI (показника окупності інвестицій), що дає можливість отримати інструмент для управління обмеженими ресурсами.

Описані системи охоплюють управління ефективністю бізнес-одиниці, що є ширшим, ніж управління ефективністю виробництва. Узагальнюючи дані підходи, система управління ефективністю виробництва буде включати такі етапи:

- вибір системи вимірювання ефективності виробництва;
- формулювання методів оцінювання й аналізу результатів виробництва;
- розробка дієвого інструментарію для планування за результатами аналізу.

У загальному розумінні, система управління ефективністю виробництва – це сукупність елементів – завдань, методів, засобів та функцій, які між собою є взаємозалежними, взаємоузгодженими і взаємопов'язаними, що спрямовані на забезпечення зростання ефективності виробництва.

Зазначимо, що зі складових частин системи управління ефективністю виробництва можна виділити такі основні: постановка мети, формулювання завдань, а також сукупність принципів, методів і функцій управління.

Коротко охарактеризуємо основні складові системи. Так, метою управління має бути підвищення ефективності виробництва.

Серед множинності принципів управління виділимо ті, що безпосередньо стосуються управління ефективністю виробництва, основними з яких є: комплексність, динамічність, інтегрованість із загальною системою управління підприємством, багатоваріантність, адаптивність, зорієнтованість на мету.

Виходячи зі змісту управління ефективністю, дієве управління ефективністю виробництва, на наш погляд, має реалізовуватися через таку систему завдань:

- вироблення загального підходу до розуміння проблеми результативності і ефективності та необхідності управління ними;
- розробка стратегічних програм, тактичних і оперативних планів, пов'язаних з підвищенням ефективності;
- розробка нових підходів до використання методів обліку, аналізу, оцінки і контролю за ефективністю виробництва;
- пошук і реалізація додаткових напрямків підвищення ефективності;

- забезпечення організації планування та ефективного впровадження всіх елементів системи управління ефективністю виробництва.

Із викладених завдань випливає, що прийняття рішень про шляхи удосконалення системи управління повинно оцінюватися з позицій можливостей розвитку фірми, пошуку резервів росту її ефективності, що служить відправною точкою для обґрунтування побудови оргструктури управління, прогнозування пріоритетних методів, техніки й технології управління, кадрового складу управлінського персоналу, організації всього процесу управління ефективністю.

Таким чином, управління ефективністю – це фактично частина більш широкого процесу управління. Тому їй притаманні такі ж функції, методи й стилі управління.

3. Принципи і методи управління ефективністю фірми

В економічній літературі широке поширення при дослідженні проблем управління одержало використання основних принципів. З огляду на те, що розглянута проблема прийняття рішень є складовою частиною, самостійним етапом процесу управління, доцільно проаналізувати ці принципи, оцінити їхню достатність для вирішення досліджуваної проблеми.

Принципи управління, актуальні й сьогодні, розробив сучасник Ф.Тейлора француз А.Файоль. Всі здійснювані на підприємстві операції він поділив на шість груп: технічні; комерційні; фінансові; обчислювальні; охорона майна і осіб; адміністративні.

Власне до управління він відніс останню групу і вважав, що процес управління полягає в тому, щоб передбачати, організовувати, узгоджувати, розпоряджатися, контролювати.

В управлінні сучасною економікою необхідно керуватись такими принципами:

- чіткого розподілу праці;
- додержання дисципліни і порядку;
- повноваження і відповідальність;

- використання мотивації високопродуктивної праці;
- забезпечення рівної справедливості для всіх;
- впевненості в постійності і стабільності роботи;
- дотримання взаємовідносин із співробітниками згідно ієрархічного ланцюга;
- заохочення ініціативи.

Розроблено такі загальні принципи управління: демократизм, єдність політичного і господарського підходу, плановість, науковість, матеріальне і моральне стимулювання, єдиноначальність, участь колективів в управлінні виробництвом, правильний підбір і розміщення кадрів.

Ці принципи представлені в ряді ведучих публікацій з питань управління виробництвом. Вони ж розглядаються і у роботах останніх років із проблем прийняття рішень. При цьому різний склад принципів управління в роботах різних авторів є творчим підходом до розвитку положень принципів, дослідженням питань управління з різним ступенем їхньої диференціації. Поряд з викладеним в умовах широкого поширення ЕОМ у системі управління народним господарством в останні десятиліття з'явилися специфічні принципи створення автоматизованих систем управління виробництвом. Основоположником таких принципів є М.Глушков. Ось вони:

- принцип нових задач;
- комплексного (системного) підходу;
- першого керівника;
- максимально розумної типізації проектних рішень;
- безперервного розвитку системи;
- автоматизації документообігу;
- єдиної інформаційної бази;
- комплексності задач і робочих програм;
- спеціалізації операційних систем;
- мінімізації вводу і виводу інформації;
- сполучення підготовки первинних і машинних документів;
- погодженості пропускних здібностей окремих частин системи.

В інших роботах проводиться спроба розвинути ці принципи, доповненням наступними :

- побудова загальної моделі управління об'єктом;
- визначення ступеня пріоритетності задач управління;
- приведення у відповідність структур об'єкта управління і системи управління;
- встановлення форм документів і частоти їхньої підготовки на ЕОМ;
- організація потоків документів через ЕОМ;
- встановлення графіку функціонування всіх елементів АСУ;
- програмно-правове забезпечення функціонування АСУ;
- повне узгодження впливу адміністративних, економічних і інших методів регулювання виконавців процесу;
- моделювання проектних рішень на ЕОМ до створення АСУ;
- вибір раціональних етапів розробки АСУ.

Аналізуючи склад зазначених принципів, можна зробити висновок, що вони вирішують різні аспекти однієї великої проблеми управління. В умовах узагальненого підходу до проблем управління без розчленування їх на специфічні аспекти ці принципи досить повно задовольняють загальним вимогам організації на їхній основі системи управління. В умовах же автоматизації процесів управління виявляється специфіка нових аспектів організації системи управління, що охоплюють, наприклад, математичне, інформаційне і технічне забезпечення АСУ. Разом з тим, здавалося б, у настільки неоднакових аспектах окремі з принципів по суті несуть однакове значення. Так, принцип "першого керівника" ідентичний по змісту принципу "єдиноначальності".

При поаспектному підході до проблем управління неминучим є подальший розвиток і розчленування принципів управління. У цих умовах з'являється необхідність з позицій системного підходу сформулювати такі принципи управління, які б дозволяли націлити систему управління любим об'єктом виробництва на досягнення кінцевих цілей розвитку нашого суспільства, на забезпечення системного взаємозв'язку всіх аспектів розвитку

цих об'єктів і їхньої діяльності. Нижче представлена спроба розробки таких принципів. У їхній склад входять принципи:

1. націленості елементів системи на кінцевий результат усієї систем (збігу цілей розвитку системи і всіх її підсистем);
2. територіально-технологічної взаємодії всіх підсистем системи;
3. єдності локальних і кінцевих результатів діяльності і розвитку системи (єдності об'ємних, якісних і споживчих характеристик розвитку);
4. мінімізації витрат простих елементів процесу праці при одержанні кінцевих результатів;
5. структурної єдності обробки інформації по методах управління і адекватності методів управління суті управлінських процесів;
6. динамічного взаємозв'язку результатів розвитку системи;
7. відповідності управлінських рішень змісту функцій персоналу кожного ієрархічного рівня і сутності керованих процесів;
8. повноти і достатності соціального, організаційно-економічного інформаційно-алгоритмічного, технічного і технологічного, математичного і юридичного забезпечення системи.

Виконання першого принципу дозволяє забезпечити співвимірність різноманітних сторін діяльності (розвитку) системи і її підсистем через єдиний критерій ефективності управління і набір стандартних техніко-економічних показників.

Другий принцип дозволяє в узагальненому вигляді показати в системі управління взаємодію підрозділів на всіх етапах суспільного виробництва (усередині народного господарства, будь-якої його галузі, окремих підприємств і їхніх підрозділів). Тут знаходить висвітлення структура суспільного виробництва, будь-якої його складової, враховуються відзначена раніше ієрархічна структура виробництва, територіально-галузеве формування і розвиток народного господарства.

Виконання третього принципу дає можливість забезпечити співвимірність натуральних показників розвитку виробництва, якісних і

споживчих характеристик продукції і підкорити одержання локальних результатів розвитку підсистем кінцевому результату розвитку системи.

Врахування четвертого принципу дозволяє в умовах кількісно-якісної обмеженості вихідних ресурсів (простих елементів процесу праці) — трудових, матеріальних, фінансових, — а також виробничих потужностей забезпечити при одержанні кінцевих результатів максимальний ріст ефективності виробництва.

Врахування п'ятого принципу передбачає забезпечення: систематизації інформації про стан розвитку суспільного виробництва у всіх його елементах по методах управління; структурної єдності системи показників у всіх методах управління; залежності величини фондів економічного стимулювання (зокрема — матеріального і морального заохочення) від планових темпів розвитку системи, а також від рівня відносних кінцевих показників розвитку системи в народногосподарському розрізі.

Шостий принцип дає можливість досліджувати об'єкт управління не як статичний предмет, а як динамічну систему, що розвивається, у якій кожному періоду розвитку властивий визначений стан, а результати розвитку всіх періодів взаємозалежні.

Сьомий принцип є завершальним у системі управління, зокрема для етапу прийняття рішень. При зовнішній простоті формулювання цього принципу його зміст дуже складний, а здійснення багатоаспектне. Тут потрібно відповідно до наявної ієрархії виробництва з властивим їй поділом праці управлінського персоналу кожного рівня розкрити зміст функцій цього персоналу у всіх ланках кожного рівня, визначити склад потрібної для прийняття рішень інформації, що відбиває зміст керованих процесів.

Восьмий принцип по суті відбиває необхідність створення фундаменту системи управління, структура якого включає усі види її забезпечення. Від того, наскільки повно представлено і розроблено кожне з перерахованих раніше забезпечень, залежить закінченість розробок по всій системі управління, надійність її функціонування.

На умовах врахування змісту кожного з перерахованих принципів, їхньої взаємодії базуються їх наступні методичні розробки.

Можна сформулювати наступні принципи проектування системи організаційного управління:

Розвиток демократичних основ управління. Велику роль при цьому відіграє правильне співвідношення централізації і децентралізації прийняття рішень, що сприяє поділу стратегічних і поточних задач в управлінні. Таким чином, у відповідності з цим принципом проектування організаційної структури управління необхідно доводити до такого ступеня, при якому забезпечуються єдиноначальність і персональна відповідальність за ведення справ.

Принцип системного підходу при проектуванні структур управління вимагає формування повної сукупності управлінських рішень, що реалізують усі цілі функціонування організації.

Принцип керованості припускає фіксування співвідношення керівника і числа підлеглих йому працівників. При формуванні методичного апарату проектування структури управління необхідно прагнути до оптимальності такого співвідношення. Важливим тут також є розподіл управлінських рішень по рівнях, що повинен передбачати раціональний ступінь завантаження керівника, який приймає рішення. Якщо завантаження керівника набагато перевищує припустимі норми, різко знижуються ефективність і оперативність управління. Здійснення на практиці цього принципу значно утруднено через відсутність науково обґрунтованих норм керованості.

Принцип відповідності суб'єкта й об'єкта управління – важливий методологічний принцип, який полягає в тому, що структура управління повинна формуватися виходячи з особливостей об'єкта управління. Склад поділів організації, характер взаємозв'язку між ними визначаються специфікою функціонування як структурних ланок, так і системи в цілому. Це говорить про те, що структура управління не тільки координує й визначає напрямки діяльності, але і сама обумовлена характером виробничих процесів. Отже, ефект функціонування керуючої системи не досягне потрібного рівня без ретельного вивчення об'єкта

управління, особливостей, стану і тенденцій розвитку якого необхідно розглядати як базу удосконалення організаційних структур.

Принцип адаптації. В умовах різноманіття виробничо-господарських завдань, що підкреслюють складність як об'єкта управління, так і керуючих процесів, підвищується роль координації функціональних підрозділів. Тому питання удосконалення організаційних структур слід розглядати в динамічному плані. Ця обставина висуває до проектованої структури вимогу гнучкості, адаптивності, здатності швидко реагувати на зміни зовнішніх і внутрішніх економічних умов. Важливе значення в зв'язку з цим здобуває удосконалення інформаційного аспекту з метою забезпечення прояву і розвитку даного принципу.

Принцип спеціалізації. Відповідно до цього принципу проектування структури управління необхідно таким чином, щоб забезпечити технологічний поділ праці при формуванні структурних підрозділів. При цьому частина управлінських робіт, що можуть виконуватися з використанням обчислювальної техніки, виділяються у самостійні групи, для яких передбачається сформувати спеціальні підрозділи.

Принцип централізації означає, що при проектуванні структури управління необхідно поєднувати управлінські роботи з повторюваним характером операцій, однорідністю прийомів і методів їхнього виконання. Такими операціями можуть бути планові, бухгалтерські, облікові й ін. Принцип централізації вимагає одночасно скорочення числа рівнів управління.

Принцип професійної регламентації припускає групування функціональних ланок на кожному організаційному рівні таким чином, щоб кожна ланка працювала на досягнення конкретної сукупності цілей і несла повну відповідальність за якість виконання своїх функцій. Вирішальне значення в цьому зв'язку здобуває диференціація робіт між фахівцями, щоб кожен з них приймав рішення на основі своєї компетенції. Ухвалення рішення керівником, рівень знань якого вищий або нижчий необхідного, веде до зниження економічної ефективності даного підрозділу і системи в цілому. Врахування цього принципу означає, що проектувати структуру управління необхідно не абстрактно, а з врахуванням ділових якостей керівників і виконавців різних рівнів.

Принцип правової регламентації. Створення будь-якого підрозділу завжди повинно бути закріплено правом. Правовий аспект при формуванні підрозділів управління відбиває умови і порядок функціонування даного підрозділу, а також ступінь його значимості і самостійності. Правовими нормами контролюється також баланс цілей функціонування всіх структурних одиниць апарату управління. Це говорить про те, що необхідність у створенні нового підрозділу або реорганізація вже існуючих диктується лише тими цілями, що ставить виробництво перед управлінням. У зв'язку з цим варто підкреслити, що правовий аспект виключає наявність власних, «своїх» цілей у того чи іншого підрозділу апарату управління. Таким чином, відповідно до принципу правової регламентації проектувати структуру управління необхідно так, щоб забезпечувалося дотримання всіх рішень і постанов вищестоящих організацій у частині розподілу обов'язків і персональної відповідальності за виконання певних рішень.

Проведені дослідження свідчать про те, що колишні методи управління, які мають важливе значення для управління ефективністю виробництва, продовжують залишатися відчутним гальмом в умовах перебудови системи господарювання. А ринкові відносини, на які взято курс розвитку економіки на даному етапі, пов'язані з демократизацією суспільства, в тому числі і з використанням демократичних методів управління, що висуваються в якості пріоритетних, на противагу домінуючим тривалий час адміністративним або авторитарним методам управління. Негативний вплив останніх виявлявся, головним чином, через адміністративний (наказовий) вплив на функціонування підприємств з боку працівників апарату, які найчастіше здійснювали оперативне управління виробництвом, не володіючи реальним станом справ. Таке керівництво «зверху» не могло забезпечити раціональне управління, створити умови для більш ефективного виробництва і задоволення соціально-економічних запитів працівників підприємств. Тому найчастіше перетворювалося в «управління заради управління».

Основою використовуваних методів управління є закони, закономірності принципи суспільного виробництва, науково-технічний рівень розвитку фірми, підприємства, соціальні, правові і психологічні відносини між людьми.

Методи управління поділяються на: економічні; адміністративно-правові, соціально-психологічні.

Економічні методи управління – це прийоми і способи управління, які мають в своїй основі використання економічних законів, економічних інтересів і показників. Ці методи включають:

- матеріальну відповідальність;
- стимулювання;
- ціноутворення;
- податки;
- державне регулювання.

Адміністративно-правові методи управління передбачають юридичний (правовий і адміністративний) вплив на відносини людей в процесі виробництва, оскільки ці відносини регулюються певними правовими нормами: законодавчими актами; положеннями; інструкціями; наказами і розпорядженнями.

Адміністративно-правові методи передбачають і застосування відповідних матеріальних, адміністративних і карно-правових санкцій.

Соціально-психологічні методи управління реалізують мотиви соціальної поведінки людини, оскільки традиційні форми матеріального заохочення поступово втрачають свій стимулюючий вплив. Ці методи передбачають вивчення соціальних запитів та інтересів членів колективу, середовища виробництва, громадської думки.

Всі ці методи повинні поєднуватись і створювати необхідний арсенал засобів для найефективнішого управління фірмою.

Кожна фірма є унікальною, тому не існує єдиної моделі управління, але факторами, що визначають вибір цієї моделі є: розмір фірми; характер продукції, що випускається; характер середовища.

Система управління повинна бути простою і гнучкою, забезпечувати ефективність і конкурентноздатність функціонування фірми. Вона повинна мати такі характеристики: невелике число рівнів управління; наявність небагаточисельних підрозділів, що мають висококваліфікованих працівників; якість продукції і всі процедури роботи повинні бути орієнтовані на споживача.

4. Напрями управління ефективністю фірми.

Природа управлінських впливів, що відбуваються в межах підприємства, вимагає комплексного підходу, тобто виникає необхідність обґрунтувати управлінські процеси в системі всіх його напрямків. Тому, доцільним є здійснювати управління ефективністю у таких напрямках [110]:

- функціональному (ґрунтується на функціях управління – плануванні, організації, координації, мотивації, контролі, регулюванні, аналізі);
- часовому (виходячи з того, що процес виробництва може відбуватися безперервно в часі, то і принципи, методи та засоби управління ефективністю мають застосовуватися постійно. Як приклад можна навести розробку стратегічних програм, тактичних і оперативних планів);
- структурному (здійснення управління ефективністю в усіх підрозділах підприємства: в цехах, дільницях, на робочих місцях);
- технологічному (управління ефективною роботою підприємства повинно також охоплювати всі стадії і фази технологічного процесу);
- ресурсному (управління оптимальним використанням всіх виробничих ресурсів – трудових, фінансових, матеріальних, інформаційних);
- мотиваційному (застосування засобів стимулювання не лише до працівників, а й до усіх учасників господарських відносин з підприємством, зацікавлених у зростанні ефективності виробництва).

Схематично напрями управління ефективністю виробництва подано на рис. 1.4.

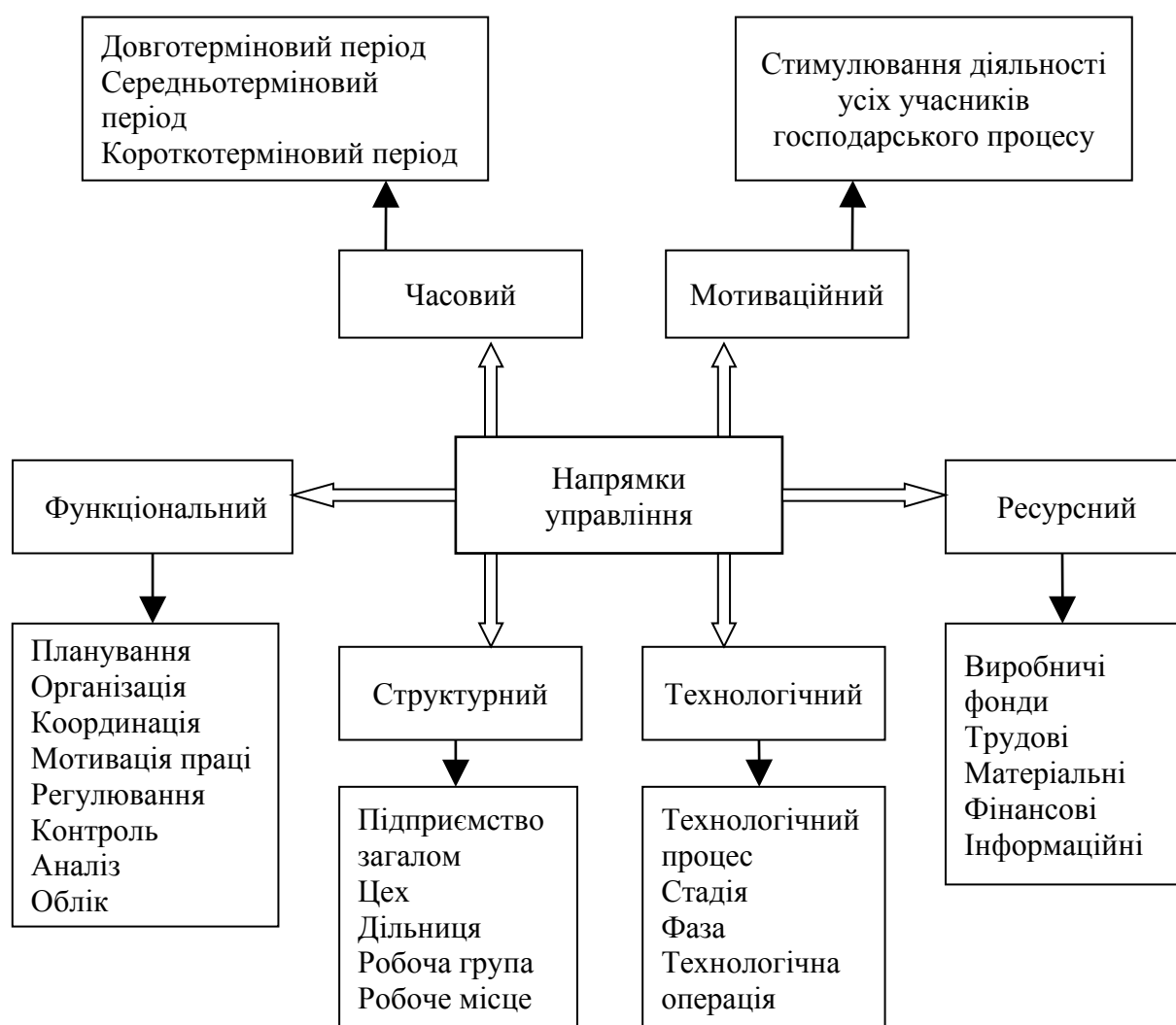

Рис. 1.4. Напрямки управління ефективністю виробництва

Пропозиція комплексного підходу не суперечить тому, що основою управління є дієві й економічні процеси планування, організації, координації, мотивації і контролю, які є частиною системи управління ефективністю. Так чи інакше, всі вищезазвані функції використовуються у конкретний період часу, в конкретному місці, за певним видом ресурсу і носять стимулюючий характер. У

зв'язку з цим, потребують детальнішого розгляду основні функції управління у контексті їх взаємозв'язку з ефективністю виробництва.

ТЕМА 2. ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.

1. Поняття ефективності виробництва.

2. Суть ресурсного, витратного і ресурсно-витратного підходів до визначення ефективності, переваги і недоліки.

3. Види ефектів і їх характеристика.

1. Поняття ефективності виробництва.

Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється при певній взаємодії трьох визначальних його чинників: персоналу, засобів праці та предметів праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал продукує суспільно корисну продукцію або робить виробничі і побутові послуги. Це означає, що, з одного боку, мають місце витрати живої і уречевленої праці, а з другого, — результати виробництва. Останні залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня їх використання.

Ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу. У зарубіжних країнах з розвиненою ринковою економікою для окреслення результативності господарювання використовують інший термін — продуктивність системи виробництва і обслуговування, під якою розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) при виробництві різноманітних товарів та послуг. Отже, ефективність виробництва і продуктивність системи — це по суті терміни-синоніми, які характеризують одні й ті ж результативні процеси. При цьому слід усвідомлювати, що загальна продуктивність системи є поняттям набагато ширшим, ніж продуктивність праці і прибутковість виробництва.

Родовою ознакою ефективності (продуктивності) може слугувати необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу. У кінцевому підсумку змістовне тлумачення ефективності (продуктивності) як економічної категорії визначається

об'єктивно діючим законом економії робочого часу, що є утворювальною субстанцією багатства і мірою витрат, необхідних для його нагромадження. Саме тому підвищення ефективності виробництва (продуктивності системи виробництва і обслуговування) можна вважати конкретною формою проявлення цього закону. Математичний закон економії робочого часу відображає механізм зниження сукупних витрат на виробництво продукції (надання послуг) має вигляд:

$$V_{с.} = (V_{у.п.} + V_{ж.п.} + V_{м.п.}) : E_{с.к.} - \min, \quad (1)$$

де $V_{с.}$ – сукупні витрати на виробництво протягом життєвого циклу товару;

$V_{у.п.}$ – затрати минулої (уречевленої) праці на виробництво і споживання товару;

$V_{ж.п.}$ – затрати живої праці (зарплата всіх працівників, що припадає на даний товар на тій чи іншій стадії його життєвого циклу плюс прибуток на цій стадії;

$V_{м.п.}$ – витрати майбутньої праці в процесі споживання чи експлуатації товару;

$E_{с.к.}$ – сумарний корисний ефект (віддача) товару для споживача за нормативний строк служби.

Суттєва характеристика ефективності виробництва (продуктивності системи) знаходить відображення у загальній методології її визначення, математично формалізована форма якої має вигляд:

$$\text{Ефективність} = \text{результати} : \text{ресурси (витрати)} \quad (2).$$

Отже, аналізуючи визначення ефективності виробництва західними авторами, можемо зробити такі узагальнення. По-перше, їхній підхід ґрунтується на зіставленні результатів і ресурсів. По-друге, у більшості з них можна знайти термін продуктивність системи (підприємство, як відомо, є відкритою системою), який використовується для окреслення ефективності виробництва. Звідси, ефективність виробництва і продуктивність системи є поняттями тотожними, які характеризують одні й ті ж економічні процеси.

2. Суть ресурсного, витратного і ресурсно-витратного підходів до визначення ефективності, переваги і недоліки.

Вивчення економічної літератури показало, що з численних пропозицій різних авторів виділяється три підходи до вирішення окресленого питання:

- витратний, при якому ефективність виробництва визначається, як відношення результату виробництва до поточних виробничих витрат або споживаних ресурсів, які відображають собівартість виробництва [45; 63; 67; 69; 119; 170];
- ресурсний, коли економічний результат виробництва зіставляється із застосовуваними виробничими ресурсами, які виражаються як праця, уречевлена у вартості виробничих засобів, і жива праця [1; 9; 114; 120; 152];
- витратно-ресурсний, коли для визначення ефективності виробництва поєднуються обидва підходи [29; 51; 80; 89; 146; 162; 183].

Таким чином, визначення ефективності виробництва за витратним підходом, на нашу думку, є обмеженим, оскільки не дає інформації про рівень використання живої і уречевленої праці (застосовуваних ресурсів) на підприємстві, що є невід'ємним фактором виробництва. Тому, розглянемо ефективність виробництва ще й з позиції ресурсного підходу.

Таким чином, ресурсний підхід, як і витратний, у чистому вигляді також є не досконалим, оскільки виявляються труднощі у вимірюванні застосованих ресурсів, які є неспівставними величинами. Описані вище підходи до визначення ефективності виробництва, на наш погляд, не виключають, а швидше доповнюють один одного, тому ми вважаємо, що для всебічного розуміння сутності ефективності виробництва та її оцінювання необхідним є застосування витратно-ресурсного підходу, який передбачає використання обох підходів.

Залежно від того, які ресурси були використані – спожиті, застосовувані або одні й другі у комплексі, може визначатися результативність. Відповідно, ефективність може бути витратною, ресурсною або витратно-ресурсною. У витратах доцільно враховувати природні ресурси як ресурси виробництва. Таким чином, ефективність виробництва, розкриваючи характер причинно-

наслідкових зв'язків виробництва, на нашу думку, має пов'язувати ресурсне забезпечення процесу виробництва й ступінь задоволення кінцевих результатів потребам як виробників, так і споживачів, при одночасному, але виправданому зниженні витрачання ресурсів та економії затрат. Тобто витратно-ресурсний підхід найповніше відбиває суть ефективності виробництва у сучасних умовах.

Узагальнюючи викладене, можемо сформулювати власне визначення ефективності виробництва, яке, на наш погляд, відповідає умовам ринку. Ефективність виробництва – це така економічна категорія, в якій знаходять своє відображення позитивні кінцеві результати діяльності окремої одиниці господарювання в розрахунку на обсяг застосовуваних і споживаних ресурсів за умов оптимального їх використання та вільного формування цін на сировину і готову продукцію.

3. Види ефектів і їх характеристика.

Ефективність виробництва має поліморфність визначення і застосування для аналітичних оцінок і управлінських рішень. З огляду на це важливим є вирішення за окремими ознаками відповідних видів ефективності, кожний з яких справляє певне практичне значення.

Відповідні види ефективності виробництва виокремлюються переважно за різноманітністю одержуваних результатів (ефектів) господарської діяльності підприємства. Перш за все результат (ефект) виробництва буває економічним або соціальним.

Економічний ефект відображає різні вартісні показники, що характеризують проміжні і кінцеві результати виробництва на підприємстві (в об'єднанні підприємств). До таких показників відносяться обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції, величина одержаного прибутку, економія тих чи інших видів виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо. Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення нових робочих місць і рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану оточуючого середовища, загальної безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не

лише позитивними, але й негативними (наприклад, поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників). Вони мають ту особливість, що далеко не всі з них піддаються кількісному вимірюванню. У зв'язку з цим на підприємствах визначають, оцінюють і регулюють (у межах своїх можливостей) як економічну, так і соціальну ефективність виробництва (продуктивність системи).

В залежності від об'єкту, стосовно якого визначають результативність його функціонування, розрізняють локальний (госпрозрахунковий) і народногосподарський ефекти.

Локальний (госпрозрахунковий) ефект означає конкретний результат виробничо-господарської чи іншої діяльності даного підприємства, внаслідок якої воно має певний зиск. Якщо ж виробництво продукції на даному підприємстві вимагає додаткових витрат ресурсів, але її споживання (використання) на іншому підприємстві пов'язане з меншими експлуатаційними витратами або іншими позитивними наслідками діяльності, то йдеться про визначення народногосподарського ефекту, тобто спільного ефекту у сферах виробництва і споживання відповідних виробів (послуг).

Внаслідок здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства, впровадження на ньому прибуткових певних технічних, організаційних чи економічних заходів має місце первісний (одноразовий) ефект. Проте майже завжди початковий ефект може повторюватися і примножуватися завдяки багатонапрямковому та багаторазовому використанню таких заходів не лише на даному, але й інших підприємствах, сферах діяльності. Саме тому досить важливого практичного значення набуває визначення і оцінка так званого мультиплікаційного ефекту, що має свої специфічні форми прояву (рис. 18.3).

Дифузійний ефект може реалізовуватись у тих випадках, коли певне господарське управлінське рішення, нововведення технічного, організаційного, економічного чи соціального характеру поширюється на інші галузі, внаслідок чого відбувається його мультиплікація (наприклад, перш ніж знайти широке застосування у чорній металургії метод безперервного розливання рідкого металу був започаткований на підприємствах кольорової металургії).

Резонансний ефект має місце тоді, коли якийсь нововведення у певній галузі активізує і стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері (зокрема отримання синтетичного волокна високої якості призвело до виробництва нових видів тканин, а це стимулювало появу нових видів одягу тощо).

Ефект стартового вибуху — це ланцюгова реакція у перспективі. Він можливий за умови, що певний стартовий вибух стає початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту у тій же самій або іншій галузі виробництва чи діяльності (яскравий приклад застосування економіко-математичних методів та моделей в управлінні, виробництві, різних галузях науки). У процесі створення будь-яких матеріальних цінностей з'являються супроводжувальні можливості з певним ефектом. Такі можливості проявляються у вигляді різних проміжних і побічних результатів, використання виробничих і побутових відходів тощо. Зрештою у будь-якій діяльності має місце також ефект акселерації, що означає позитивний наслідок не лише самого по собі конкретного результату, але й прискорення темпів його розповсюдження і застосування.

Межі між формами мультиплікаційного ефекту досить умовні, рухомі і відносні. Діалектичний взаємозв'язок цих форм полягає у тому, що усі вони разом формують загальний інтегральний ефект від реалізації певного господарського рішення (впровадження нової техніки чи технології, прогресивних методів або форм організації виробництва, нових форм господарювання тощо). Коли вирішується певна великомасштабна проблема з очевидними мультиплікаційними характеристиками, то очікуваний ефект має охоплювати одночасно усі його специфічні форми. Загальна величина такого ефекту залежить від трьох головних чинників: економічної ефективності впроваджуваного господарського заходу (сукупності заходів), масштабів і швидкості його (їх) розповсюдження в усіх галузях чи сферах діяльності.

Необхідні для одержання певного результату (ефекту) усі витрати поділяють на поточні (повсякденні) і одноразові. До поточних (повсякденних) витрат відносять витрати на оплату праці різних категорій персоналу (робочої сили) і обсяг засобів виробництва, які постійно використовуються (вартість

витрачених предметів праці і сума амортизаційних відрахувань), а також деякі інші витрати, що включаються у повну собівартість продукції (послуг). Одноразові витрати являють собою авансові кошти на відтворення засобів виробництва у вигляді капітальних вкладень. При цьому капітальні вкладення справляють віддачу (ефект, результат) лише через деякий час, що дорівнює тривалості відтворювального циклу засобів праці і враховується при визначенні їх ефективності.

Розрахунки ефективності витрат необхідні для прийняття тих чи інших господарських рішень. По-перше, вони потрібні для оцінки рівня використання різних видів витрат і ресурсів, здійснюваних організаційно-технічних і соціально-економічних заходів, загальної результативності виробничо-господарської діяльності підприємства впродовж певного періоду часу. По-друге, за їх допомогою обґрунтовують і визначають найкращі (оптимальні) варіанти господарських рішень: застосування нової техніки, технології та організації виробництва, нарощування виробничих потужностей, підвищення якості і оновлення асортименту продукції тощо. У зв'язку з цим розрізняють абсолютний (загальний) і порівняльний ефект. Кожний з них може бути економічним, соціальним, локальним (госпрозрахунковим), народногосподарським, первісним, мультиплікаційним.

Абсолютний ефект характеризує загальну або питому (в розрахунку на одиницю витрат чи ресурсів) його величину, яку має підприємство від своєї діяльності за певний проміжок часу. Порівняльний ефект відображає наслідки порівняння можливих варіантів господарювання і вибору кращого з них; його рівень відбиває економічні і соціальні переваги обраного варіанту здійснення господарських рішень (напрямку діяльності) у порівнянні з іншими можливими варіантами. Абсолютний і порівняльний ефекти тісно взаємозв'язані, доповнюють один іншого.

Визначення економічно найбільш вигідного варіанту господарювання завжди базується на зіставленні показників абсолютного ефекту, а аналітична оцінка останнього здійснюється шляхом порівняння його запланованих, нормативних і фактично досягнутих показників, їх динаміки за певний період.

Тема 3. Господарсько-управлінські рішення і їх вплив на ефективність.

- 1. Розвиток науки про управління.**
- 2. Управління виробництвом і його основні функції.**
- 3. Класифікація управлінських рішень.**
- 4. Управлінські рішення по виявленню резервів зростання ефективності виробництва.**
- 5. Організаційно-економічний механізм дії чинників зростання ефективності виробництва:**

1.Розвиток науки про управління.

Будь-яка організаційна діяльність людини, будь-яке управління в суспільстві припускає, що завжди має місце об'єкт і суб'єкт управління. Об'єкт – ким керують. Суб'єкт – хто керує. Мислителі Древньої Греції Платон і Сократ приділяли велику увагу проблемі управління людської діяльності. Вони вважали, що головним у керуванні є те, що треба знайти місце людині, щоб вона могла показати свої здібності.

Істотний внесок у розвиток науки про управління вніс італієць Макіавеллі, що вважав, що наскільки гарно правителя, наскільки він мудрий, можна судити по його оточенню. Італійський вчений вважав, що потрібно наближати тих людей, що вміли мислити і думати і своїми ідеями допомагати правителю. З іншої сторони, государ ефективно керує, коли він має гарних помічників. Макіавеллі відзначив наступне: „про розум правителя першою справою судять по тому, яких людей ми до себе наближаємо”. З іншої сторони, він вказував, що багато людей думають, що правителі, що славляться своїм розумом, зобов'язані доброю радою наближених щодо управління державою.

Перший прорив у розвитку науки про управління був зроблений американським інженером Ф. Тейлором. Появі його праць про управління сприяла та ситуація, що склалася в США до початку ХХ в. (бурхливий розвиток промисловості). У той час процвітали тільки ті підприємства, на яких підприємці приділяли належну увагу методам управління.

Тейлор спробував виділити основні принципи управління, якими є наступні:

1. Гармонія замість протиріч.
2. Співробітництво і дотримання особистих і колективних інтересів.
3. Досягнення максимально доступної (для конкретної людини) продуктивності.
4. Досягнення максимального добробуту.
5. Відповідальність робітників і адміністрації за результати своєї роботи.

Тейлор вперше відокремив процес планування роботи від самої роботи, тобто він вперше виділив важливу функцію управління як планування.

Теорією про управління займався також і вчений Емерсон, який вказував на те, що потрібно не просто підвищувати продуктивність праці, але і важливо підвищувати продуктивність управлінської праці. Він вважав, що марнотратність ресурсів на підприємстві і не ефективне їх використання зв'язані з тим, що не завжди узгоджуються отримані результати з зусиллями їхнього досягнення.

Емерсон відзначив наступні положення в управлінні підприємствами:

1. повинні бути чітко поставлені цілі;
2. на підприємстві повинна зберігатися компетенція.
3. при управлінні та виконанні роботи повинні адміністратори та працівники дотримуватися дисципліни;
4. на підприємстві повинен проводитися повний і чіткий (точний) облік.
5. на підприємстві повинна бути розвинена система матеріального стимулювання (винагорода за працю).

Вперше поняття управління дав Файоль і виділив шістьох областей діяльності підприємства, якими необхідно керувати:

1. Технічна.
2. Комерційна.
3. Фінансова.
4. Захисна.
5. Бухгалтерська.
6. Адміністративна.

Економічний стан підприємства змінюється під впливом процесів деградації (старіння), відновлення (збереження) та розвитку (оновлення). В практичній діяльності пошук резервів ефективності господарської діяльності проводиться одночасно за всіма напрямками. Отже в умовах ринкової конкуренції підприємство може досягнути успіху або просто вижити тільки шляхом реалізації стратегії розвитку та створення для цього відповідного організаційно-технічного механізму управління.

Розвиток виробництва повинен відбуватися паралельно з розвитком форм та методів управління. На початку економічного зростання можуть застосовуватися моно проекти та порівняно прості методи управління. При цьому наростання складності управління у своєму розвитку повинно випереджати розвиток виробництва і тільки тоді воно може бути ефективним. Все це тягне за собою подальшу реорганізацію в сфері управління ефективністю підприємством.

2. Управління виробництвом і його основні функції.

Процес управління підприємством складається з формування та рішення певних задач. Результати рішень цих задач можуть бути покладені в основу економічного управління.

В загальному випадку рішення можуть бути різними, але найчастіше їх типова направленість дозволяє спеціалізувати робітників управління за відповідними ділянками робіт, організував для цього служби управління (кадри, бухгалтерія, плановий відділ тощо).

Управління виробництвом – являє собою систему впливу на колективи працівників з метою найбільш повного використання наявних виробничих ресурсів.

Підприємства розрізняються між собою по розмірах, по сфері діяльності, технологічним процесам і т.д. При цьому усі вони як системи мають визначені спільні характеристики. Насамперед серед яких виділяють функцію управління.

Функції управління характеризують поділ, спеціалізацію праці в сфері управління і визначають основні стадії реалізації впливів на відносини людей у процесі виробництва. Основними (загальними) функціями управління виробництвом є: організація, нормування, планування, координація, мотивація, контроль і регулювання.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ – сукупність методів і прийомів керівництва колективом людей, усіма ланками підприємства для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва. Головною метою управління підприємством є:

– забезпечення виконання колективом виробничої програми за всіма передбаченими параметрами (номенклатура, асортимент, якість, строки тощо);

– досягнення високої ефективності виробництва й отримання запланованого прибутку;

– здійснення своєчасних розрахунків з бюджетом та іншими суб'єктами господарювання.

ФУНКЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

1) Функція мотивації. Важливої складового процесу управління, і зокрема ухвалення рішення, є функція мотивації до дій. Як правило, люди використовують фірму в цілому й особливе підрозділ, у якому працюють, для досягнення своїх інтересів. Функція мотивації впливає на колектив у формі спонукальних мотивів до ефективної праці, суспільного впливу, колективних і індивідуальних заохочувальних мір і т.д.

2) Функція планування

Серед усіх функцій управління планування займає центральне місце, тому що покликано строго регламентувати поведження об'єкта в процесі реалізації поставлених перед ним цілей. Функція планування передбачає визначення конкретних задач кожному підрозділові на різні планові періоди і розробку виробничих програм.

Планування безпосередньо впливає на рівень активізації діяльності апарата управління. Висока якість розроблених програм, особливо за допомогою економіко-математичних методів, їх стругаючи ув'язування по всіх підрозділах організації, погодженість з розташовуваними матеріальними, фінансовими і трудовими ресурсами дозволяє найбільше ефективно керувати виробництвом.

3) Функція нормування

Функцію нормування варто розглядати як процес розробки науково обґрунтованих розрахункових величин, що встановлюють кількісну і якісну оцінку різних елементів, використовуваних у процесі виробництва і управління. Ця функція впливає на поведження об'єкта, чіткими і строгими нормами дисциплінує розробку і реалізацію виробничих завдань, забезпечуючи рівномірний і ритмічний хід виробництва, його високу ефективність. Календарно-планові нормативи, що розраховуються по цій функції, є основою планування, визначають тривалість і порядок руху предметів праці в процесі виробництва.

Разом з тим у фірмі і її підрозділах створюються і діють нормативи, що визначають технічний рівень продукції, що випускаються, (стандарти і технічні умови), нормативні документи, що характеризують права й обов'язки різних ланок управління, що формують правила поведінки об'єкта в цілому (інструкції, методики) і ін. У цьому розумінні нормування відноситься до функції організації господарського процесу.

Отже, функції організації і нормування мають двоїстий характер. Так, функція організації характеризує створення (удосконалювання) системи управління, а на стадії організації роботи реалізується при безпосереднім керуванні виробництвом. Функція нормування реалізується за допомогою нормативних документів, інструкцій при створенні системи управління, а розроблені календарно-планові нормативи використовуються при плануванні виробничої діяльності.

4) Функція координації

Функція координації здійснюється з метою забезпечення погодженої і злагодженої роботи беруть участь у процесі виконання планових завдань виробничих і функціональних підрозділів фірми і її підрозділів. Ця функція реалізується у формі впливу на колектив людей, зайнятих у процесі виробництва, з боку керівників і функціональних служб підрозділів, що регулярно й оперативно координують їхню діяльність.

5) Функція регулювання

Регулювання безпосереднє стуляється з функціями координації і контролю. У ході виробництва розроблені програми піддаються впливові внутрішнього і зовнішнього середовища, у результаті чого виникають порушення в процесі їхнього виконання. У процесі реалізації функції регулювання вплив на колектив людей, зайнятих у виробництві, здійснюється за допомогою вживання оперативних заходів по запобіганню і, якщо це не вдається, те по усуненню виявлених відхилень і перебоїв у ході виробництва. Одночасно з цим здійснюється координація поточної роботи взаємозалежних ланок виробництва з метою забезпечення ритмічного ходу виробництва.

6) Функція контролю

Функція контролю виявляється у формі впливу на колектив людей за допомогою виявлення, узагальнення, аналізу результатів виробничої діяльності кожного підрозділу і доведення їх до керівників і служб управління з метою підготовки управлінських рішень. Ця функція реалізується на основі інформації про хід виконання планових завдань (даних оперативного, статистичного, бухгалтерського обліку), виявлення відхилень від установлених показників роботи (контролю виконання завдань) і аналізу причин відхилень.

безупинно (у реальному масштабі часу для кожного підрозділу) обмежений строгими рамками, передбаченими планом.

Слід зазначити, що функції організації, нормування, мотивації, конкретизовані для визначених виробничих умов, більш стійкі до впливу внутрішнього і зовнішнього середовища і тому не змінюються протягом щодо тривалого періоду.

Далі можна розділити систему управління на підсистеми. Для кожного з основних підрозділів можна виділити чотири основні функціональні підсистеми:

1. Управління економічною діяльністю.
2. Управління технологічною підготовкою виробництва.
3. Оперативне управління виробництвом.
4. Управління персоналом.

З приведеної характеристики функцій управління випливає, що кожна з них має визначене місце і значення в процесі управління, усі вони взаємозалежні між собою і доповнюють один одного при виробленні управлінських рішень.

Функції управління – об'єктивно обумовлені загальні чи напрямки сфери діяльності, сукупність яких забезпечує ефективне кооперування спільної праці.

З урахуванням усього сказаного можна зробити висновок, що управління виробництвом відбиває сукупність взаємозалежних процесів планування, організації, регулювання, обліку і контролю, що забезпечують досягнення і формування цілей діяльності підприємства.

УПРАВЛІНСЬКА ПРАЦЯ – праця працівників апарату управління, що є частиною сукупної суспільної праці (діяльність усіх керівних, інженерно-технічних працівників і службовців підприємств, а також міністерств та відомств). Процес управління зводиться до прийняття оптимальних оперативних і перспективних рішень та організації їх виконання. Сюди належать:

1) координація робіт, яку проводять виробничі підрозділи та окремі виконавці; 2).добір і розстановка кадрів; адміністративно-розпорядчі функції з використання трудових, матеріальних і грошових ресурсів;

3).оперативне управління, контроль і регулювання виробничого процесу та ін.

Наукове управління вимагає також наявності достовірної та оперативної інформації про стан об'єкта, де здійснюється управління. Від неї залежить якість управління, яка визначається точністю, своєчасністю і повнотою інформації, що надходить з об'єкта, на який спрямоване управління.

3. Класифікація управлінських рішень.

Господарське рішення повинне відповідати визначеним вимогам, тобто прийняте суб'єктами управління рішення повинне бути обґрунтованим і своєчасним. При цьому максимальний ефект буде отриманий при сполученні цих двох основних вимог.

Класифікація господарських рішень:

- за змістом:
 - технічні
 - організаційні
 - економічні
 - соціальні
- за ступенем охоплення процесу і явища:
 - одиничні
 - локальні
 - комплексні

- за рівнями управління виробництва
 - внутрівиробничі
 - внутрішньогалузеві
 - регіональні
 - народногосподарські
 - міжнародні
- по терміну здійснення:
 - оперативні
 - поточні
 - перспективні
- за обов'язковістю управління:
 - директивні
 - рекомендаційні

На підприємстві особливу увагу приділяють класифікації по змісту господарських рішень:

1. технічні рішення містять у собі:

- створення нових знарядь праці;
- модернізацію існуючої техніки;
- розробку нових видів матеріалів;
- механізацію й автоматизацію виробництва;
- технічне обслуговування і ремонт основних засобів;
- реконструкція і технічне переозброєння підприємства.

2. до організаційних рішень відносять:

- розвиток і удосконалювання форм громадської організації виробництва, кооперація, спеціалізація, комбінування і розміщення;
- раціоналізація руху в чи просторі в часі елементів виробництва, удосконалювання структури апарата управління й організації праці.

3. економічні рішення

- розробка заходів, що спрямовані на підвищення ефективності виробництва, на стимулювання й удосконалювання планування виробництва.

4. соціальні рішення зв'язані з:

- суспільним харчуванням;
- медичним обслуговуванням;
- будівництвом і змістом дитячих будинків, спортивних споруджень, бібліотек, пансіонатів, профілакторіїв;
- допомогою багатодітним родинам, інвалідам, пенсіонерам.

Для власників підприємств інтерес представляє не саме господарське рішення, а його результати, а саме зіставлення отриманих результатів з витратами на їхнє досягнення, відбиває ступінь доцільності ухвалення господарського рішення.

З вище перерахованого випливає важливий науково-технічний висновок:

Обов'язковим елементом процесу підготовки будь-якого господарського рішення повинне бути його економічне обґрунтування і при будь-якій економічному обґрунтуванні повинний бути використаний системний підхід.

4. Управлінські рішення по виявленню резервів зростання ефективності виробництва.

Поряд з чинниками і напрямками росту ефективності виробництва доцільно розглядати ще й резерви, які виявляються в результаті аналізу функціонування підприємства.

В економічній літературі нема однозначного тлумачення поняття резервів, як і не існує загальноприйнятої класифікації резервів.

У деяких джерелах поняття резервів розглядається двояко. З одного боку – як запаси ресурсів, необхідні для безперервного здійснення процесу виробництва, а з другого – як вимірювані, ще не використані можливості розвитку та удосконалення основного або інших видів діяльності відносно вже досягнутого рівня, тобто можливості підвищення ефективності виробництва.

Отже, під резервами слід розуміти невиявлені і невикористані можливості підвищення ефективності виробництва.

Узагальнюючи різні підходи до класифікації резервів, можна запропонувати варіант поділу за такими ознаками:

- 1) за місцем (джерелами) утворення резерви поділяються на: зовнішні, внутрішні;
- 2) за впливом на кінцеві результати – резерви, що підвищують обсяг продукції, що удосконалюють структуру й асортимент продукції, що поліпшують якість продукції, що знижують собівартість продукції, що підвищують прибутковість продукції, що зміцнюють фінансовий стан, що підвищують рівень рентабельності;
- 3) за стадіями процесу виробництва резерви поділяються на: такі, що удосконалюють постачання, виробництво, що удосконалюють збут;
- 4) за стадіями життєвого циклу продукції – передвиробничі, виробничі, експлуатаційні, утилізаційні;
- 5) за часовою ознакою (терміном використання) – поточні, перспективні;
- 6) за способом виявлення – явні і приховані;
- 7) за впливом на результати діяльності – екстенсивного типу, інтенсивного типу.

Отже, у процесі дієвого управління ефективністю виробництва важливим етапом є розробка напрямків її підвищення і виявлення резервів.

5. Організаційно-економічний механізм дії чинників зростання ефективності виробництва:

Рівень економічної і соціальної ефективності виробництва залежить від численних чинників, що її визначають. У зв'язку з цим для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація чинників її зростання. Усі чинники доцільно класифікувати за обмеженою кількістю групувальних ознак, що сприяє визначенню головних напрямків і шляхів підвищення ефективності виробництва (продуктивності діяльності підприємства).

Класифікація великої різноманітності чинників зростання ефективності (продуктивності) може здійснюватись за трьома ознаками: 1) видами витрат і ресурсів (джерелами підвищення); 2) напрямками розвитку і удосконалення виробництва; 3) місцем реалізації у системі управління виробництвом (рис. 2).

Групування чинників за першою ознакою уможливорює досить чітко визначення джерел підвищення ефективності: зростання продуктивності праці (економія витрат живої праці), зниження фондомісткості (капіталомісткості) і матеріаломісткості продукції, поліпшення використання природних ресурсів. Активне використання перелічених джерел підвищення ефективності виробництва передбачає здійснення комплексу заходів, які за своїм змістом характеризують основні напрямки розвитку і удосконалення виробництва (друга ознака групування чинників). Визначальними напрямками є перш за все прискорення темпів науково-технічного і організаційного прогресу (створення нових і удосконалення існуючих технологій, конструкційних матеріалів, засобів праці і кінцевої продукції; механізація і автоматизація виробничих процесів; запровадження прогресивних методів і форм організації виробництва і праці; побудова і регулювання ринкового механізму господарювання).

Error: Reference source not found

Мал. 1 Чинники росту ефективності.

Практично найбільш важливою слід вважати класифікацію чинників ефективності за місцем реалізації у системі управління виробництвом (третья ознака групування чинників), особливо виокремлення з них двох категорій чинників — внутрішніх (внутривиробничих) і зовнішніх (народногосподарських), а також поділ сукупності внутрішніх чинників на так звані "тверді чинники" і "м'які чинники".

Класифікація внутрішніх чинників на "тверді" і "м'які" природно є досить умовною і незвичною, але широко відомою і використовуваною на підприємствах зарубіжних країн. Назви "тверді" і "м'які" чинники запозичені з англійської комп'ютерної термінології, відповідно до якої сам комп'ютер називається "твердим товаром, а програмне (математичне) забезпечення — "м'яким товаром". При цьому "твердими чинниками" позначають такі з них, що можна виміряти і мають фізичні параметри, а "м'якими" — ті, які не можна фізично відчутти, проте мають неабияке значення для економічного управління виробництвом (наприклад, інформація, знання і кваліфікація кадрів, методи і системи організації різних процесів тощо).

Можливі напрямки реалізації внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення ефективності виробництва (діяльності підприємства) неоднакові за ступенем дії (впливу), використання і контролю. Тому для практики господарювання, керівників і відповідних спеціалістів (менеджерів) підприємств важливим є детальне знання масштабів дії, форм контролю і використання найбільш істотних внутрішніх і зовнішніх чинників ефективності на різних рівнях управління виробництвом. Підприємство може і повинно постійно контролювати процес використання внутрішніх чинників шляхом розробки і послідовного здійснення власної програми підвищення ефективності виробництва, а також враховувати вплив на неї зовнішніх чинників — економічної і соціальної політики держави, діяльності національних інституційних організацій, розвитку інфраструктури і структурних змін у суспільстві.

- **Технологія.** Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації і інформаційні технології справляють чи не найбільш істотний вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва. За принципом ланцюгової

реакції вони викликають суттєві зміни в технічному рівні і продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів”, підготовці і кваліфікації кадрів тощо.

- Устаткування. Цьому чинникові належить одне з провідних місць у програмі підвищення ефективності виробництва. Зростанню продуктивності діючого устаткування сприяють належна організація ремонтно-технічного обслуговування, оптимальні строки експлуатації, забезпечення необхідної пропорційності в пропускній спроможності технологічно зв'язаних його груп (одиниць), чітке планування завантаження у часі, підвищення змінності роботи, скорочення внутрішніх витрат робочого часу тощо.

- Матеріали і енергія . Проблема економії і зменшення споживання сировини, матеріалів, енергії повинна бути під постійним контролем відповідних спеціалістів підприємств з матеріаломістким і енергомістким виробництвом. Нагальне завдання ресурсозбереження на таких підприємствах може позитивно розв'язуватись шляхом запровадження маловідходної та безвідходної технології, збільшення виходу корисної продукції чи енергії з одиниці використовуваного матеріалу, використання дешевих і низькосортних видів сировини, підвищення якості матеріалів за допомогою первинної обробки, заміна імпортованих сировини і матеріалів матеріальними ресурсами вітчизняного виробництва, раціоналізації управління виробничими запасами і розвитку ефективних джерел постачання.

- Вироби. Самі продукти (вироби), їх якість та дизайн також є важливими чинниками ефективності. Остання повинна корелювати з так званою корисною вартістю, тобто тією сумою, яку покупець готовий заплатити за виріб відповідної якості. Передові підприємства постійно контролюють втілення своєї технічної переваги у конкретних виробках, що користуються великим попитом на ринку. Проте для досягнення високої продуктивності підприємства просто корисності товару недостатньо. Пропоновані підприємством для продажу вироби повинні появитись на ринку у потрібному місці, у потрібний час і за розсудливою ціною. У зв'язку з цим підприємство мусить слідкувати за тим, щоб не виникало бодай найменших

організаційних і економічних бар'єрів між виробництвом і окремими стадіями маркетингу.

- **Працівники.** Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності виробництва (діяльності підприємства) є працівники — керівники, підприємці, спеціалісти, робітники. Продуктивність їх праці багато де в чому визначається методами, технікою, особистим умінням, знаннями, відношенням до праці та здібністю виконувати ту або іншу роботу. Ділові якості працівників найбільш повно можуть проявлятися в умовах функціонування на підприємстві потужного і гнучкого мотиваційного механізму. Продуктивність праці буде зростати тоді, коли керівництво підприємства матеріально і морально заохочує до використання творчих здібностей усіх категорій працівників, проявляє інтерес до їх особистих проблем життєдіяльності, сприяє створенню і підтриманню благоприємного соціального мікроклімату, у межах своїх повноважень і можливостей підприємства здійснює соціальний захист людей, гарантує їх зайнятість тощо.

- **Організація і системи.** Єдність трудового колективу, раціональність у делегуванні відповідальності і нормах керованості відносяться до принципів доброї організації справ на підприємстві, що забезпечують необхідну спеціалізацію і координацію виробничих і управлінських процесів і, отже, вищий рівень ефективності (продуктивності) діяльності. Однією з причин недостатньої продуктивності підприємства як складної виробничо-економічної системи є занадто жорстка її організаційна структура, надмірне відокремлення підрозділів за професійними групами або функціями. Тому система повинна бути динамічною і гнучкою, періодично реорганізованою у відповідності з новими завданнями, що постають перед підприємством при зміні ситуації.

- **Методи роботи.** Більш досконалі методи роботи в умовах переважання трудомістких процесів стають достатньо перспективними для зростання продуктивності. Наукова організація роботи у всіх підрозділах підприємства мусить зробити ручну, працю більш продуктивною за рахунок удосконалення способів виконання трудових операцій, застосовуваних механізмів та інструментів, організації робочих місць. Для удосконалення методів праці на підприємстві

дуже важливим є постійний аналіз трудових операцій і використання робочого часу, систематична атестація робочих місць, узагальнення і використання нагромадженого на інших споріднених підприємствах позитивного досвіду, організація навчання різних категорій працівників прогресивним прийомам праці, усунення непотрібної (зайвої) роботи і виконання корисної з меншими витратами сили, часу і коштів.

- Стиль управління. Значний (за деякими оцінками — переважний) внесок у зростання ефективності (продуктивності) виробництва може забезпечувати сучасна добре організована система управління, під контролем якої знаходяться ресурси і результати діяльності підприємства. Складовою частиною такої системи є стиль управління — типовий "м'який" чинник підвищення ефективності діяльності підприємства. Кожен керівник, підприємець чи менеджер підприємства мусить знати, що абсолютно досконалого стилю управління для усіх випадків не існує. Загальна ефективність діяльності підприємства залежить від того, коли, де, як і по відношенню до кого застосовується відповідний стиль управління. Відомо, що стиль управління, в якому поєднані професійна компетентність, діловитість і висока етика взаємовідносин між людьми, впливає практично на усі види і напрямки діяльності підприємства. Від нього залежить, в якій мірі враховуються зовнішні чинники зростання ефективності виробництва на тому чи іншому підприємстві.

Максимально можливого впливу внутрішніх ("твердих" і "м'яких") чинників на рівень ефективності виробництва можна досягти лише при забезпеченні необхідної комплексності їх використання, узгодженості взаємодії у часі і просторі. Наприклад, можна використовувати найновіші технології і устаткування, але продовжувати застосовувати застарілі форми організації праці або мати на підприємстві недостатньо підготовлені кадри. Зрозуміло, що у такому випадку позитивних зрушень у ефективності виробництва не станеться.

На рівень продуктивності кожного окремого підприємства безпосередній чи непрямий вплив справляють зовнішні чинники ефективності виробництва. Проте самі підприємства не можуть активно їх контролювати. Ось

чому ці чинники слід знати і вивчати, зрозуміти їх дію (вплив) і приймати до уваги при розробці (плануванні) і здійсненні програм підвищення ефективності виробництва на підприємствах. У зв'язку з цим стає очевидною необхідність суттєвої характеристики і окреслення напрямків дії окремих зовнішніх чинників ефективності (продуктивності).

- Державна політика. Здійснювана державою (урядом) економічна і соціальна політика істотно впливає на "ефективність суспільного виробництва через: практичну діяльність урядових установ і державних структур; різноманітні види законодавства; фінансові заходи і стимули (податки, тарифи, фінансова підтримка великих науково-технічних і виробничих проектів, фінансування соціальних програм, регулювання процентних ставок для кредитів); установлювані та контрольовані економічні правила і нормативи (регулювання доходів і оплати праці, контроль за цінами, ліцензування зовнішньоекономічної діяльності тощо); створення ринкової, виробничої і соціальної інфраструктури; макроекономічні структурні зміни; програми роздержавлення власності і приватизацію державних підприємств; комерціалізацію організаційних структур невиробничої сфери тощо. Розвиток економіки України, економічні відносини між окремими підприємствами і організаціями, між підприємствами і державою здійснюються зараз рядом визначальних у цій галузі законів (зокрема про підприємства в Україні, про власність, про підприємництво, про оподаткування підприємств, про оплату праці та інші), основні положення яких керівникам і спеціалістам підприємств треба добре знати і спиратися на них у своїй практичній діяльності.

- Інституційні механізми. Оскільки ефективність виробництва, як уже зазначалось, залежить від багатьох чинників — внутрішніх і зовнішніх (по відношенню до підприємства), непересічним завданням держави є створення на національному рівні не лише відповідних економічних, соціальних, політичних і законодавчих, але й організаційних умов підвищення продуктивності виробничо-економічних систем. Такі умови зокрема забезпечуються шляхом заснування і постійного функціонування на національному, регіональному чи галузевому рівнях спеціальних інституційних механізмів — організацій (дослідно-впроваджувальних і

навчальних центрів, інститутів, асоціацій), діяльність яких зорієнтована на: визначення і розв'язання основних проблем підвищення ефективності (продуктивності) різних виробничо-економічних систем і економіки в цілому; практичну реалізацію стратегії і тактики розвитку народного господарства, здійснюваних на відповідних рівнях управління; підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації менеджерів і інших кадрів для ринкової економіки. Зараз у світі нараховується біля 150 національних і регіональних центрів, інститутів і асоціацій по продуктивності і управлінню. Зокрема у світовому співтоваристві відомими і визнаними є Японський центр продуктивності, Центр продуктивності ФРН, Канадський центр ринку праці і продуктивності, Американський інститут організації праці і виробництва. В Україні аналогічні функції виконують Інститут стратегічних досліджень, Інститут економіки промисловості, Міжнародний інститут менеджменту, Державна академія управління, Київський державний економічний університет.

- Інфраструктура. Важливою передумовою зростання ефективності (продуктивності) виробництва на підприємствах є достатній рівень розвитку і активна діяльність різноманітних інституцій ринкової, виробничої і соціальної інфраструктури. В сучасних умовах усі підприємства у процесі своєї інноваційної, виробничої і комерційної діяльності не можуть обходитись без відповідних послуг інноваційних фондів, товарно-сировинних бірж, бірж праці, фондових бірж, комерційних банків та інших інститутів ринкової інфраструктури. Неабиякий безпосередній вплив на результативність діяльності підприємств, рівень ефективності їх виробництва в цілому справляє належний розвиток і високоякісне функціонування виробничої інфраструктури — комунікацій, транспорту, оптової і роздрібною торгівлі, спеціалізованих інформаційних систем тощо. Зрештою чи не найбільш вирішальне значення для забезпечення динамічного і ефективного розвитку як суспільного виробництва в цілому, так і різноманітних його ланок, включаючи головну з них — підприємства, мають потужна і розгалужена мережа організаційних структур і система постійно здійснюваних ними заходів, що у своїй сукупності складають соціальну інфраструктуру. У зв'язку з цим державі і відповідним її владним та

управлінським установам належить приділяти особливу увагу розвитку і підвищенню ефективності різноманітних закладів освіти, науки, культури, систем житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення, його надійного соціального захист.

- Структурні зміни. На показники ефективності (продуктивності) на різних рівнях господарювання нерідко впливають структурні зміни у суспільстві незалежно від якості управління діяльністю окремих підприємств. Причому така взаємодія у довгостроковій перспективі завжди має двосторонній характер, тобто структурні зміни відбиваються на рівні загальної ефективності, а позитивні зрушення продуктивності можуть сприяти модифікації самої структури суспільного виробництва. Подібні зміни є не лише результатом, але й причиною економічного і соціального розвитку суспільства. Розуміння цих змін дозволяє уникати непотрібних похибок у прийнятті урядових рішень, більш реалістично і цілеспрямовано планувати діяльність підприємства, розвивати ринкову і соціальну інфраструктуру. Найбільш важливими, окрім політичних, вважаються структурні зміни економічного і соціального характеру. Найістотніші економічні зміни відбуваються у таких сферах: 1) моделях зайнятості населення — зрушення зайнятості від сільського господарства до обробної промисловості, а також від останньої до невиробничих галузей (особливо сфери послуг); 2) складі основних фондів (основного капіталу) — визначаються розмірами фонду нагромадження та інвестицій за ознаками інтенсивності оновлення, строку використання, ступеню втілення технологічних новин, рівнем капіталомісткості; 3) технологіях, наукових дослідженнях і розробках співвідношення імпорту технологій з залученням іноземного капіталу і вітчизняних технологічних розробок, зрушення від традиційних до технологій і розробок, що супроводжуються революційними проривами у цих галузях; 4) масштабах (концентрації) виробництва — помітне збільшення частки дрібних (малих) і середніх підприємств, що можуть стати і стають конкурентоспроможними за умови їх необхідної спеціалізації та наявності великих і розрахованих на тривалий період партій замовлень на виготовлювану ними продукцію. Структурні зміни соціального характеру торкаються головним чином персоналу (робочої сили) і трудового потенціалу;

вони характеризуються істотними зрушеннями у їх складі за ознаками — статі, освіченості, кваліфікації, національних особливостей характеру тощо.

На закінчення варто зазначити, що обов'язковість у використанні (урахуванні) зовнішніх чинників не є такою жорсткою, як по відношенню до внутрішніх чинників ефективності виробництва. Певне ігнорування підприємствами цієї вимоги може лише загальмувати темпи зростання ефективності.

ТЕМА 4. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ФІРМИ.

1. Оцінювання ефективності роботи фірми: вітчизняний і зарубіжний досвід.

2. Критерій і принципи формування системи показників ефективності виробництва.

3. Система показників ефективності виробництва.

4. Характеристика узагальнюючих показників.

5. Характеристика часткових показників.

1. Оцінювання ефективності роботи фірми: вітчизняний і зарубіжний досвід.

Практика діяльності багатьох провідних фірм світу показала, що оцінювання ефективності виробництва має вирішальне значення в процесі здійснення управлінських впливів та прийняття рішень, спрямованих на підвищення ефективності загалом.

Не маючи можливості оцінити явище чи факт, неможливо зафіксувати його рівень, динаміку, а тим більше, впливати на нього.

Досліджено також, що на більшості підприємств не існує системи комплексного вимірювання ефективності, яка, на наш погляд, є початком, першоосновою і складовою будь-якої аналітичної діяльності. Якщо на деяких підприємствах і спостерігаються певні елементи системи вимірювання, то вони зводяться до розрахунку та порівняння основних показників, які характеризують ефективність і не охоплюють всієї системи у комплексі.

Тим більше, актуальною є дана проблема з тієї точки зору, що не можна управляти тим, чого неможливо виміряти. Іншими словами, передумовою дієвого управління ефективністю є її вимірювання, тобто процес визначення кількості, який після завершення роботи встановлює поточну ефективність.

Д. С. Сінк з цього приводу висловлюється так: "Вимірювання – природна складова частина процесу аналізу, контролю, оцінки і управління". Отже, уникнути цього процесу просто неможливо.

Перш за все, керівникам необхідно встановити реальну необхідність та доцільність виміру ефективності. Переконливим доказом цьому є:

- по-перше, вимірювання – це фактично процес дослідження внутрішніх виробничо-господарських процесів, що стосуються динаміки виробництва, реалізації та якості продукції, руху виробничих ресурсів, їх витрачання та інше, виступаючи у цьому аспекті засобом контролю;

- по-друге, оцінка ефективності як результат вимірювання може вказати на виникнення проблем, пов'язаних з дієвістю, економічністю, прибутковістю та якістю функціонування підприємства;

- по-третє – необхідність вимірювання пояснюється можливістю здійснювати на цій основі управління ефективністю з метою виявлення резервів її підвищення, окресливши конкретні напрямки їх реалізації.

Для створення найбільш дієвого механізму вимірювання ефективності виробництва, оцінка її рівня повинна відповідати певним вимогам.

Принципи і вимоги до системи вимірювання достатньо опрацьовані у С. Ф. Покропивного, І. Я. Каца, О. В. Сигиневича, Д. С. Сінка. Проаналізувавши запропоновані науковцями принципи, сформулюємо ті, які вважаємо пріоритетними:

- простота практичного використання системи оцінювання на конкретному підприємстві;
- обґрунтування доцільності розробки ряду узагальнюючих та специфічних часткових оціночних показників та їх взаємозв'язок;
- система оцінювання повинна бути інформативною, тобто нести всю необхідну інформацію для розв'язання поставлених завдань;
- наявність такої властивості як співставність, тобто оціночні показники повинні мати однакову розмірність;
- система оцінювання повинна бути адаптивною до зміни умов господарювання і відкритою для удосконалення;
- сприяння об'єктивності аналізованих даних і отриманих результатів оцінки;

- система оцінювання повинна стати основою процесів планування, мотивації, регулювання, контролю.

Процес вимірювання вимагає також точності, науковості, систематичності, комплексності. Врахування зазначених принципів значною мірою сприятиме побудові оптимальної і найбільш адекватної системи вимірювання.

Вважаємо, що добре побудована система вимірювання є вагомим елементом у прийнятті управлінських рішень в сфері підвищення ефективності виробництва. Можна стверджувати, що належна побудова системи вимірювання дає можливість отримувати більш послідовні рішення, які у довготерміновому аспекті дають кращі результати.

Таким чином, вимірювання ефективності як процес передбачає виконання таких основних кроків:

- 1) визначення системи показників;
- 2) перевірка відповідності системи показників принципам і вимогам;
- 3) можливість практичного застосування обраних показників;
- 4) оцінка результатів, отриманих за допомогою розробленої системи показників.

Для побудови дієвої системи вимірювання, адаптованої до сучасних умов господарювання, з нашої точки зору, необхідним є вивчення і врахування зарубіжного досвіду у цій сфері.

Однією з найбільш розповсюджених систем вимірювання ефективності через аналіз формування прибутку є система, розроблена корпорацією Дюпон (США). Методика аналізу полягає у розкладанні коефіцієнта рентабельності активів на ряд часткових фінансових коефіцієнтів, які його формують, тобто коефіцієнта чистої рентабельності реалізованої продукції та коефіцієнта оборотності активів. За допомогою цієї моделі, можна виявити такі резерви підвищення рентабельності активів: збільшення рентабельності реалізованої продукції і прискорення оборотності активів. Застосування такої системи аналізу не відображає використання решти виробничих ресурсів, ефективність використання яких впливає на ефективність виробництва загалом.

Динамічний розвиток відносин між суб'єктами господарювання у світовому масштабі привів до того, що традиційне вимірювання ефективності діяльності підприємства, зосереджене тільки на фінансових показниках, застаріло і не дає повної картини про стан підприємства, що не дає змоги спрогнозувати його розвиток. Постає необхідність у розробці більш досконалих і дієвих способів оцінювання діяльності підприємства загалом.

Практика показала, що високий рівень ефективності залежить не тільки від позитивних результатів фінансових показників (прибутку, рентабельності, доходності капіталу), а й значною мірою обумовлюються нефінансовими показниками. Останні доповнюють систему тих показників, що дають вартісний вираз ефективності і вважаються рушійними чинниками майбутньої фінансової ефективності.

Сучасні підходи до управління ефективністю акцентують увагу на таких нефінансових складових як, персонал, бізнес-процеси, інновації, відносини із клієнтами. Виходячи з цього, професори Гарвардського університету Р. С. Каплан і Д. П. Нортон розробили Збалансовану Систему Показників (Balanced Scorecard). Автори визначили чотири перспективи, які є основними групами стратегічних цілей та досягнення яких оцінюється ключовими показниками:

- Фінансова: Яку цінність ми представляємо для наших акціонерів?
- Клієнтська: Яку цінність ми представляємо для наших клієнтів?
- Внутрішніх процесів: Які процеси ми повинні удосконалити, щоб забезпечити конкурентоспроможність підприємства?
- Навчання і розвитку: Які існують програми розвитку, мотивації і зростання?

Дана модель базується на визначенні, так званих, ключових показників ефективності (КПЕ), які тісно пов'язані з системою мотивації співробітників. Проте, такі складові як постачальники та співтовариства не включено до неї.

На нашу думку, ширшою, всеохоплюючою та привабливішою є модель “призма ефективності”, розроблена учасниками Центру ефективності бізнесу у

Великобританії – Е. Нілі, К. Адамсом, М. Кеннерлі. Основними площинами даної моделі, у яких вирішуються центральні питання, є такі:

- виявлення зацікавлених сторін бізнесу і задоволення їх потреб (інвестори, клієнти, працівники, постачальники, регулятивні органи та місцеві співтовариства);
- опис стратегій, які необхідно застосувати для задоволення виявлених потреб;
- вибір процесів, необхідних для реалізації стратегій;
- перелік можливостей, які треба використати, щоб ефективніше управляти процесами;
- встановлення вкладу зацікавлених сторін.

2. Критерій і принципи формування системи показників ефективності виробництва.

Для побудови системи показників оцінювання ефективності виробництва об'єктивно необхідним є формулювання критерію ефективності виробництва. Враховуючи множинність визначень критерію в економічній літературі, суть його зводиться до характеристики власне принципу, мети і підходу до оцінювання ефективності.

На нашу думку, правильно обраний критерій підвищує вірогідність проведених розрахунків, аналіз та прийняття на цій основі конкретних управлінських рішень. Він є базою розрахунку показників за складеною, у відповідності з ним, системою вимірників і обирається в залежності від поставлених завдань аналізу та мети дослідження. У зв'язку з цим, критерій – це головна відрізнявальна ознака і визначальна міра вірогідності пізнання суті ефективності виробництва, у відповідності з якими здійснюють кількісну оцінку її рівня.

Ототожнення критерію з показником є не зовсім правильним, оскільки важливість вибору критерію для розрахунку показників оцінювання ефективності виробництва не дає змоги ставити його в один ряд з ними.

Під критерієм ефективності можна розуміти максимізацію кінцевих результатів виробництва при найкращому використанні витрат і ресурсів. У такому критерії не визначені точно показники для вираження кінцевих результатів, витрат і ресурсів, що дає можливість використовувати на різних рівнях управління різні показники, які найбільшою мірою відповідають змісту критерію.

На рівні підприємства критерієм ефективності виробництва може виступати максимізація прибутку за умови економічно обґрунтованої побудови систем цін на продукцію, що виробляється, та оплати праці залежно від кінцевих результатів виробництва. Такий вибір критерію, ми вважаємо, обумовлений тим, що основною метою функціонування підприємств є досягнення високого рівня рентабельності, прибутковості виробництва у довгостроковому періоді. Одним з показників, що відображає таку діяльність підприємства є прибуток, а його співвідношення із сукупними витратами дає змогу одержати критерій ефективності виробництва.

З іншого боку суть інтегрального критерію ефективності полягає в оптимізації співвідношення базового і поточного ефектів, витрат і результатів. Справді, зважаючи на те, що є метою діяльності підприємства на даний момент часу – забезпечення економічного росту або створення умов беззбитковості, вихід з кризи – може обиратися стратегія максимізації прибутку або мінімізації витрат.

Таким чином, підсумовуючи викладене, зміст критерію ефективності виробництва обумовлюється цілями підприємства, з чого випливає або необхідність максимізації співвідношення між одержаним ефектом і витратами ресурсів або мінімізація даних витрат для одержання заданого ефекту.

Для побудови системи показників, які різносторонньо характеризують ефективність виробництва С. Ф. Покропивний запропонував дотримуватися таких принципів.

- забезпечення взаємозв'язку критерію і системи конкретних показників ефективності виробництва;
- відображення ефективності використання усіх видів

застосовуваних у виробництві ресурсів;

- можливість застосування показників ефективності в управлінні різними ланками виробництва на підприємстві;
- виконання найбільш важливими показниками стимулюючої функції у процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва, того чи іншого виду діяльності підприємства.

Система показників розраховуються з метою прийняття управлінських рішень, необхідних для нормальної, прибуткової діяльності фірми, що забезпечить їй виживання у жорстких конкурентних умовах. Це означає, що використовуючи результати оцінювання ефективності виробництва, спрощується механізм обґрунтування прийняття управлінських рішень, спрямованих на вирішення певного кола завдань. До таких завдань віднесемо:

- одержання загальної картини, яка визначає рівень ефективності виробництва;
- контроль за кінцевими показниками діяльності підприємства;
- усунення недоліків у процесі стратегічного і тактичного планування;
- визначення частки підприємства на ринку і рівня задоволення потреб споживачів;
- удосконалення механізму мотивації праці трудового колективу;
- виявлення резервів росту ефективності виробництва та окреслення напрямків їх реалізації;
- визначення пріоритетних напрямків господарської діяльності підприємства;
- виявлення та усунення чинників, що гальмують ріст ефективності виробництва суб'єкта господарювання;
- вибір оптимального варіанту діяльності.

3. Система показників ефективності виробництва.

Процес оцінювання ефективності охоплює два аспекти – вузький і широкий. Перший відбиває стан ефективності на підприємстві через один

показник (співвідношення ефекту і витрат), а другий – через систему показників відображає загальну, всеохоплюючу картину ефективності виробництва.

Протягом вже багатьох років науковці і практики ведуть дискусію з приводу необхідності визначення рівня ефективності виробництва через один узагальнюючий показник або шляхом застосування цілої системи показників.

Існує велика кількість теорій з окресленої проблеми, які мають свої переваги і вади, а також своїх прихильників і опонентів. Безумовно, що кожна точка зору достатньо обґрунтована і має право на існування.

Вибір одного узагальнюючого показника або цілої системи часткових показників залежить від мети, що стоїть перед аналізом, на підставі якого вже виробляються управлінські рішення. Залежно від питань, які треба з'ясувати в ході аналізу, обирається перший або другий варіант вимірювання ефективності виробництва.

Узагальнюючий показник характеризує "загальний" стан ефективності виробництва господарюючої одиниці за певний період, а часткові показники відображають її окремі сторони. На підставі перших – приймаються рішення на рівні організаційної системи загалом, спрямовані на корегування або удосконалення господарської діяльності. Тоді, як за допомогою других – з'являється можливість деталізації та обґрунтування таких рішень по окремих складових елементах виробничого процесу з метою виявлення резервів підвищення ефективності виробництва.

Розрахунки, проведені за частковими показниками, дають інформацію про причини можливих відхилень рівня узагальнюючого показника від бази порівняння у різних аспектах та за окремими видами використання виробничих ресурсів.

Таким чином, часткові показники є основою для розрахунку узагальнюючих. У цьому розумінні узагальнюючі показники є метою виконуваних розрахунків, а часткові – їх засобом.

Окрім виділення узагальнюючих та часткових показників ефективності виробництва, усі вони поділяються ще на абсолютні і порівняльні.

Розрахунок показників ефективності виробництва проводиться двома способами: прямого рахунку – співвідношення ефекту і витрат та зворотного – співвідношення витрат і ефекту. Перші відбивають основний шлях підвищення ефективності – збільшення результату з кожної одиниці витрат, а другі – через зниження витрат на кожну одиницю виробленого результату [194].

Зазначимо, що усі показники розраховуються з метою висвітлення рівня і динаміки ефективності виробництва та отримання вичерпної інформації про кінцеві результати діяльності підприємства.

Ефективність виробництва – це складне і багатоаспектне явище. У зв'язку з цим, дуже важко виразити її через один показник, тому виникає необхідність застосування цілої системи показників для усестороннього вимірювання ефективності виробництва.

Система показників має органічно поєднувати різні показники у їхній діалектичній єдності. Кожному ієрархічному рівню аналізу відповідають певні системи показників. При цьому в число показників, що утворюють систему для відповідного рівня, входять як показники, які використовуються тільки на даному рівні (специфічні), так і показники, які можуть використовуватися на всіх чи багатьох рівнях (наскрізні).

Найважливішою ознакою будь-якої системи показників є їхній взаємозв'язок. Якщо в окремому показнику відображається одна чи декілька сторін, то в системі показників економічні процеси відображаються всебічно. При цьому кожна система являє собою не механічну суму показників, а діалектичне ціле, частини якого (показники) субординовані, займають відповідне місце.

Система показників ефективності за С. Ф. Покропивним складається з таких груп: 1) узагальнюючі показники ефективності виробництва; 2) часткові, які включають: а) показники ефективності використання живої праці; б) основних виробничих засобів; в) матеріальних ресурсів; г) фінансових ресурсів. Подамо названі показники у вигляді табл. 1.1.

Система показників ефективності виробництва

Узагальнюючі показники	Часткові показники			
	Показники ефективності використання			
	живої праці	виробничих засобів	матеріальних ресурсів	фінансових ресурсів
рівень задоволення потреб ринку	трудоємність одиниці продукції	загальна фондоддача (за обсягом продукції)	матеріало-віддача	коефіцієнт оборотності оборотних коштів
виробництво продукції на 1 грн. витрат ресурсів	відносне вивільнення працівників	фондомісткість одиниці продукції	матеріало-місткість продукції	тривалість одного обороту НОЗ
витрати на 1 грн. реалізованої продукції	темпи росту продуктивності праці	рентабельність основних засобів	коефіцієнт використання найважливіших видів сировини	відносне вивільнення оборотних коштів
прибуток на 1 грн. загальних витрат	зарплато-місткість одиниці продукції	фондовіддача активної частини основних засобів	витрати палива і енергії на 1 грн. товарної продукції	питомі капіталовкладення
рентабельність виробництва	частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці		економія матеріальних витрат	капіталовкладення на 1 введених потужностей
народногосподарський ефект від використання одиниці продукції	коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу		коефіцієнт вилучення корисних компонентів із сировини	прибутковість інвестицій, строк їх окупності

4. Характеристика узагальнюючих показників.

Розглянемо показники, представлені у табл. 1.1 з позиції ресурсного і витратного підходів до визначення ефективності.

Задекларований нами у підрозділі 1.1., ресурсно-витратний підхід до визначення ефективності виробництва передбачає необхідність врахування обох видів ресурсів – споживаних і застосовуваних. Відповідно, утворюється дві групи показників. Перша відображає ефективність використання споживаних ресурсів, тобто поточних затрат, а друга – застосовуваних ресурсів, причому кожна група включає як узагальнюючі, так і часткові показники.

Найскладнішим моментом є розробка узагальнюючого показника ефективності використання застосовуваних ресурсів. Насамперед, це пов'язано з різною розмірністю ресурсів і приведенням їх до співвимірного вигляду. Даний показник має давати інформацію про рівень використання застосовуваних ресурсів – живої праці, предметів і засобів праці. Вирішити дану проблему деякі економісти пропонують через зведення всіх ресурсів до одної основи – суспільної праці, що ґрунтується на трудовій теорії вартості.

Найбільш наближеним до даних вимог є показник ефективності використання застосовуваних ресурсів (Езр), який розраховується так:

$$E_{зр} = \frac{P}{Ч + (\Phi_{ос} + \Phi_{об}) \times K_n}, \quad (1.2)$$

де P – обсяг реалізованої у розрахунковому році продукції за вирахуванням матеріальних витрат, плати за ресурси, проценту за кредит;

$Ч$ – чисельність працюючих на підприємстві;

$\Phi_{ос}$ – середньорічний обсяг виробничих основних засобів за відновною вартістю;

$\Phi_{об}$ – вартість оборотних засобів підприємства;

K_n – коефіцієнт повних витрат праці (визначається відношенням чисельності працюючих у сфері матеріального виробництва до обсягу утвореного національного доходу; застосовується для перерахунку уречевленої у виробничих засобах праці у середньорічну кількість працівників).

Витратний підхід передбачає врахування споживаних ресурсів, які входять у собівартість у вигляді витрат на оплату праці, амортизаційних

відрахувань, матеріальних затрат. У зв'язку з цим собівартість є показником, який виражає поточні затрати на виробництво і реалізацію продукції. Звідси, узагальнюючим показником споживаних ресурсів є показник витрат на 1 грн. реалізованої продукції. Цей показник включений у табл. 1.1.

Оскільки, нами прийнятий як кінцевий фінансовий результат діяльності і прибуток, то доцільно розраховувати і показники прибутку на одиницю загальних витрат та рентабельність виробництва.

Показники ефективності застосовуваних ресурсів і ефективності поточних витрат з різних сторін характеризують використання тих чи інших ресурсів і можуть змінюватися у протилежних напрямках. З метою узагальнення отриманої інформації використовують інтегральний показник ефективності виробництва, який закономірно можна виразити за допомогою індексного методу за формулою 1.3.

$$I_E = I_{E_{zp}} \times I_{E_{v}} , \quad (1.3)$$

де I_E – індекс зміни економічної ефективності виробництва;

$I_{E_{zp}}$ – індекс зміни ефективності застосовуваних ресурсів;

I_{E_v} – індекс зміни ефективності поточних витрат.

Даний показник відбиває динаміку ефективності використання застосовуваних ресурсів і поточних витрат і дає узагальнюючу картину про рівень ефективності виробництва.

Ефективність використання окремих видів ресурсів відображають часткові показники, які за аналогією до узагальнюючих, умовно можна поділити на дві групи. (Таблиця 2).

Таблиця 2

Система показників ефективності виробництва

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання			
	живої праці	виробничих засобів	матеріальних ресурсів	фінансових ресурсів
—	$T_m = \frac{Ч}{ПП}$	$\Phi_v = \frac{ПП}{ОВЗ}$	$M_v = \frac{ПП}{М}$	$K_{об} = \frac{ПП}{ОЗ}$

$III_{1,прн} = \frac{III}{C}$	$En = \frac{Ч_6 \times I_{III}}{100} - Ч_ф$	$\Phi_M = \frac{\overline{OBЗ}}{III}$	$M_M = \frac{M}{III}$	$T_{об} = \frac{360}{K_{об}}$
$B_{1,прн} = \frac{C}{PII}$	$T_p = \frac{III_1}{III_0} \times 100\%$	$R_{OBЗ} = \frac{II}{OBЗ} \times 100\%$	$K_{эм} = \frac{\sum N_i \times M_i}{M_{заг}}$	$\pm \Delta OЗ = (T_{об1} - T_{об0}) \frac{P}{I}$
$E = \frac{II}{C}$	$З_M = \frac{ЗII}{III}$	$\Phi_{в_а} = \frac{III}{OBЗ_а}$	$II_M = \frac{II_{ал}}{III}$	—
$P = \frac{II}{OBЗ + OЗ} \times 100$	$\Delta III = (1 - \frac{IЧ}{III}) \times 100\%$		$E_M = \frac{M_6 \times I_{III}}{100} - M$	$K_{в_1ном} = \frac{Kв}{II_{ом}}$
—				$II_i = \frac{II_p}{I} \times 100\%$

До першої групи віднесено показники, що характеризують рівень використання застосовуваних ресурсів (основними серед яких є продуктивність праці, фондівіддача і фондомісткість), а до другої – показники, що відображають ефективність споживаних ресурсів (варто виділити матеріалівіддачу і матеріаломісткість, зарплатомісткість).

Доцільність розрахунку решти часткових показників обумовлюється завданнями аналізу і є необхідним для усесторонньої характеристики рівня використання ресурсів на підприємстві.

Таким чином, запропоновані у табл. 2 показники дають змогу вимірювати ефективність виробництва з точки зору ресурсного і витратного підходів, що вказує на їх взаємодоповнюваність.

Ще одним вагомим дискусійним і остаточно не вирішеним питанням, яке розглядається в теорії ефективності виробництва, є проблема емпіричної побудови інтегрального показника ефективності виробництва.

У такому показнику, на наш погляд, мають відбиватися головні кількісно-якісні характеристики даного явища.

Якщо деяка безліч показників являє собою дійсно систему, то в кінцевому рахунку окремі показники, що характеризують її частини, можуть і повинні бути об'єднані в один узагальнюючий показник, що характеризує цю систему загалом.

Звичайно, побудувати узагальнюючий показник для такого різнобічного економічного явища як ефективність виробництва нелегко. Проте, не можна

виключати об'єктивність і необхідність існування такого показника, тим більше заперечувати доцільність його практичного застосування.

ТЕМА 5. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ НОВОЇ ТЕХНІКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГТЕХЗАХОДІВ.

- 1. Суть, види і визначення ефективності використання нової техніки.**
- 2. Управління ефективністю використання нової техніки і впровадження оргтехзаходів.**

- 1. Суть, види і визначення ефективності використання нової техніки.**

Ефективність – це відносна величина, що характеризує результативність будь-яких затрат. Ефективність НТП є відношенням ефекту від здійснених заходів до затрат на них. Ефект – це результат від будь-якого заходу, який найчастіше виражається певною грошовою сумою. Ефект від впровадження НТП може бути позитивним і негативним.

В залежності від рівня оцінки, обсягу враховуваних ефекту і затрат і призначення оцінки розрізняють декілька видів ефективності НТП.

Народногосподарська – характеризує відношення ефекту до затрат в масштабах народного господарства. Ефектом є ріст національного доходу, а затратами – сукупність спожитих ресурсів.

Госпрозрахункова – оцінює результативність затрат в масштабах галузі, підприємства і розраховується, як відношення прибутку до вартості виробничих фондів або собівартості.

Порівняльна – обчислюється у випадку вибору кращого із можливих варіантів заходів НТП.

Абсолютна – характеризує відношення кінцевого народногосподарського або госпрозрахункового ефекту до затрат на реалізацію вибраного варіанту.

Економічний ефект заходів НТП розраховується на всіх етапах реалізації і за весь період здійснення цих заходів і визначається як різниця між вартісною оцінкою результатів і вартісною оцінкою сукупних витрат ресурсів за цей період.

Народногосподарський економічний ефект обчислюється шляхом порівняння результатів за місцем використання нової техніки, інших нововведень і усіх витрат на їх розробку, виробництво і споживання.

Комерційний економічний ефект обчислюється на окремих стадіях життєвого циклу нововведення і дає можливість оцінити ефективність технічних новин з врахуванням економічних інтересів окремих проектно-конструкторських організацій.

Слід відзначити, що студенти основну увагу повинні приділити на стадії техніко-економічного обґрунтування і вибору найкращого варіанту при формуванні планів наукових і дослідно-конструкторських робіт витриманому народногосподарському підходу, який передбачає врахування при оцінці заходів НТП усіх можливих наслідків. Етапи реалізації цього підходу зводяться до наступного:

- із потенційно можливих варіантів вибирають ті, які задовольняють заданим обмеженням;
- по кожному із вибраних варіантів обчислюють результати, витрати, економічний ефект;
- кращим визнається варіант, що забезпечує максимальну величину економічного ефекту, а при умові його тотожності по декількох варіантах – варіант з мінімальними затратами на його досягнення.

2. Управління ефективністю використання нової техніки і впровадження оргтехзаходів.

Основні показники ефективності використання нової техніки визначаються за такими формулами:

Сумарний економічний ефект від реалізації заходів НТП за певний розрахунковий період обчислюється за формулою:

$$E_T = P_T - B_T, \text{ де:}$$

P_t – вартісна оцінка результатів від здійснення заходів НТП за розрахунковий період, грн.;

B_t – вартісна оцінка витрат на здійснення заходів НТП за цей же період, грн.

При обчисленні економічного ефекту слід приводити різночасові витрати і результати до єдиного для всіх варіантів моменту часу – розрахункового року за допомогою коефіцієнта приведення α .

З врахуванням фактору часу економічний ефект може бути представлений:

$$E_m = \sum_{m=1}^T (P_m - B_m) \times \alpha, \text{ де:}$$

P_t , B_t – вартісна оцінка відповідно результатів і витрат у певному році розрахункового періоду.

Початковим роком розрахункового періоду вважають рік початку фінансування робіт по здійсненню заходу, а кінцевим – момент завершення всього життєвого циклу заходу.

Вартісна оцінка результатів від впровадження заходу НТП за розрахунковий період здійснюється:

$$P_m = \sum_{t=1}^T P_t \times \alpha$$

Ці результати є сумою основних і супутних результатів:

$$P_t = P_{\text{осн}} + P_{\text{суп}}$$

Оцінка основних результатів здійснюється за формулами:

а) для нових засобів праці тривалого використання:

$$P_{\text{осн}} = C_t \times N_t \times \Pi_t$$

б) для нових предметів праці:

$$P_{\text{осн}} = \frac{C_t \times N_t}{Y_t}; \text{ , де:}$$

C_t – ціна одиниці продукції, виробленої з використанням нових засобів або предметів праці;

Π_t – продуктивність засобів праці;

Y_t – витрати предметів праці на одиницю продукції.

Вартісна оцінка сукупних результатів включає додаткові економічні результати в різних сферах народного господарства, а також економічну оцінку соціальних і екологічних наслідків від реалізації заходів НТП, яку можна здійснити за формулою:

$$P_t^{c,e} = \sum_{j=1}^n R_{jt} \times \alpha_{jt}, \text{ де:}$$

$P_t^{c,e}$ - вартісна оцінка соціальних та екологічних наслідків від заходів НТП;

R_{jt} - розмір окремого результату в натуральних вимірниках з врахуванням масштабів його впровадження;

α_{jt} - вартісна оцінка одиниці окремого результату;

n – кількість показників, які враховуються при визначенні впливу заходу НТП на навколишнє середовище і соціальну сферу.

Сумарні витрати на реалізацію заходу НТП за розрахунковий період включають витрати на виробництво і використання продукції:

$$V_t = V_{\text{вир}} + V_{\text{викор}}$$

При цьому витрати на виробництво і на використання обчислюють однаково з урахуванням фактору часу:

$$V_{\text{викор (вир)}} = \sum (C_t + K_t - L_t) \times \alpha, \text{ де:}$$

C_t – поточні витрати при виробництві (використанні) продукції без амортизаційних відрахувань на реновацію, грн.;

K_t – одноразові витрати при виробництві (використанні) продукції;

L_t – залишкова (ліквідаційна) вартість основних фондів, що вибувають.

Для заходів НТП, які характеризуються стабільністю техніко-економічних показників по роках розрахункового періоду, розрахунок економічного ефекту здійснюється за формулою:

$$E_m = \frac{P_p - B_p}{R_p + E_{np}}; \text{ де:}$$

P_p – незмінна по роках розрахункового періоду оцінка результатів заходу НТП;

V_p – незмінні по роках розрахункового періоду витрати на реалізацію НТП;

R_p – норма реновації основних фондів.

В свою чергу V_p обчислюється:

$V_p = V_{p.п.} + (R_p + E_{np}) \times K$, де:

$V_{p.п.}$ – річні поточні витрати при використанні продукції.

При обчисленні економічної ефективності заходів НТП може виникнути ситуація, коли нове технічне рішення виявиться вигідним для народного господарства в цілому, але призведе до зростання витрат і погіршення інших показників роботи наукових організацій, підприємств-виробників. Тому крім обчислення загальної величини економічного ефекту, слід визначати частку його, що має одержати кожний причетний до процесу створення і впровадження нововведення.

Тобто необхідно обчислювати комерційний ефект, для оцінки якого в ринкових умовах може використовуватись показник прибутку, що залишається в розпорядженні наукової організації:

$\Pi_t = Q_t - C_{nt} - F_t$, де:

Q_t - виручка від реалізації продукції науково-технічного або виробничо-технічного призначення;

C_{nt} – собівартість продукції;

F_t – загальна сума податків і виплат з балансового прибутку наукової організації.

Крім того при аналізі ефективності заходів НТП можуть використовуватись інші показники.

Результати реалізації заходів НТП впливають на госпрозрахункові показники роботи споживачів нової техніки.

Приріст прибутку за рік від виробництва продукції за допомогою нової техніки визначається за формулою:

$\Delta\Pi = (\Pi_2 - C_2) \times N_2 - (\Pi_1 - C_1) \times N_1$, де:

C_1, C_2 – собівартість одиниці продукції, виготовленої за допомогою базової і нової техніки;

C_1, C_2 – гуртова ціна одиниці продукції при використанні базової і нової техніки;

N_1, N_2 – обсяг виробництва продукції за допомогою базової і нової техніки.

Умовне вивільнення працюючих у зв'язку із впровадженням нової техніки визначається із залежності:

$$\Delta C = \frac{(C_2 \times N_2)}{B_1} - \frac{(C_2 \times N_2)}{B_2}, \text{ де:}$$

B_1, B_2 – продуктивність праці до і після впровадження нової техніки.

Економія капітальних вкладень визначається із співвідношення:

$$\Delta K = (K_1 \times B_2 / B_1 - K_2) \times N_2, \text{ де:}$$

K_1, K_2 – питомі капіталовкладення при використанні базової і нової техніки;

B_1, B_2 – продуктивність одиниці базової і нової техніки за одиницю часу.

Зниження матеріальних витрат обчислюється:

$$\Delta M = (M_1 - M_2) \times N_2, \text{ де:}$$

M_1, M_2 – матеріальні витрати на одиницю продукції при використанні базової і нової техніки.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1. Основні підходи до управління ефективністю використання матеріальних ресурсів.

2. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів за системою показників. Потреба в ресурсах.

3. Підвищення ефективності управління товарно-матеріальними запасами.

4. Системи управління ефективністю матеріальних запасів. Матеріальні баланси.

1. Основні підходи до управління ефективністю використання матеріальних ресурсів.

Перехід до регульованої ринкової економіки змінює управління матеріально-технічного забезпечення, в частині планування як по формі так і по суті. Забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами за даних умов здійснюється в залежності від попиту і пропозиції.

План матеріально-технічного забезпечення виробництва є сукупністю планово-розрахункових документів в яких обґрунтовуються потреби в матеріальних ресурсах і визначаються джерела її покриття. Цей план складається з двох розділів:

- 1) розрахунків потреби в матеріальних ресурсах;
- 2) балансу матеріально-технічного забезпечення.

Обґрунтування потреби передбачає їх розрахунок на основне виробництво, капітальне будівництво, реконструкцію і розширення, впровадження нової техніки і створення матеріальних запасів.

Метою балансу матеріально-технічного постачання є визначення основного показника плану – потреби у певних матеріалах.

Розробка плану матеріально-технічного забезпечення, здійснюється за таких етапами:

- 1) підготовча робота.
- 2) розрахунок потреби в матеріальних ресурсах,
- 3) розрахунок виробничих запасів,
- 4) розрахунок очікуваних залишків на початок планового року,
- 5) використання внутрішніх ресурсів,
- 6) складання балансу матеріально-технічного забезпечення.

Слід відзначити, що вихідними даними для розробки плану матеріально-технічного забезпечення є:

- 1) завдання по випуску продукції в номенклатурному і асортиментному розрізі в натуральних одиницях виміру;
- 2) інформація про конюктуру ринку товарів;
- 3) нормативна база, тобто норми витрат матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів на одиницю продукції.
- 4) план оргтехзаходів, тобто заходів по впровадженню нової техніки, маловідходної і безвідходної технології.

2. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів за системою показників. Потреба в ресурсах.

Управління матеріально-технічним забезпеченням передбачає вибір форм господарських зв'язків між партнерами. Гуртова торгівля засобами виробництва стає основною формою матеріально-технічного забезпечення. На виконання державного замовлення підприємством виділяють у централізованому порядку ліміти матеріальних ресурсів. У решту випадків підприємства самостійно на договірних засадах визначають асортимент, якість і термін поставки ресурсів.

Розрізняють потребу підприємства в матеріальних ресурсах на випуск продукції і потребу в заготівлі. У першому випадку визначають ту кількість матеріалів, яка потрібна для виконання виробничої програми. Потребу в заготівлі розраховують на основі балансу матеріально-технічного забезпечення з врахуванням залишків матеріалів і внутрішніх джерел забезпечення.

Студенти повинні зауважити, що у практиці розробки планів матеріально-технічного забезпечення використовують різні методи розрахунку потреби в матеріальних ресурсах:

- 1) метод прямого розрахунку,
- 2) розрахунок потреби в матеріалах на основі даних про склад продукції,
- 3) метод розрахунку потреби в матеріалах на основі нормативних термінів зношення,
- 4) розрахунок потреби в матеріалах на основі формул хімічних реакцій,
- 5) метод прогнозної потреби.

Потреба в таких матеріалах визначається за формулою:

$$P_M = N / t_{3H}, \text{ де:}$$

N - кількість матеріалі в експлуатації,

t_{3H} - нормативний термін зношення.

Потреба вихідного матеріалу в галузях хімічного виробництва визначається за такою формулою

$$B = \frac{M_c \cdot K_r \cdot 100}{M_r \cdot K_c \cdot K_v} \times \Pi, \text{ де:}$$

M_c, K_r – це молекулярна маса вихідної сировини і готової продукції,

M_r, K_c – вміст чистої речовини в готовій продукції і вихідних матеріалах (%)

K_v – технологічні втрати

Потреба в матеріалах, для яких важко або неможливо встановити норму витрат визначається на основі наукової обробки статистичних даних про фактичне витрачання матеріалу в минулому періоді.

$$P = P_f \cdot K_p \cdot K_c, \text{ де:}$$

P_f - фактичні витрати матеріалу в минулому періоді,

K_p – коефіцієнт зміни програми випуску продукції

K_c – коефіцієнт зниження витрат матеріалів для поповнення незавершеного виробництва.

Розрахунок потреби в матеріалах на змiну незавершеного виробництва проводиться з урахуванням характеру виробництва і наявності відповідних даних. Якщо є дані про розмір незавершеного виробництва на кінець періоду і очікувана наявність його на початок періоду, то потреба в матеріалах на змiну незавершеного виробництва визначається за формулою

$$P_{H3B} = \sum_1^n (D_{пл} - D_{оч}) \cdot H, \text{ де:}$$

n - кількість виробів,

$D_{пл}$ – розмір незавершеного виробництва на кінець планового періоду,

$D_{оч}$ – очікувана наявність незавершеного виробництва на початок періоду,

H – норма витрат матеріалу на один виріб.

Якщо нормативи заділів деталей або виробів відсутні, розрахунок потреби в матеріалах на незавершене виробництво можна виконати на основі тривалості виробничих циклів, а саме:

$$P_{\text{нзв}} = \sum T_{\text{ц}} \times P_{\text{д}} \times N_{\text{д}}; \text{ де:}$$

$T_{\text{ц}}$ – тривалість виробничого циклу, днів;

$P_{\text{д}}$ – середньодобова витрата деталей;

$N_{\text{д}}$ – норма витрат матеріалів на деталь.

Потреба в паливі на опалення будівель у зимовий період визначається за формулою:

$$P_{\text{п}} = \frac{N_{\text{у}} \times r_{\text{оп}} \times V \times (T_{\text{в}} - T_{\text{к}})}{K_{\text{е}}}; \text{ де:}$$

$N_{\text{у}}$ – норма витрат умовного палива на добу, на 1°C різниці між внутрішньою і зовнішньою температурами в опалювальний період, кг/1000 м³;

$T_{\text{в}}$, $T_{\text{к}}$ – середня температура повітря відповідно в опалювальних будівлях і ззовні за опалювальний період, $^{\circ}\text{C}$;

$K_{\text{е}}$ – тепловий еквівалент палива, що використовується;

V – об'єм опалювальних приміщень, тис. м³;

$r_{\text{оп}}$ – тривалість опалювального періоду.

Потреба в матеріалах на виконання ремонтних робіт:

$$P_{\text{рем}} = a \times N_{\text{к}} \times (R_1 + \beta \times R_2 + \nu \times R_3); \text{ де:}$$

a – коефіцієнт, що враховує витрачання матеріалів на огляди і міжремонтне обслуговування;

$N_{\text{к}}$ – норма витрачання матеріалів на одну ремонтну одиницю при капітальному ремонті обладнання;

R_1 , R_2 , R_3 – сума ремонтних одиниць обладнання, що підлягає ремонту, відповідно капітальному, середньому і малому;

β , ν – коефіцієнти, що характеризують співвідношення між нормою витрачання матеріалів відповідно при середньому і капітальному ремонтах, при малому і капітальному ремонтах.

Загальна потреба в обладнанні визначається за формулою:

$$P_{\text{об}} = \frac{N_{\text{ч}} \times Q}{D_{\text{р}} \times 3 \times \text{Ч} \times K_{\text{в}} \times K_{\text{и}}}; \text{ де:}$$

Нч – норма часу для виконання одиниці обсягу робіт;

Др – кількість робочих днів у плановому році;

З – кількість змін роботи;

Ч – число годин роботи за зміну;

Кв, Кн. – коефіцієнти відповідно використання обладнання і перевиконання норм;

Q – обсяг робіт у плановому періоді.

$$P_{zn} = \frac{H_{zn} \times n \times Z \times Пм}{Кв}; \text{ де:}$$

Нзп – норма витрачання запасних частин на одну машину на плановий період при однозмінній роботі, шт.;

З – змінність роботи машини;

Пм – середньосписковий парк працюючих машин;

Кв – коефіцієнт, що враховує можливість відновлення і повторного використання запасних частин;

n – кількість запасних частин даної позиції, що входять в одну машину.

3. Підвищення ефективності управління товарно-матеріальними запасами.

Обов'язковою умовою процесу відтворення є наявність необхідної кількості матеріальних запасів. Створення їх зумовлене дією об'єктивних економічних законів.

Норма виробничого запасу – це планова мінімальна кількість засобів виробництва, яка повинна знаходитись на складах підприємства і в коморах цехів для ритмічного і неперервного забезпечення виробництва. Норма визначається в абсолютній і відносній величинах. Абсолютні запаси виражають їх фізичну величину і показують, скільки і якого виду матеріалів є на складах і в коморах цехів підприємства. Відносні запаси визначаються в днях забезпеченості виробничої програми в даному виді матеріальних ресурсів.

Варто відмітити, що підготовча частина виробничого запасу створюється на підприємствах для розвантаження матеріалу, кількісного і якісного

приймання, підготовки до споживання (комплектування, розкрій, сушіння). Розмір цієї частини запасу визначається умовами виробництва і споживання матеріалу, організацією складського господарства й іншим факторами.

Страхова частина виробничого запасу призначена для забезпечення виробництва матеріалами при відхиленні фактичних умов їх поставок і споживання від запланованих.

Характерною особливістю норми матеріальних запасів є те, що їх поточна частина весь час змінюється. Тому розрізняють максимальні, мінімальні й середні запаси. Максимальними норми запасів будуть, якщо поточна частина досягає найбільшого значення (це відбувається в момент поставки).

Мінімальні норми запасу матимуть місце в момент повного використання поточного запасу (напередодні поставки).

Середні норми запасів або перехідні запаси, які використовують у планах матеріально-технічного забезпечення, визначають сумуванням половини максимального поточного запасу, підготовчого і страхового в повному обсязі.

Максимальну величину поточного запасу визначають множенням середньодобового споживання матеріалу на інтервал поставок

$$Зп. Мах = Q_d * I$$

Середньоденну витрату знаходять діленням загальної потреби в матеріалі на кількість календарних днів у плановому періоді.

$$Q_d = \frac{Q_p}{360} = \frac{Q_{кк}}{90} = \frac{Q_m}{30}; \text{ де:}$$

Q_p , $Q_{кк}$, Q_m - потреба в матеріалі відповідно річна, квартальна і місячна.

Середньозважений інтервал поставки визначається за формулою:

$$I = \frac{\sum I_f \times B}{\sum B}; \text{ де:}$$

I_f – фактичні інтервали поставки, днів;

B – розміри партій, що надходять згідно з інтервалами поставки, в натуральних одиницях.

4. Системи управління ефективністю матеріальних запасів. Матеріальні баланси.

Як підкреслювалось вище, план матеріально-технічного забезпечення складається з двох частин: розрахунку потреби в матеріалах і балансу матеріально-технічного забезпечення. За допомогою останнього визначають розмір заявленої потреби або закупівлі матеріалів.

Основними джерелами покриття планової потреби є очікувані залишки матеріалів на початок планового періоду, внутрішні ресурси і надходження матеріалів зі сторони.

Величина очікуваного залишку ресурсів:

$Z_{оч} = Z_{ф} + V_{оч} - P_{оч}$, де:

$Z_{ф}$ – фактичний залишок на перше число місяця, в якому розробляється план постачання;

$V_{оч}$, $P_{оч}$ - відповідно сумарне надходження і сумарне витрачання матеріалу від дати, на яку утворюється максимальний сезонний запас, до тієї дати, на яку потрібно визначити розмір сезонного запасу.

Інформація про фактичні залишки матеріальних ресурсів на окладах. і в цехах підприємства міститься в матеріальних картках, зворотних відомостях й інших аналогічних документах. Ці дані беруть за станом на перше число місяця.

У плані мобілізації внутрішніх ресурсів встановлено, яка частина потреби в матеріалах може бути покрита за рахунок використання внутрішніх ресурсів підприємства. При його складанні необхідно в першу чергу передбачити максимальне використання відходів виробництва. Важливо використати наднормативні і зайві запаси матеріалів, а також вторинні ресурси. В плані слід передбачити впровадження у виробництво менш дефіцитних матеріалів, замінників і максимальне використання місцевих матеріалів.

На останньому етапі підготовки плану управління матеріально-технічним забезпеченням складають матеріальний баланс:

$R_{вп} + P_{нзв} + P_{рем} + P_{к} + Z_{п} = Z_{оч} + Z_{нзв} + M + B$, де:

Звідси розмір завозу матеріалів зі сторони визначиться:

$$B = (P_{оч} + P_{нзв} + P_{рем} + P_{к} + Z_{п}) * (Z_{оч} + Z_{нзв} + M).$$

Новою продукцією вважається та, що освоєна в країні вперше, а також модернізовані вироби, що отримали нові якісні параметри і за своїми техніко-економічними показниками відповідають вимогам розвитку сучасної техніки.

ТЕМА 7. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНОГО ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

1. Характеристика виробничого потенціалу фірми.

2. Управління ефективністю використання основного виробничого потенціалу.

3. Характеристика узагальнюючих і часткових показників ефективності використання основного виробничого потенціалу.

1. Характеристика виробничого потенціалу фірми.

Виробничий потенціал характеризується наявністю основних фондів і відповідних їм виробничих потужностей. Основні фонди - це частина засобів праці, які приймають участь у багатьох виробничих циклах і поступово, по мірі зношення передають свою вартість на вартість виготовленої продукції у вигляді амортизаційних відрахувань.

Виробнича потужність характеризує максимально можливий випуск продукції на наявному обладнанні за певний період часу (як правило за рік). Виробнича потужність може вимірюватись в натуральних і вартісних одиницях виміру. Виробнича потужність відрізняється від виробничої програми такими моментами:

- 1) якщо виробнича потужність характеризує можливості (здатності) до випуску продукції, то виробнича програма характеризує ступінь реалізації даної можливості (даної здатності). В зв'язку з тим виробнича потужність величина більша, ніж виробнича програма;
- 2) якщо виробнича потужність характеризується виключно можливостями основних структурних підрозділів підприємств (цехів), то виробнича програма характеризується і можливостями допоміжних

обслуговуючих підрозділів. Оскільки відомо, в роботі допоміжних підрозділів є ряд негативних моментів (нижчий рівень спеціалізації, механізації), то величина виробничої програми завжди буде меншою, ніж виробничої потужності;

- 3) якщо величина виробничої потужності не залежить від можливостей безперебійного процесу постачання сировиною, матеріалами, енергоресурсами, то виробнича програма – залежить і основними в даних процесах є перебої, то виробнича програма може бути величиною меншою, ніж виробнича потужність. При ідеальних умовах дані величини можуть бути рівними.

Управління виробничою потужністю базується на врахуванні факторів, від яких залежить їх величина.

При розрахунку потужності приймаються до уваги наступні фактори:

- 1) кількість і якість обладнання. Кількість обладнання впливає на величину потужності прямо пропорційно; якість впливає також прямо пропорційно через рівень його продуктивності;
- 2) режим роботи підприємства. В даному випадку розрізняють номінальний (режимний) і дійсний (ефективний) фонд часу роботи обладнання. Номінальний фонд часу визначається як різниця між календарним фондом часу ($T_{\text{кл}}$) і вихідними і святковими днями (B, C). Це буде номінальний фонд часу в днях. Для визначення номінального фонду часу в годинах треба номінальний фонд часу в днях помножити на кількість змін (n) і тривалість зміни (t), тобто за формулою:

$$\Phi_{\text{н в год.}} = (T_{\text{кал.}} - B - C) * n * t$$

Дійсний або ефективний фонд часу визначається, як різниця між номінальним фондом часу ($T_{\text{н}}$) і затратами часу на проведення планового ремонту ($T_{\text{р}}$):

$$\Phi_{\text{д(еф)}} = \Phi_{\text{н в год}} - T_{\text{р}}, \text{ або}$$

$$\Phi_{\text{д(еф)}} = [(T_{\text{кал}} - B - C) * n * t] * \text{КПР, де:}$$

Кпр – коефіцієнт, який враховує простої обладнання в ремонті або іншими словами, коефіцієнт, що характеризує час роботи обладнання за мінусом простою.

В розрахунок виробничої потужності приймається дійсний (ефективний) фонд часу.

3) рівень прогресивності виконання норм. В розрахунках виробничої потужності приймаються прогресивні (найкращі) норми затрат часу чи норми виробітку.

Вплив даних факторів обумовлює зміну величини виробничих потужностей на протязі року.

2. Управління ефективністю використання основного виробничого потенціалу.

Управління виробничою потужністю полягає у виконанні планових розрахунків, що дозволяють визначити потужність на початку року (вхідну), виробничу потужність, яка вводиться на протязі року за рахунок різних факторів, виробничу потужність, яка вибуває на протязі року, виробничу потужність на кінець року (вихідну), а також середньорічну виробничу потужність. Вхідна потужність визначається по наявному обладнанні, встановленому на початок року.

Потужність на кінець планового року визначають за формулою:

$$ВПвих = ВПвх + ВПввед - ВП виб$$

Середньорічна потужність визначається за формулою:

$$ВПсер = ВПвхід + \frac{ВПввед \times n1}{12} - \frac{ВПвиб \times n2}{12}, \text{ де:}$$

n_1, n_2 – число повних місяців на протязі яких виробничі потужності або будуть діяти до кінця року (n_1) або не будуть діяти до кінця року (n_2).

В основі розрахунку величини виробничої потужності лежить таке правило: виробнича потужність підприємства визначається величиною виробничої потужності ведучого основного цеху; виробнича потужність цеху визначається виробничою потужністю ведучої дільниці, а виробнича

потужність ведучої дільниці визначається виробничою потужністю ведучого обладнання.

Найскладнішим моментом у визначенні величини виробничої потужності заводу є визначення величини виробничої потужності одиниці обладнання. Виробнича потужність одиниці обладнання по різному визначається для обладнання періодичної і неперервної дії для потокових ліній. Так, виробнича потужність одиниці обладнання періодичної дії з технологічною спеціалізацією для підприємств машинобудування визначається за формулою:

$$ВП_{T_1 \text{ об}} = T_{\text{еф}}/t_{\text{пр}}, \text{ де:}$$

$T_{\text{еф}}$ – дійсний ефективний фонд часу роботи одиниці обладнання на протязі року чи іншого періоду,

$t_{\text{пр}}$ – прогресивні норми затрат часу на одиницю продукції (прогресивна трудомісткість).

Виробнича потужність обладнання періодичної дії з предметною спеціалізацією визначається за формулою

$$ВП_{\text{пр}} = T_{\text{еф}} * N_{\text{в}} \quad t_{\text{пр}} = \frac{1}{H_{\text{в}}}$$

де $N_{\text{в}}$ – норма виробітку

Для групи однойменного обладнання виробнича потужність для обладнання з технологічною спеціалізацією визначається за формулою

$$ВП_{T_1} = T_{\text{еф}} * n / t_{\text{пр}}$$

де n – кількість обладнання

з предметною спеціалізацією за формулою:

$$ВП_{\text{пс}} = T_{\text{еф}} * N_{\text{в}} * n$$

Виробнича потужність для обладнання неперервної дії визначається за формулою

$$ВП_{\text{неп}} = Q * K_{\text{в}} * \frac{T_{\text{еф}}}{T_{\text{вц}}}$$

де Q – обсяг завантаженої сировини,

$K_{\text{в}}$ - коефіцієнт виходу готової продукції з даної сировини,

$T_{\text{вц}}$ – тривалість виробничого циклу.

виробнича потужність для постійної потокової лінії визначається за формулою:

$$ВПп = T_{ef}/r$$

де r – такт потокової лінії.

виробнича потужність змінної потокової лінії визначається на основі формули:

$$ВПзп = \frac{T_{ef} * K_n}{r_1 d_1 + r_2 d_2 + \dots + r_n d_n}$$

K – коефіцієнт, який враховує затрати часу на переналадку потокової лінії,

$r_1, d_1 \dots r_n$ – такт потокової лінії при виробництві 1, 2 і n -ного виду продукції.

$d_1, d_2 \dots d_n$ – питома вага 1, 2 і n -го виду продукції у загальному обсязі випущеної продукції.

Управління показниками використання виробничих потужностей зводиться до розрахунку узагальнюючих і часткових показників. В якості узагальнюючого показника використовується такий показник, як коефіцієнт використання виробничої потужності. Даний показник розраховується на основі розробки такого планового документу, як “Баланс використання виробничих потужностей”. Коефіцієнт використання виробничих потужностей розраховується як по окремих групах обладнання, так і по окремих видах продукції. В документі “Баланс використання виробничих потужностей” вказуються такі показники:

- 1) потужність на початок планового року (вхідна),
- 2) потужності, які вводяться на протязі року, під впливом дій різних факторів;
- 3) потужності, які вибувають на протязі року, по різних причинах;
- 4) потужності на кінець планового року (вихідні),
- 5) середньорічна планова потужність,
- 6) виробнича програма на плановий рік,
- 7) коефіцієнт використання виробничої потужності.

Даний коефіцієнт визначається шляхом ділення запланованої виробничої програми (п.6) на середньорічну планову виробничу потужність (п.5.).

Коефіцієнт використання виробничої потужності завжди менший або рівний 1.

3. Характеристика узагальнюючих і часткових показників ефективності використання основного виробничого потенціалу.

До часткових показників використання виробничих потужностей відносяться показники використання обладнання такі, як:

- 1) коефіцієнт екстенсивного використання обладнання (використання обладнання в часі)

$$Кекс = \Phi\phi/\Phi_n$$

$\Phi\phi$ - час фактичної роботи устаткування, год.,

Φ_n – час ймовірної експлуатації устаткування, год.

- 2) коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (по потужності, продуктивності)

$$Кінт = t\phi/t_{техн}$$

$t_{техн}$ – технічно обгрунтована норма часу на одиницю продукції

$t\phi$ - фактичні витрати часу на виготовлення одиниці продукції

$$Кінт. м. = t_{маш}/t_{шт.}$$

$t_{маш}$ - машинний час в загальній нормі

$t_{шт.}$ – норма штучного часу.

- 3) коефіцієнт інтегрального використання (це використання і в часі, і в потужності).

$$Кінтегр. = Кекст * Кінт.$$

- 4) коефіцієнт змінності (в часі)

$$Кзм = Взм/Вд$$

$Взм$ – кількість відпрацьованих верстато-змін в звітному періоді

$Вд$ – кількість відпрацьованих верстато-днів в цьому ж періоді.

- 5) коефіцієнт змінності при двозмінному режимі

$$K_{3M} = \frac{B_m}{\Phi_{d'}}$$

B_m – фактична верстатомісткість виробничої програми, верстатогодин,

$\Phi_{d'}$ - дійсний фонд робочого часу всього устаткування, год при однозмінній роботі, який знаходиться на основі розрахунків

$$\Phi_{d'} = \Phi_d * \text{Код.}$$

Φ_d – дійсний фонд часу одиниці устаткування,

Код – кількість одиниць устаткування.

ТЕМА 8. ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

1. Продуктивність праці як мірило ефективності використання трудових ресурсів.

2. Методи формування трудового потенціалу та необхідність ефективного управління ним.

3. Економічна ефективність стимулювання трудового потенціалу шляхом оплати праці.

1. Продуктивність праці як мірило ефективності використання трудових ресурсів.

Підвищення ефективності виробництва в сучасних умовах обумовлюється значними темпами росту продуктивності праці, оскільки завдання виконання плану виробництва і реалізації продукції супроводжується якомога меншими затратами живої праці.

Управління ростом продуктивності праці є центральною ланкою у всій системі планування, бо обумовлює ріст ефективності виробництва.

Продуктивність праці – це ефективність затрат праці, яка вимірюється двома показниками:

- трудомісткістю і виробітком.

Планування росту (приросту) продуктивності праці відбувається такими методами:

- а) методом прямого рахунку;
- б) по факторним методом;
- в) аналітичним методом;
- г) методом моделювання.

Планова чисельність ПВП в загальному вигляді обчислюється за формулою:

$$Ч_1 = Ч_0 \cdot \frac{Ia}{In}; \text{ де:}$$

$Ч_0, Ч_1$ – чисельність ПВП відповідно планового і базового періодів;

Ia – індекс росту обсягу виробництва в плановому періоді;

In – індекс росту продуктивності праці в плановому періоді.

2. Методи формування трудового потенціалу та необхідність ефективного управління ним.

Управління потребою в кадрах здійснюється з метою визначення чисельності працівників підприємства як по виробничому так і не по виробничому персоналу. Чисельність працівників промислово-виробничого персоналу планується в розрізі таких категорій:

- 1) керівники;
- 2) спеціалісти;
- 3) службовці;
- 4) робітники:
 - а) основні;
 - б) допоміжні.

Чисельність працівників в загальному по підприємству на плановий рік можна визначити, як добуток чисельності працівників в базовому періоді на індекс зміни чисельності в плановому році, відношенням індексу росту обсягу продукції до запланованого індексу росту продуктивності праці. По-різному планується чисельність основних робітників на нормованих і ненормованих

роботах. Чисельність робітників на нормованих роботах визначається за трудомісткістю виробничої програми:

$$\text{Чор} = \text{ТВП} / \text{Бр.ч.1 р.} * \text{Квн}$$

де:

ТВП – трудомісткість виробничої програми, н-год;

Бр.ч.1 р. – баланс робочого часу одного робітника,

Квн – коефіцієнт виконання норм.

Чисельність допоміжних робітників (Чдр) визначається аналогічно чисельності основних робітників, якщо для них встановлені певні норми виробітку чи обслуговування. Якщо ж такі норми не встановлені, то чисельність допоміжних робітників обчислюється:

$$\text{Чдр} = \text{Зм} \cdot \text{Ксс} \cdot \text{На} \cdot \text{нд}; \text{де:}$$

нд – кількість робочих місць допоміжних робітників.

Чисельність керівників, спеціалістів, службовців визначається на основі затвердженого на підприємстві штатного розпису, в якому встановлюється кількість працівників по кожній із вказаних груп згідно діючих нормативів чисельності.

Чисельність керівників, спеціалістів і службовців може плануватися такими трьома методами:

- 1) по трудомісткості управління. По даному методу чисельність керівників, спеціалістів і службовців визначається шляхом ділення трудомісткості управління на річний фонд робочого часу одного працівника. На практиці даний метод майже не використовується в силу того, що працю даної категорії працівників про нормувати точно важко.
- 2) нормативним методом. В даному випадку використовуються нормативи чисельності, які сформулюються по функціях управління методами математичної статистики. На практиці чисельність службовців і спеціалістів визначається по нормативах чисельності на 100 чоловік., а чисельність керівників по нормативах управляємості, тобто по кількості підпорядкованих працівників.

3) По числу робочих місць. Формується штатний розпис кожного структурного підрозділу, виходячи із організаційної і виробничої структури, які щорічно уточнюються.

На основі чисельності персоналу визначається доля приросту обсягу виробництва за рахунок підвищення продуктивності праці за формулою:

$$Q_{pp} = (1 - \frac{\Delta Ч_{пвп}}{\Delta Q}); \text{ де:}$$

Q_{pp} – доля приросту обсягу продукції за рахунок підвищення продуктивності праці, %;

ΔQ – плановий приріст обсягу продукції, %;

$\Delta Ч_{пвп}$ – плановий приріст чисельності промислово-виробничого персоналу, %.

Планування персоналу передбачає не тільки планування чисельності всіх категорій працюючих, але і їх вивільнення, набір, підготовку і підвищення кваліфікації.

Вивільнення персоналу або додаткова потреба в ньому визначається шляхом співставлення планової потреби з фактичною наявністю персоналу на початок планового року.

Так додаткова потреба в кадрах визначається за формулою:

$$Ч_{д} = Ч_{п} - Ч_{ф} + Ч_{в}, \text{ де:}$$

$Ч_{д}$ – додаткова потреба в кадрах;

$Ч_{п}$ – чисельність працівників в плановому році;

$Ч_{ф}$ – фактично очікувана чисельність на кінець базового року;

$Ч_{в}$ – чисельність працівників, що вибувають у плановому році.

3. Економічна ефективність стимулювання трудового потенціалу шляхом оплати праці.

Управління фондом заробітної плати на підприємствах відбувається самостійно, тобто підприємства самі вибирають форми і системи заробітної плати, встановлюють величину заробітної плати і різного роду доплати, здійснюють її розподіл. Держава регулює лише мінімальні розміри оплати праці різних професійно-кваліфікаційних груп.

На практиці використовуються наступні методи планування фонду заробітної плати промислово-виробничого персоналу:

1.Метод прямого рахунку. При даному методі плановий фонд заробітної плати (ФЗПп) визначається за формулою:

$$\text{ФЗПп} = \sum_{i=1}^n \text{ЧРі} \cdot \text{Зсі}; \text{ де:}$$

$i=1,2, \dots, n$ – категорії персоналу;

ЧРі – планова чисельність і-тої категорії персоналу, чол..;

Зсі – середньорічна заробітна плата одного працівника і-тої категорії в плановому році, грн..

Отже, суть даного методу полягає у визначенні фонду заробітної плати шляхом множення планової чисельності по категоріях персоналу і їх середньорічній зарплаті.

2.Укрупнений метод.

Суть даного методу полягає в тому, що плановий фонд заробітної плати визначається шляхом корегування базового фонду заробітної плати (ФЗПб) на коефіцієнт росту обсягу виробництва і на зміну фонду заробітної плати під впливом техніко-економічних факторів в плановому році (ЗПп.тех). в даному випадку може бути використана формула:

$$\text{ФЗПп} = \text{ФЗПб} \cdot \text{Кр} \pm \text{ЗПп.тех};$$

$$\text{ЗПп.тех} = \text{Еч} \cdot \text{Зс} / \text{р}; \text{ де:}$$

Еч – зміна чисельності в зв'язку із впливом техніко-економічних факторів в плановому році;

Зс/р – середньорічна заробітна плата одного працівника в базовому році.

3.По елементний метод.

Суть даного методу полягає в тому, що здійснюється розрахунок фонду заробітної плати для різних категорій працюючих з врахуванням форм, систем оплати праці і характеру їх роботи.

При по елементному методі планують тарифний годинний, денний, місячний і річний фонд заробітної плати.

Тарифний фонд заробітної плати включає фонд заробітної плати робітників погодинників і відрядників.

Фонд тарифної зарплати погодинників визначається виходячи із середньогодинної тарифної ставки планового фонду робочого часу і числа робітників, тобто за формулою:

$$\Phi_{\text{т пог.}} = \sum \text{Чі} \times \Phi_{\text{ді}} \times \text{Сі} \times \text{Ксері} \text{ , грн.}$$

Чі – чисельність погодинників, що працюють в і-их умовах праці.

Фді- дійсний фонд часу роботи одного погодинника при і-тих умовах.

Сі – годинна тарифна ставка погодинника першого розряду,

Ксер і. – середній тарифний коефіцієнт погодинників, який визначається за формулою:

$$\text{К сер і} = \frac{\sum_{j=1}^6 \text{Ч}_j \cdot \text{К}_j}{\sum_{s=1}^6 \text{Ч}_j}$$

Ч_ж – чисельність погодинників ж-го розряду,

К_ж- тарифний коефіцієнт ж-го розряду.

Фонд тарифної зарплати відрядників визначається на основі трудомісткості запланованої до випуску продукції і середньогодинної тарифної ставки:

$$\Phi_{\text{т відр.}} = \sum_{i=1}^3 \text{Ті} \cdot \text{ТСі} \cdot \text{К'сер} \text{ , грн.}$$

Ті – сумарна трудомісткість робіт при і-тих умовах праці, н-год.,

ТСі – годинна тарифна ставка відрядника першого розряду при і-тих.

$$\text{К'сері} = \frac{\sum \text{Т}_j \cdot \text{К}_j}{\sum_{s=1}^6 \text{Т}_j}$$

К'сері – середній тарифний коефіцієнт відрядників при і-тих умовах праці.

Т_ж – трудомісткість робіт по ж-му розряду, норма-год.

На практиці використовується ще такий метод планування фонду заробітної плати робітників-відрядників як метод планування по відрядних розцінках.

Для цього використовується формула:

$$\Phi_{ЗПн} = \sum_{i=1}^n N \cdot P_i; \text{ де:}$$

N_i – запланована кількість i -тих видів продукції в натуральних одиницях виміру;

$i=1,2 \dots n$ – назва виробів;

P_i – розцінка за одиницю i -того виду продукції.

Просумувавши фонди тарифної зарплати погодинників і відрядників і доплати по преміальних сумах, одержують суму основної зарплати. Додавши до цього фонду інші види виплат одержують годинний, денний, місячний і річний фонд оплати праці.

Годинний фонд заробітної плати визначається як сума тарифного фонду заробітної плати і доплат за роботу в нічний час, незвільненим бригадирам, за навчання учнів.

Денний фонд заробітної плати формується шляхом сумування годинного фонду і доплат підліткам за скорочений робочий день і годуючим матерям.

Місячний фонд заробітної плати включає денний і доплати за чергові відпустки, і за виконання державних обов'язків.

Фонд заробітної плати непромислового персоналу планується, виходячи із затверджених штатних розписів, посадових окладів і тарифних ставок аналогічно розрахованих по промислово-виробничому персоналу.

Річний фонд заробітної плати керівників, спеціалістів, службовців планується виходячи із кількості даних працівників, їх місячного посадового окладу згідно штатного розпису і числа місяців у році.

Контрактна система оплати праці ґрунтується на заключні договору між роботодавцем і виконавцем, в якому обумовлюються режими та умови праці, права і обов'язки сторін, рівень оплати праці. Договір може оплачувати час знаходження виконавця на фірмі (погодинна форма оплати праці) або конкретне виконане завдання.

Система участі у прибутках передбачає розподіл певної частини прибутку підприємства між його працівниками. Такий розподіл може проводитись у

формі грошових виплат або розповсюдження акцій між працівниками підприємства.

Розрізняють середнього динну, середньоденну і середньорічну заробітну плату.

Середньогодинна зарплата визначається діленням планового фонду годинної заробітної плати на кількість людино-год. Які повинні бути відпрацьовані працівниками в плановому періоді. Вона показує середній розмір зарплати за час роботи одного робітника протягом однієї години.

Середньоденна заробітна плата робітників розраховується діленням планового фонду денної заробітної плати на кількість людино-годин, які підлягають відпрацюванню в плановому періоді.

Середньомісячна (середньорічна) заробітна плата визначається шляхом ділення планового фонду місячної (річної) заробітної плати на середньоспискову кількість робітників в плановому періоді. Вона характеризує середній розмір заробітної плати робітників за весь плановий період.

Середньомісячна (середньорічна) заробітна плата інших категорій персоналу визначається діленням планового (місячного, річного) фонду цих робітників на їх середньоспискову чисельність в плановому періоді. Фонд заробітної плати учнів при обчисленні середньої заробітної плати робітників підприємства не враховується.

Планування середньої заробітної плати повинно також враховувати величину мінімальної заробітної плати, рівень вартості життя, фінансовий стан підприємства, середню заробітну плату і можливий її ріст на підприємствах даної галузі і даного регіону, планове співвідношення темпів росту продуктивності праці і середньої заробітної плати від якого залежать кінцеві результати діяльності підприємства.

ТЕМА 9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.

1. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства.

Показники оцінки фінансового стану.

2. Прибуток і рентабельність як результативні показники оцінки ефективності.

3. Управління ефективністю використання фінансових ресурсів.

1. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства.

Показники оцінки фінансового стану.

Інструментом стратегічного управління фінансами підприємства є фінансовий план. Фінансовий план – це документ, який відображає обсяг поступлення і витрачання грошових коштів. Основна мета складання фінансового плану підприємства – це узгодження доходів із витратами у плановому періоді.

Треба відмітити, що в процесі фінансового планування розв'язуються наступні завдання:

- визначаються джерела і розміри власних фінансових ресурсів підприємства;
- приймаються рішення про залучення зовнішніх коштів (кредитів, займів);
- визначається потреба в фінансових ресурсах;
- визначаються фінансові взаємовідношення підприємства з бюджетом і іншими інстанціями.

Даний план включає:

- 1) доходи і поступлення коштів;
- 2) витрати і відрахування коштів;
- 3) платежі в бюджет;
- 4) асигнування з бюджету.

Вихідними даними для розробки фінансового плану є:

- результати аналізу виконання плану за попередній період;

- план випуску і реалізації продукції;
- кошторис затрат на виробництво;
- дані про обсяги запланованих інвестицій;
- нормативи власних оборотних коштів;
- ставки платежів в бюджет і відрахувань у позабюджетні фонди.

Фінансовий план розробляється по таких стадіях:

1. Аналіз фінансового стану підприємства.
2. Планування доходів і поступлень коштів.
3. Планування витрат і відрахувань.
4. Розробка балансу доходів і витрат з метою перевірки фінансового плану.

В процесі фінансового аналізу досліджується:

- стан, структура і динаміка зміни активів і пасивів підприємства (довгострокових, поточних);
- дебіторська і кредиторська заборгованість;
- ефективність використання коштів, оцінка платоспроможності і фінансової стійкості.

Довгострокові активи – це вкладення коштів в нерухомість, цінні папери.

Показники фінансового стану підприємства, поділяються на такі групи:

- 1) Показники ліквідності.
- 2) Показники платоспроможності.
- 3) Показники прибутковості.
- 4) Показники ефективності використання активів.

Показники ліквідності характеризують здатність фірми виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Сюди відносяться такі показники:

- а) коефіцієнт загальної ліквідності;
- б) коефіцієнт термінової ліквідності;
- в) коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Показники платоспроможності характеризують здатність виконувати свої коротко та довго термінові зобов'язання за рахунок власних активів. Сюди входять такі показники:

- а) коефіцієнт платоспроможності;
- б) коефіцієнт заборгованості.

Показники прибутковості характеризують ефективність використання всіх видів ресурсів, які забезпечують одержання певного валового доходу. Сюди входять:

- а) прибутковість інвестицій;
- б) коефіцієнт прибутковості власного капіталу;
- в) коефіцієнт прибутковості активів.

Показники ефективності використання активів характеризують оборотність фіксованих активів. Сюди входять:

- а) оборотність основних засобів;
- б) оборотність активів.

Ефективність планування доходів і надходжень коштів здійснюється на основі розрахунків руху грошових потоків підприємства на плановий період.

Джерелами доходів і надходжень засобів підприємства є:

- прибуток від виробничо-господарської діяльності;
- амортизаційні відрахування;
- стійкі пасиви (кредиторська заборгованість);
- засоби від продажу цінних паперів, фінансових операцій з тимчасово вільними коштами;
- пайові, членські внески працівників трудового колективу, юридичних і фізичних осіб;
- довготермінові банківські кредити;
- займи;
- пожертвування і благодійні внески;
- надходження від дольової участі у будівництві.

2. Прибуток і рентабельність як результативні показники оцінки ефективності.

Прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності. План по прибутку рекомендується складати: в цінах і умовах планового періоду; в цінах і умовах, що співставляються з попереднім періодом; в діючих цінах і умовах.

Розрізняють такі види прибутку:

1) Валовий прибуток – це загальний прибуток підприємства, одержаний від усіх видів діяльності, до його оподаткування і розподілу.

2) Операційний прибуток визначається коригуванням валового прибутку на операційні витрати, до складу яких входять: заробітна плата з нарахуваннями, амортизаційні відрахування, рентні платежі, транспортні і комерційні витрати. Він виступає у формі оподаткованого прибутку.

Чистий прибуток – це прибуток, що поступає в розпорядження підприємства після сплати податку на прибуток.

Необхідно відмітити, що прибуток підприємства формується за рахунок таких джерел:

а) прибуток від реалізації продукції. Він визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції (без врахування ПДВ і акцизу) та собівартістю реалізованої продукції.

б) прибуток від іншої реалізації включає прибуток від продажу матеріальних і не матеріальних активів, цінних паперів, іноземної валюти. Він визначається як різниця між ціною продажу та балансовою вартістю об'єкту який продається.

в) прибуток (збитки) від позареалізаційних операцій – це прибуток від спільної діяльності підприємств, проценти по реалізації акцій, облігацій та інших цінних паперів, штрафи, що сплачуються іншими підприємствами за порушення договірних зобов'язань, доходи від володіння борговими зобов'язаннями, роялті, доходи від здачі майна в оренду і лізинг, прибуток минулих років виявлений у в поточному році.

Пофакторний метод планування прибутку проводять у такій послідовності:

1)Визначають частку прибутку в обсязі товарної продукції в базовому періоді як відношення прибутку від виробництва продукції базового року до обсягу товарної продукції в цьому самому році.

2)Розраховують плановий прибуток множенням планового обсягу продукції в гуртових цінах підприємства на частку прибутку в обсязі товарної продукції в базовому році.

3)Під впливом дії техніко-економічних факторів визначають додатковий прибуток у плановому періоді.

4)Встановлюють зміну прибутку в залишках нереалізованої продукції на кінець року.

5)Розраховують плановий прибуток від реалізації продукції як суму планового, додаткового прибутку і прибутку в залишках нереалізованої продукції.

6)Визначають прибуток від реалізації непорівняльної продукції.

7)Встановлюють загальний прибуток від реалізованої продукції як суму прибутку по порівняльній і не порівняльній продукції.

До основних функцій прибутку відносяться такі:

1. Прибуток як основа інноваційних рішень.
2. Мірило успіху діяльності підприємства.
3. Джерело самофінансування і розвитку.
4. Винагорода власникам і працівникам.

Рентабельність – це відносний показник, що характеризує рівень ефективності роботи підприємства.

Розрізняють такі види рентабельності:

а) рентабельність окремих видів продукції визначається за формулою:

$$P_i = \frac{Ц_i - C_i}{C_i} * 100\%, \text{ де:}$$

Ц_і – ціна виробу;

С_і – собівартість виробу.

б) рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут і розраховується за формулою:

$$P_n = \frac{Препл}{Среал} * 100 \% \text{ де:}$$

Препл – прибуток від реалізації;

Среал – повна собівартість реалізованої продукції.

в) рентабельність виробництва, яка може бути загальною і розрахунковою.

Ці величини розраховуються за формулами:

$$P_{в.роз} = \frac{Пчит}{Сср + Снно} * 100 \%$$

$$P_{в.роз} = \frac{Пчит}{Сср + Снно} * 100 \% \text{ де:}$$

Пчит – чистий прибуток підприємства;

Пв – валовий прибуток підприємства;

Сср - середньорічна вартість основних фондів;

Снно - середньорічна вартість нормованих оборотних засобів.

Основними факторами підвищення рентабельності при її плануванні можуть бути:

а) при плануванні оцінки рентабельності виробництва:

- ріст прибутку;
- зменшення вартості основних виробничих фондів та залишків нормованих оборотних засобів;

б) при оцінці рентабельності окремих видів продукції:

- зниження собівартості виробів.

3. Управління ефективністю використання фінансових ресурсів.

Для ефективного функціонування на принципах комерційного розрахунку, проведення збалансованої стратегії і тактики в умовах ринкової економіки підприємство повинно мати три фонди:

1. Фонд нагромадження (для фінансування капітальних вкладень, приросту власних оборотних засобів, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт).

2. Фонд споживання (для винагородження трудового колективу по підсумках роботи за рік, надання одноразової допомоги членам трудового колективу, преміювання робітників за виконання особливо важливих виробничих завдань, культурно-побутове обслуговування робітників підприємства, будівництво і капітальний ремонт житлових будинків, дитячих і спортивно-культурних закладів, дотації на харчування членів трудового колективу).

3. Резервний (страховий) фонд. Призначений для компенсації недоотримання доходів від підприємницької діяльності внаслідок настання факторів ризику.

Головним елементом фінансового плану є баланс. Баланс складається з двох частин: активу і пасиву. В активі відображається все те чим володіє підприємство. Пасив показує джерела нагромадження і формування капіталу.

До активу балансу входять такі розділи:

1.Необоротні активи: - нематеріальні активи;

- незавершене будівництво;
- основні засоби;
- довгострокові інвестиції.

2.Оборотні активи: - виробничі запаси;

- незавершене виробництво;
- готова продукція;
- дебіторська заборгованість;
- поточні фінансові інвестиції;
- грошові кошти.

3.Витрати майбутніх періодів.

Пасив балансу складається з наступних розділів:

1.Власний капітал:

- статутний капітал;
- пайовий капітал;
- резервний капітал;

- нерозподілений прибуток.

2. Забезпечення наступних витрат і платежів:

- забезпечення виплат персоналу;
- інші забезпечення;
- цільове фінансування.

3. Довгострокові зобов'язання:

- довгострокові кредити банків;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- інші довгострокові зобов'язання.

4. Поточні зобов'язання:

- короткострокові кредити банків;
- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- видані векселі;
- кредиторська заборгованість;
- інші поточні зобов'язання.

5. Доходи майбутніх періодів.

Критерієм правильності фінансового плану є дотримання наступних співвідношень: величина перевищення доходів над витратами повинна дорівнювати сумі перевищення платежу в бюджет над асигнуваннями з бюджету, а величина перевищення видатків над доходами – величині перевищення асигнувань з бюджету над платежами в бюджет.

Тема 10. Соціальна ефективність та її особливості.

- 1. Сутність соціальної ефективності**
- 2. Підходи до оцінки соціальної ефективності**
- 3. Критерії і показники соціальної ефективності.**

1. Сутність соціальної ефективності

В умовах ринкової конкуренції ефективність діяльності є вирішальною передумовою не тільки розвитку, але і виживання підприємства. Економічна та соціальна ефективність роботи промислових підприємств тісно пов'язані. Без збалансованого розвитку підприємства, високих і стійких темпів зростання продуктивності праці неможливе досягнення соціальних цілей.

Соціальні процеси та явища, що протікають на промисловому підприємстві, зачіпають широке коло аспектів його діяльності та багато в чому визначають ефективність роботи. Тому, кажучи про варіацію рівня ефективності, що складається під впливом соціально-виробничих чинників, слід розглядати соціально-економічну ефективність як відображення ступеня досягнення соціальних параметрів підприємства. Соціальна ефективність - це ступінь досягнення вставлених цілей, певного соціального ефекту у відсотковому або абсолютному виразі (як конкретний результат відносно персоналу або споживачів та оточення підприємства, що отримали вигоду). При цьому на перший план висувається питання: як при обмежених ресурсах якнайповніше задовольнити потреби персоналу підприємницької структури (мікрорівень) та всіх членів суспільства (макрорівень). Тим самим підкреслюється «джерело» такої ефективності - дія соціально-виробничих чинників, які мають не тільки економічний, але і соціальний вплив.

Актуальність проблеми підвищення соціальної ефективності підприємництва в Україні викликає великий інтерес вітчизняних учених і самих підприємців до вивчення досвіду її рішення в країнах з розвиненою ринковою економікою. В літературі широке висвітлення отримала концепція соціальної відповідальності бізнесу, основи якої були закладені в США в XIX - початку XX ст.

Найбільш виразно ці позиції були висловлені в заяві Комітету економічного розвитку у концепції концентричних кол. Перше, внутрішнє коло, охоплює більш-менш чітко сформульовані обов'язки підприємства з ефективного виконання економічних функцій - виробництво товарів і послуг,

створення робочих місць та забезпечення економічного зростання. Середнє коло включає відповідальність за виконання позначених функцій з урахуванням зміни соціальних цінностей та пріоритетів. Передбачається облік впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та акцент на використання «людських цінностей», врахування очікувань споживачів тощо. Зовнішнє коло охоплює обов'язки бізнесу, які припускають його активну участь в поліпшенні навколишнього середовища.

В науковій літературі питання щодо розробки системи соціальних чинників розвитку підприємства залишаються малодослідженими. Тим часом, ефективне управління підприємством вимагає не тільки системи економічних показників, яка постійно удосконалюється, але і науково обґрунтованої, життєздатної системи соціальних показників.

Метою наукового дослідження є спроба розробити загальну концепцію системи оцінки розвитку промислового підприємства на основі критеріїв економічної та соціальної ефективності. Обґрунтована необхідність створення багатовимірної моделі, параметрами якої виступатимуть інтегральні оцінки економічної та соціальної ефективності в рамках промислової політики підприємства, що дозволить формувати стратегію розвитку підприємства.

Соціальна відповідальність підприємства - реалізація не тільки своїх економічних інтересів та цілей, але й аналіз соціальних наслідків дії ділової активності на власний персонал, споживачів та організації, спільно з якими здійснюється та або інша діяльність підприємства.

Для ефективного розвитку промислового підприємства недостатньо привернути увагу до його продукції. Сформуванню довір'я всіх цільових груп клієнтів можна тільки на основі соціальної стратегії відповідальної поведінки підприємства. Тоді як підприємства, продукція яких орієнтована на кінцевого споживача, як правило, просувають на ринку свої продукти або торгові марки, об'єктом просування промислового підприємства є не його продукція як така, а безпосередньо саме підприємство - як член місцевого співтовариства. Необхідність такого підходу до просування промислових підприємств викликана, в першу чергу, складністю промислової продукції, яка ускладнює

створення привабливого іміджу та репутації в очах аудиторій, які не мають прямого відношення до її використання. В результаті комплексного підходу до просування підприємства - члена місцевого співтовариства, створена позитивна репутація підприємства автоматично переходить на його продукцію, а потреба в постійному роз'ясненні технічних особливостей цієї продукції відпадає.

Більше 60% вітчизняних підприємств вважають репутацію реальним активом, який здатен створювати додаткову акціонерну вартість. Отже, інвестиції в розвиток репутації підприємства стають керованими, і в якості важеля управління цими інвестиціями виступає стратегія соціально-відповідальної поведінки підприємства.

Експерти виділяють дві моделі соціально-відповідальної поведінки підприємств: американську та європейську.

В американській моделі переважає ухил до філантропії, тобто, компанія ділиться частиною прибутку, інвестуючи її в суспільно корисні ініціативи. І чим менше можливість прослідити зв'язок між соціально-відповідальними «вкладеннями» компанії та досягненням її бізнес-цілей, тим краще.

В сучасних економічних умовах американська модель соціально відповідальної поведінки компаній використовується найбільш широко. З погляду інвестора, участь компанії в добродійній діяльності характеризує її як соціально стійку і, за інших рівних обставин, привабливішу для інвестицій. До того ж, саме ця модель при грамотному втіленні знаходить відгук з боку населення, суспільних організацій та персоналу, оскільки дозволяє цим групам побачити компанію в незвичайному світлі та сприйняти її як такого ж жителя міста або району, як вони самі.

Деякі небезпеки використання американської моделі полягають в поширеному переконанні населення в тому, що підприємство, яке активно вкладає кошти в добродійність, таким чином «розплачується» за участь в скандалах та махінаціях або відмиває гроші.

Враховуючи специфіку спрямованості бізнесу промислових підприємств не на споживачів, а на менеджерів або фахівців, керівництво промислових підприємств часто недооцінює ступінь впливу суспільних організацій на свою

репутацію. В той час, як метою існування багатьох з них є захист інтересів різних груп населення, у тому числі навколишнього середовища, рівних прав на отримання роботи та справедливої компенсації, допомога знедоленим або дотримання компанією встановлених етичних та інших стандартів. Неважко здогадатися, що, частіше за все, якраз ці інтереси ущемляються промисловими підприємствами.

Згідно європейської моделі, соціально відповідальна діяльність підприємства повинна бути пов'язана з досягненням її бізнес-цілей і є частиною стратегії створення додаткової вартості компанії. Всі ініціативи, що фінансуються підприємством в рамках такої моделі, мають безпосереднє відношення до генерації прибутку та реалізації продукції. Найпопулярнішими об'єктами інвестицій в рамках цієї моделі є розвиток персоналу компанії, внесок в розвиток муніципальних структур, природоохоронна діяльність, розвиток науки, освіти та технологій, програми приведення діяльності компанії у відповідність до світових галузевих стандартів.

На сьогоднішній день європейська модель соціально відповідальної поведінки використовується найкрупнішими промисловими компаніями, що досягли певного рівня стабільності бізнесу, при якому стурбованість виживанням підприємства на ринку не віднімає весь час та кошти. Європейська модель має на увазі економічне обґрунтування соціальних ініціатив та їх інтеграцію в стратегію розвитку підприємства.

При певних перевагах європейська модель має ряд особливостей, які слід враховувати перед її впровадженням на промисловому підприємстві. Перш за все, необхідно оцінити готовність підприємства переглянути свою діяльність для приведення її у відповідність із стратегією соціально відповідальної поведінки і можливість розробки механізмів розрахунку економічного ефекту.

Ринкові відносини проблему стимулювання соціального розвитку не розв'язали та вирішити не можуть, бо ці (ринкові) відносини включають в оцінку і можуть стимулювати тільки виробничі відносини (на рівні витрат і прибутку), прибуток і будь-які інші економічні, як правило, не зав'язані на кінцевий результат (добробут працівників), вони цей результат підвищувати не

будуть. Більш того, якщо в місті відсутні сторожові (мінімальні) соціальні стандарти, то у ряді випадків соціальний рівень ради прибутку може знизитися до рівня соціального вибуху.

Соціальні процеси та явища, що протікають на промисловому підприємстві, зачіпають широке коло аспектів його діяльності та багато в чому визначають ефективність роботи. Тому, кажучи про варіацію рівня ефективності, що складається під впливом соціально-виробничих чинників, слід розглядати соціально-економічну ефективність як відображення ступеня досягнення соціальних параметрів підприємства. При цьому на перший план висувається питання: як при обмежених ресурсах якнайповніше задовольнити потреби персоналу підприємницької структури (мікрорівень) та всіх членів суспільства (макрорівень). Тим самим підкреслюється «джерело» такої ефективності - дія соціально-виробничих чинників, які мають не тільки економічну, але і соціальну природу.

Ще гірше полягає справа в питаннях екології: як відомо, зараз платежі за забруднення навколишнього природного середовища значно нижчі, ніж реальні втрати, що завдаються навколишньому середовищу. Вони ледве забезпечують існування природоохоронних органів, не мають ніякої дестимулюючої дії.

Введення ринкових відносин в значною мірою знімає проблему прискорення економічного розвитку: кожний суб'єкт ринкових відносин, як правило, активно (а іноді й надактивно) піклується про розширення власного бізнесу. Але цей розвиток повинен бути спрямований на стимулювання соціального та екологічного розвитку не лише підприємства, а й регіону та країни в цілому.

Для оцінки соціального ефекту підприємства необхідно постійно здійснювати соціальний та екологічний моніторинг, який повинен включати отримання інформації:

- - про рівень зміни заробітної платні при зміні будь-якого зі встановлених показників для проведення розрахунку поточного ефекту або збитку та пошуку фінансових коштів або організаційно-технічних рішень для

проведення цільових заходів щодо зниження виявленого негативного положення для підготовки відповідних санкцій;

- - про виділені результати реалізації будь-яких заходів, що проводяться керівництвом підприємства, в рамках власних ініціатив або реалізації міських програм та окремих заходів - для розрахунку соціального ефекту, внесення його в розрахунок ступеня соціального розвитку, проведення конкурсів та формування стимулів всіх причетних до кожного з актів розвитку;
- - про підвищення соціальних ризиків - можливості появи негативних соціальних наслідків для значного контингенту громадян і навколишнього природного середовища та для оцінки ступеня вірогідності негативного результату, розрахунку можливого збитку та підготовки пропозицій для зниження негативних наслідків для підприємства, міста, населення тощо.

В загальному випадку показник соціального розвитку підприємства виглядає наступним чином:

$$P_c = (\sum E_c - W_{on}) / O$$

P_c - показник соціального розвитку підприємства;

E_c - соціальний ефект (внесок в розвиток регіону у вигляді соціально-економічного ефекту від реалізації будь-яких програм, будь-яких суспільно значущих нововведень);

W_{on} - витрати на оновлення підприємства;

O - сумарний обсяг виробництва підприємства.

Найскладнішою є організація збору даних про розміри E_c . В даний час, провівши оновлення, підприємства роблять звіт, як правило, в натуральних показниках, вважаючи, що цього цілком достатньо. Іноді це буває звіт без цифр, на словах. На жаль, без «зважування» отриманих результатів і виразу їх у вигляді ефекту та збитку розрахунок ефективності зробити неможливо. Але якщо керівництво підприємства зуміє організувати достатньо дієві методи стимулювання цього внеску - моральні, матеріальні і тим більше економічні, причому відповідно за розміром до ефективності або ефекту, то це питання можна буде вирішити без особливих проблем.

Для оцінки загального рівня розвитку підприємства недостатньо окремо визначити показники економічного та соціального розвитку підприємства. Потрібно розглянути питання щодо узгодженості економічних та соціальних інтересів об'єкту господарювання та економічного суспільства в цілому.

На цьому етапі досліджень передбачається виділити економічні процеси (напрями взаємодії), обумовлені взаємозв'язками пар «економічний ефект - соціальний ефект». Ці процеси ідентифікуються існуючими індикаторами господарської діяльності. Всередині кожного з наборів показників відбираються тільки ті з них, які характеризують рівень узгодження економічних та соціальних інтересів, і проводиться інтегрована (нормована) кількісна оцінка рівня узгодженості інтересів суб'єктів господарювання для кожного рівня інтересів.

Спроба сформуванню зведених характеристики (кількісні оцінки) як віддзеркалення економічних інтересів в рамках промислової політики підприємства означає, по суті, рішення задачі зведення на одну числову вісь різнорідних показників господарської діяльності незалежно від одиниць вимірювання останніх (але так, щоб зміна кожного показника адекватно відбивалася в загальній сукупності). По суті, мова йде про формування та використання динамічного критерію, який не прив'язує економічну систему до якого-небудь оцінного показника (групі показників), а відображає якість стану системи в кожний момент її руху щодо деякого ідеального стану, який визначається прийнятим критерієм. Формалізація динамічного критерію здійснюється через систему показників діяльності підприємства та дозволяє кількісно оцінити ефективність використання його потенціалу.

Моделювання та аналіз системи узгодженості економічних та соціальних інтересів можливі лише за наявності критеріїв, які виступають в ролі «точок відліку» для ухвалення того чи іншого рішення. Якщо розв'язується проблема оцінки рівня узгодженості економічних інтересів, то щодо різних «точок відліку» в просторі критеріїв одержуємо різні кількісні оцінки рівня узгодженості інтересів. Як один з найцікавіших варіантів, як «точка відліку»,

можна розглядати стан інституційного середовища. Наприклад, з позицій «соціально орієнтованого бізнесу» одержуємо одну кількісну оцінку рівня узгодженості інтересів, по критерію «рентабельності бізнесу» - іншу оцінку, а по критерію «ефективності соціально-економічного розвитку» - третю.

2. Підходи до оцінки соціальної ефективності

Саме рівень економічної результативності функціонування підприємств слугує матеріальною і фінансовою базою розв'язання будь-яких соціальних проблем.

Проте об'єктивна оцінка соціальної ефективності в даний час наражається на труднощі, пов'язані з відсутністю науково обгрунтованої і загально визнаної методики визначення її рівня. Вочевидь, таке явище зумовлено не лише браком уваги відповідних галузей науки до розв'язання цієї вкрай актуальної проблеми, але й надзвичайною складністю самих соціальних процесів. Тому за цих умов можна спиратися на дещо інтуїтивне і емпіричне уявлення про принципові підходи до оцінки соціальної ефективності.

По – перше, треба виходити з того, що соціальна ефективність повинна визначатися на двох рівнях: локальному (на тому чи іншому підприємстві щодо її ступеня задоволення певної сукупності соціальних потреб своїх працівників) та муніципальному і загальнодержавному (ступінь соціального захисту людей і рівня забезпечення соціальних потреб різних верств населення з боку місцевих органів та держави в цілому).

По – друге, дуже важливим є визначення абсолютних масштабів і відносного рівня задоволення різноманітних соціальних потреб працівників того чи іншого підприємства за рахунок власних матеріальних і фінансових коштів, нагромаджених ним в наслідок виробничо – господарської і комерційної діяльності, застосування нових форм господарювання. До соціальних потреб працівників, які можуть бути задоволені підприємством у певній мірі (залежно від наявних можливостей), зокрема відносяться:

- збільшення розміру оплати праці понад встановлений державою мінімум заробітної плати;

- оплата значної частини вартості або надання безкоштовних путівок до лікувально-оздоровчих закладів;
- дотації закладам громадського харчування підприємства;
- надання безповоротної позики на придбання кооперативного житла і дачних будинків;
- будівництво і утримання власного житлового фонду, баз відпочинку, будинків культури, поліклінік, дитячих дошкільних закладів, спортивних споруд;
- забезпечення нормальних (не шкідливих для здоров'я) умов праці і належної охорони навколишнього природного середовища;
- направлення на навчання до середніх спеціальних і вищих навчальних закладів молодих працівників з виплатою стипендії;
- підготовка необхідних для ринково-комерційних структур підприємства спеціалістів у спеціальних навчальних центрах (інститутах менеджменту, школах бізнесу і підприємництва);
- стажування керівників і спеціалістів у зарубіжних фірмах;
- створення підсобних сільськогосподарських підприємств тощо.

По – третє, при загальній оцінці соціальної ефективності треба врахувати також ряд соціально важливих заходів, постійно здійснюваних за рахунок муніципальних (місцевих) і загальнодержавного бюджету, що формується, як відомо, під безпосереднім впливом існуючої системи оподаткування виробничих та інших прибуткових підприємств, а також їх спонсорської і благодійної діяльності.

По – четверте, конкретне визначення рівня соціальної ефективності повинно охоплювати кількісне вимірювання і оцінку ефекту та витрат по усій сукупності заходів, зміни і характер яких дозволяє це зробити, а також якісну характеристику і виявлення впливу на ефективність тих груп заходів, по яких кількісне вимірювання прямого ефекту є неможливим.

Основними заходами підвищення соціальної ефективності є:

1. Встановлення і регулювання мінімальної заробітної плати усім категоріям працюючих на підприємствах і організаціях різних видів та сфер народного господарства.
2. Встановлення і виплата пенсій, стипендій, фінансової допомоги багатодітним сім'ям.
3. Індексація заробітної плати і пенсій у відповідності з динамікою роздрібних цін на товари споживання.
4. Регулювання продажних цін на певні види товарів для населення вартості комунальних послуг.
5. Бюджетне фінансування організацій і підприємств невиробничої сфери.
6. Реалізація загальнодержавних соціальних програм.

Кількісне вимірювання соціальної ефективності окремих груп здійснюваних заходів зводиться до обчислення непрямого економічного ефекту і витрат на його досягнення з наступним їх порівнянням. Причому єдиної методики розрахунку такого ефекту не існує. Тому у кожному окремому випадку слід застосовувати специфічний спосіб його визначення, який став уже відомим з оприлюднених наукових розробок або ще невідомий, але рекомендується консультантами посередницько–впроваджувальної організації чи спеціалістами у цій галузі відповідної управлінської структури підприємства (міністерства, комітету, іншого державного органу влади). Якісна характеристика ефективності певних груп соціальних заходів повинна передбачати більш – менш детальний словесний опис їх реального (можливого) впливу

На результативність виробництва і життєдіяльність населення (його окремих верств). За інших різних умов результатами кількісного вимірювання соціальної ефективності треба доповнювати якісними характеристиками заходів, що впливають на неї і на цій підставі формулювати загальні висновки щодо її рівня динаміки.

Перш за все необхідно відзначити, що неухильне зростання соціальної ефективності є кінцевою метою сукупної виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємств. З огляду на це економічну ефективність відносно соціальної слід вважати проміжною. Саме рівень економічної

результативності функціонування підприємств слугує матеріальною і фінансовою базою розв'язання будь-яких соціальних проблем. З урахуванням цієї важливої обставини треба оцінювати соціальну ефективність. Проте об'єктивна оцінка соціальної ефективності зараз наражується на істотні труднощі, пов'язані з відсутністю науково обґрунтованої і загально визнаної методики визначення її рівня. Вочевидь, таке явище зумовлене не лише браком уваги відповідних галузей науки до розв'язання цієї вкрай актуальної проблеми, але й надзвичайною складністю самих соціальних процесів. Тому за цих умов можна спиратися на дещо інтуїтивне і емпіричне уявлення про принципові підходи до оцінки соціальної ефективності.

- По-перше, треба виходити з того, що соціальна ефективність повинна визначатись на двох рівнях: локальному (на тому чи іншому підприємстві її щодо ступеня задоволення певної сукупності соціальних потреб своїх працівників) та муніципальному і загальнодержавному (ступінь соціального захисту людей і рівня забезпечення соціальних потреб різних верств населення з боку місцевих органів та держави в цілому).

- По-друге, дуже важливим є визначення абсолютних масштабів і відносного рівня задоволення різноманітних соціальних потреб працівників того чи іншого підприємства за рахунок власних матеріальних і фінансових коштів, нагромаджених ним внаслідок виробничо-господарської і комерційної діяльності, застосування нових форм господарювання. До соціальних потреб працівників, які можуть бути задоволені підприємством у певній мірі (залежно від наявних можливостей), зокрема відносяться: збільшення розміру оплати праці понад встановлений державою мінімальний рівень заробітної плати; оплата значної частини вартості або надання безкоштовних путівок до лікувально-оздоровчих закладів; дотації закладам громадського харчування підприємства; надання безповоротної позички на придбання кооперативного житла і зведення дачних будинків; будівництво і утримання власного житлового фонду, баз відпочинку, будинків (палаців) культури, поліклінік, дитячих дошкільних закладів, спортивних споруд; забезпечення нормальних (нешкідливих для здоров'я) умов праці і належної охорони навколишнього

природного середовища; направлення на навчання до середніх спеціальних і вищих навчальних закладів молодих працівників з виплатою стипендії, підготовка необхідних для ринково-комерційних структур підприємства спеціалістів у спеціальних навчальних центрах (інститутах менеджменту, школах бізнесу і підприємництва), стажування керівників і спеціалістів у зарубіжних фірмах; створення підсобних сільськогосподарських підприємств тощо.

- По-третє, при загальній оцінці соціальної ефективності треба враховувати також ряд соціальне важливих заходів, постійно здійснюваних за рахунок муніципальних (місцевих) і загальнодержавного бюджетів, що формується, як відомо, під безпосереднім впливом існуючої системи оподаткування виробничих та інших прибуткових підприємств, а також їх спонсорської і благодійницької діяльності. Основними з таких заходів є: встановлення і регулювання мінімальної заробітної плати усім категоріям працюючих на підприємствах і в організаціях різних видів та сфер народного господарства; встановлення і виплата пенсій, стипендій, фінансової допомоги багатодітним сім'ям; індексація заробітної плати і пенсій у відповідності з динамікою роздрібних цін на товари споживання; регулювання продажних цін на певні види товарів для населення і вартості комунальних послуг;

бюджетне фінансування організацій і підприємств невиробничої сфери; реалізація загальнодержавних соціальних програм тощо.

- По-четверте, конкретне визначення рівня соціальної ефективності повинно охоплювати кількісне вимірювання і оцінку ефекту та витрат по усій сукупності заходів, зміст і характер яких дозволяє це зробити, а також якісну характеристику і виявлення впливу на ефективність тих груп заходів, по яких кількісне вимірювання прямого ефекту є неможливим. Кількісне вимірювання соціальної ефективності окремих груп здійснюваних заходів зводиться до обчислення непрямого економічного ефекту і витрат на його досягнення з наступним їх порівнянням. Причому єдиної методики розрахунку такого ефекту не існує. Тому у кожному окремому випадку слід застосовувати специфічний спосіб його визначення, який став уже відомим з оприлюднених

наукових розробок або ще невідомий, але рекомендується консультантами посередницько-впроваджувальної організації чи спеціалістами у цій галузі відповідної управлінської структури підприємства (міністерства, комітету, іншого державного органу влади). Якісна характеристика ефективності певних груп соціальних заходів повинна передбачати більш-менш детальний словесний опис їх реального (можливого) впливу на результативність виробництва і життєдіяльність населеній (його окремих верств). За інших різних умов результати кількісного вимірювання соціальної ефективності треба доповнювати якісними характеристиками заходів, що впливають на неї, і на цій підставі формулювати загальні висновки щодо її рівня і динаміки.

3. Критерії і показники соціальної ефективності.

При визначенні критеріїв і показників ефективності роботи підприємства необхідно враховувати прийняті в світі підходи, відповідно до яких виділяють щонайменше сім критеріїв оцінки:

- - дієвість;
- - економічність;
- - якість;
- - прибутковість (доходи / витрати);
- - продуктивність;
- - якість умов трудового життя;
- - впровадження інновацій.

Дієвість - ступінь досягнення системою вставлених цілей. Щоб її визначити, порівнюють заплановані результати з фактичними (ресурси, що використовуються, не враховуються, якщо вони не фігурували як мета). Найпоширеніший метод вимірювання - розрахунок індексів дієвості, які вказують ступінь досягнення мети в одному періоді в порівнянні з іншим.

Економічність - ступінь використання ресурсів підприємства. Економічність визначають шляхом зіставлення ресурсів, які передбачалося

витратити для досягнення певної мети та виконання конкретних робіт (послуг), з ресурсами, які були фактично спожиті.

Якість - ступінь відповідності системи вимогам, специфікації та очікуванням клієнтів. Традиційні методи визначення якості робіт (послуг), що надаються, включають встановлення відповідності специфікаціям і своєчасності надання робіт (послуг) в терміни та в час, зручний для споживачів.

Прибутковість - співвідношення між валовими доходами та сумарними витратами.

Продуктивність - співвідношення кількості робіт (послуг) та витрат на їх реалізацію.

Якість умов трудового життя - престижність роботи, відчуття безпеки, впевненості, задоволеності працівників підприємства, включаючи менеджерів. Методи вимірювання спрямовані на визначення ступеня відповідності особистих уявлень працівників про соціально-психологічні умови в трудовому колективі та фактичного стану умов праці.

Впровадження інновацій - реальне використання нових досягнень в області сучасної техніки та управління на підприємстві для досягнення поставлених цілей.

У якості показників соціальної ефективності діяльності промислового підприємства пропонується розглянути наступні показники:

- - відповідність цілей діяльності підприємства задачам соціально-економічного розвитку країни;
- - участь у виконанні державного замовлення, виконанні соціальних задач (обсяг держзамовлення в загальному обсязі послуг);
- - включення підприємства в перелік організацій, що відповідають стратегічним цілям соціально-економічного розвитку регіону на перспективу 2-5 років;
- - збереження (збільшення) кількості робочих місць на підприємстві в порівнянні з поточним роком;
- - середній рівень заробітної платні на підприємстві;

- - співвідношення середньої заробітної платні із затвердженим в країні прожитковим мінімумом;
- - наявність середньострокових інвестиційних проектів розвитку підприємства, що мають відповідний соціальний ефект (екологічний).

Останнім часом велику популярність отримав метод формування комплексної оцінки соціальної ефективності на основі побудови ієрархічної структури (дерева) критеріїв. Ідея полягає у тому, що всі критерії організовуються в певну ієрархічну структуру. На кожному рівні цієї структури відбувається побудова агрегованої оцінки критеріїв попереднього рівня. На рисунку приводиться ієрархічна структура для трьох критеріїв оцінки програми розвитку підприємства - економічної ефективності (Е), рівня оплати праці (П) і екологічної безпеки (Б).

Здається природним спочатку об'єднати критерії рівня оплати праці та екологічної безпеки в один агрегований критерій соціального рівня (С). Далі, об'єднуючи соціальний рівень з економічною ефективністю, отримаємо комплексну оцінку соціально-економічного рівня, який забезпечує аналізований варіант програми розвитку. Маючи дерево згортки критеріїв, можна оцінювати будь-який варіант програми розвитку підприємства і, на основі цього, вибирати оптимальний варіант.

Пропонується визначати величину соціального ефекту з використанням «масштабу соціального розвитку» (M_c) і «рівня соціальної якості» (Y_c). Тоді соціальний ефект (або, навпаки, збиток) буде рівний

$$E_c = M_c (Y_c - D),$$

де M_c - масштаб соціальної задачі;

Y_c - рівень соціальної якості

D - здороження.

В даний час зростання тарифів - звичайне явища. В цьому випадку потрібне, принаймні, дотримання умови $(Y_c - D) > 1$.

Підхід до оцінки величини Y_c - приросту соціального ефекту такий самий, як при створенні формули економічного ефекту, отриманого лінійними

перетвореннями з відомої в економічній літературі формули приведених витрат з нетотожним результатом:

$$Pe = (\sum E_n - Von) / O$$

Pe - показник економічного розвитку організацій;

E_n - економічний ефект від реалізації нової продукції;

Von - витрати на оновлення;

O - загальний обсяг виробництва.

Завдання для самостійної роботи

ВАРІАНТИ

для виконання самостійної роботи з курсу

„Управління ефективністю фірми”

Варіант	№ питань		№ задач	
1	1	31	1	31
2	2	32	2	32
3	3	33	3	33
4	4	34	4	34
5	5	35	5	35
6	6	1	6	36
7	7	3	7	37
8	8	5	8	2
9	9	7	9	4
10	10	9	10	6
11	11	11	11	8
12	12	13	12	10
13	13	15	13	1
14	14	17	14	3
15	15	19	15	5
16	16	21	16	7
17	17	23	17	9
18	18	25	18	11
19	19	27	19	13
20	20	29	20	15
21	21	2	21	17
22	22	4	22	19
23	23	6	23	12
24	24	8	24	14
25	25	10	25	16
26	26	12	26	18
27	27	14	27	20
28	28	16	28	21
29	29	18	29	23
30	30	20	30	25

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ
„УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ”
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ „ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”

1. Управління ефективністю використання основних фондів: суть, завдання, показники оцінювання.
2. Систематизація показників ефективності виробництва, принципи та вимоги щодо побудови систем оцінювання.
3. Необхідність підвищення ефективності виробництва в ринкових умовах.
4. Напрямки управління ефективністю фірми.
5. Функціональний підхід до управління ефективністю фірми.
6. Економіко-математичні моделі при визначенні ефективності фірми.
7. Види ефективності виробництва, їх характеристика.
8. Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.
9. Класифікація ефектів, їх характеристика.
10. Узагальнюючі показники ефективності: собівартість, прибуток, рентабельність.
11. Підходи до визначення ефективності виробництва, їхні переваги і недоліки.
12. Суть управління ефективністю фірми, методи і принципи.
13. Економічна суть і загальна методологія визначення ефективності.
14. Система показників ефективності, принципи її формування .
15. Критерії ефективності виробництва.
16. Необхідність управління ефективністю фірми в умовах ринку.
17. Оцінювання ефективності фірми у вітчизняній практиці.
18. Організаційно-економічний механізм дії чинників зростання ефективності виробництва.
19. Характеристика внутрішніх чинників зростання ефективності виробництва.

20. Характеристика зовнішніх чинників зростання ефективності виробництва.
21. Системи оцінювання ефективності фірми: зарубіжний досвід.
22. Характеристика часткових показників ефективності виробництва.
23. Удосконалення системи показників визначення ефективності виробництва.
24. Принципові підходи до оцінювання соціальної ефективності.
25. Напрямки підвищення соціальної ефективності фірми.
26. Соціальна ефективність: проблематика вимірювання.
27. Характеристика резервів зростання ефективності виробництва.
28. Напрямки зростання ефективності фірми.
29. Підвищення ефективності управління товарно-матеріальними запасами.
30. Інтенсивний і екстенсивний розвиток системи управління підприємством.
31. Характеристика показників ефективного використання основних виробничих фондів.
32. Управління ефективним використанням матеріальних ресурсів.
33. Управління ефективним використанням трудових ресурсів.
34. Управління ефективним використанням фінансових ресурсів.
35. Аналіз систем управління ефективністю фірми.

ЗАДАЧІ

для виконання самостійної роботи

Задача 1.

Визначити ефективність використання трудових ресурсів, якщо відомо, що: у звітному році обсяг випуску продукції становив 22 000 тис. грн., рік, а трудомісткість виробничої програми в цьому році знизилась в порівнянні з базовим на 950 люд. – днів. Річний виробіток у базовому році склав 120 тис. грн./чол. за рік.

Задача 2.

Обчисліть:

1) показники ефективності праці:

- а) продуктивність праці годинна;
- б) продуктивність праці денна;
- в) продуктивність праці місячна.

2) на основі аналізу рівня годинної, денної і місячної продуктивності праці зробіть висновок про можливі резерви виробництва.

Вихідні дані:

Показники	План	Фактично
Обсяг виробництва за зміну, тис. грн.	200	220
Середньоспискова чисельність робітників, чол.	150	156
Обсяг роботи, людино днів	9500	9450
Середня тривалість робочого дня, год.	7,8	7,7

Задача 3

Обчисліть ефективність використання обладнання в часі, якщо відомо, що в цеху встановлено 20 токарних, 8 фрезерних і 10 свердлильних верстатів. Річна виробнича програма механічного цеху становить по токарних роботах – 60000 верстато – год., по фрезерних – 15 000 верстато – год., по свердлильних роботах – 18 000 верстато – год. Токарні і фрезерні верстати працюють у дві зміни, свердлильні в 1 зміну. Токарні і фрезерні верстати простоюють у ремонті

протягом року 365 год. кожний, свердлильні – по 276 год. В році 250 робочих днів, тривалість зміни 8,2 год.

Задача 4

Обчисліть ефективність використання основних фондів, якщо відомо, що: первісна вартість основних фондів на початок року 10 млн. грн., на кінець року 12,1 млн. грн. Залишкова вартість основних фондів на кінець року - 11,3 млн. грн. За звітний період валова продукція склала 25 млн. грн. Чисельність робітників у максимально тривалій зміні 3200 чоловік.

Задача 5

Визначіть ефективність використання виробничої потужності підприємства в цілому і по окремих виробках запланованої номенклатури. Очікувана виробнича потужність на початок планового року склала у вартісному виразі 192 млн. грн., в натуральному виразі по виробках: А – 63 шт., Б – 1340 шт., 15000 шт. У плановому періоді намічено введення в дію нових виробничих потужностей. По заводу середньорічна введена потужність 6 млн. грн., по виробках: А – 5 шт., Б – 50 шт., В – 500 шт. Терміни введення по виробках: А – 31 червня, Б – 3 березня, В – 4 жовтня. Планова номенклатура по виробу: А – 60 шт., Б – 1300 шт., В – 12000 шт. Вартість річного випуску по заводу в цілому 172 млн. грн.

Задача 6

Розрахуйте показники використання чорних металів при виготовленні трьох верстатів, а саме:

- 1) коефіцієнт використання металу;
- 2) відносну масу верстата (питому матеріаломісткість).

Виясніть який верстат є економічно більш вигідним з точки зору потужності і використання металу на його виготовлення.

Вихідні дані:

Верстат	Норми витрат металу на виготовлення	Чиста маса	Потужність
---------	-------------------------------------	------------	------------

	одного верстата, кг.	верстата, кг.	верстата, к.с.
А	120	92	4,5
Б	150	120	5
В	140	110	4,3

Задача 7

Виясніть, як вплине зміна оборотності оборотних засобів на кінцеві результати роботи фабрики (прибуток).

Вихідні дані:

Прибуток від реалізації продукції на швейній фабриці у базовому році склав 1 млн. грн., при тому що було реалізовано швейних виробів на 4,2 млн. грн. На наступний рік заплановано збільшити обсяг реалізації на 2%. Середньорічні залишки нормованих оборотних засобів базового року були рівними 400 тис. грн., а в плановому році передбачається їх ріст на 0,5%.

Задача 8

Обчисліть ефективність заходів по підвищенню автоматизації виробництва.

Вихідні дані:

Програма заходів з автоматизації виробництва на підприємстві розрахована на чотири роки і розроблена у двох варіантах. Вибрати кращий варіант, якщо ставка дисконту – 10%.

Показники / Варіанти	Перший	Другий
Капітальні вкладення, млн. грн. в тому числі за роками	1,6	1,6
1 – й	0,4	0,4
2 – й	0,4	0,2
3 – й	0,4	0,3
4 – й	0,4	0,7

Задача 9

Обґрунтуйте ефективність впровадження нової техніки по системі показників:

- а) собівартість річного випуску продукції;
- б) суму приведених витрат;
- в) суму річного економічного ефекту;
- г) термін окупності додаткових капітальних вкладень.

На металургійному комбінаті замість існуючої технології виробництва сталі пропонують здійснити її заміну на більш сучасну, що дозволить поліпшити якісні характеристики металу, знизити його собівартість, наростити обсяги виробництва.

Вихідні дані:

1. При застосуванні нової технології обсяг виробництва сталі збільшиться із 450 до 560 тис. т.
2. Порівнюючи варіанти, слід врахувати, що при збереженні існуючого виробництва нестача 110 тис. т. металу повинна бути покрита в порядку кооперування з іншого діючого металургійного заводу.
3. Для розрахунку економічної ефективності необхідно використати дані таблиці, $E_n = 0,16$.

Показники	Існуюча технологія	Нова технологія
1. Річний випуск сталі, тис. т.	450	560
2. Собівартість 1 т. металу, грн.:	680	620
а) за звітом даного заводу		
б) за звітом заводу - суміжника	670	-
3. Капітальні вкладення, тис. грн.:	5650	-
а) по даному заводу		
б) по заводу – суміжнику	3150	-
в) за проектом	-	10950

Задача 10

Визначіть економічну ефективність заміни універсального токарного верстата з ручним управлінням верстатом з ЧПУ.

Вихідні дані:

Показники	Базовий верстат	Новий верстат

Річна кількість деталей, шт.	7500	22500
Ціна деталі, грн.	3,2	4,7
Ціна верстата, грн.	1610	17500
Затрати на площу зайняту одним верстатом, грн.	1500	2475
Затрати на силову електроенергію, грн.	800	850
Зарплата виробничих робітників, грн.	4575	4098
Вартість міжремонтного обслуговування, грн.	160	320
Затрати на поточний ремонт, грн.:	161	1750
- верстата		
- площі	150	238
Підготовка програми, грн.	-	500
Термін експлуатації, років	5	6

Задача 11

Обґрунтуйте ефективність впровадження інноваційного заходу. Для цього розрахуйте:

- 1) норму витрат матеріалів на виготовлення втулки;
- 2) величину прямих затрат на весь обсяг виробництва по обох варіантах;
- 3) економічний ефект від використання нової технології.

На заводі впроваджена технологія виготовлення ряду деталей із пластмас замість бронзових, що привело до зміни затрат (таблиця):

Показники	Матеріали	
	Бронза	Пластмаса
Вага втулки, кг.	0,42	0,10
Коефіцієнт використання металу	0,7	0,95
Ціна 1 кг. матеріалу, грн.	6,2	6,7
Ціна 1 кг відходів, грн.	1,3	-
Ціна втулки, грн.	4,2	1,6
Норма часу на виготовлення втулки, год.	0,3	0,1
Годинна тарифна ставка, грн.	1,6	1,44
Річний обсяг виробництва, шт.	30 000	30 000
Додаткові капіталовкладення, грн.	-	4820
Термін використання технології, років	-	4

Задача 12

Визначити економічну ефективність виробництва і споживання матеріалів поліпшеної якості для виготовлення насосів, враховуючи, що підвищення якості матеріалу спричиняє збільшення довговічності виробів, але пов'язане з ростом собівартості продукції і питомих капітальних затрат.

Вихідні дані:

Показники	При використанні звичайного матеріалу	При використанні покращеного матеріалу
Інвестиції в будівництво заводу, млн. грн.	9,0	13
Коефіцієнт спряження одиниць	2,0	5,0
Річний обсяг виробництва продукції, тис. шт.	1600	1600
Собівартість виготовлення, грн.	255	630
Поточні витрати у сфері експлуатації в розрахунку на одиницю продукції, грн.	140	35
Термін служби продукції, років.	4	6

Фонд часу роботи кожного насоса 4000 год. / рік.

Задача 13

Визначити прибуток виробника від продажу одиниці виробу, якщо його повна собівартість 5,7 грн.; регульована роздрібна ціна виробу з ПДВ – 10 грн.; торгівельна знижка встановлена державою – 5%; ставка акцизного збору - 16%.

Задача 14

Розрахуйте ефективність функціонування підприємства по системі узагальнюючих показників (прибуток, рентабельність).

Вихідні дані:

Показники	Річний обсяг реалізації, т.	Повна собівартість виробу, грн.	Відпускна ціна, грн.	Вага виробу, кг.
Хліб пшеничний	70	0,63	0,75	0,9
Хліб житній	62	0,49	0,55	1,0
Батон кийвський	35	0,43	0,50	0,5

Булка українська	10	0,23	0,30	0,2
---------------------	----	------	------	-----

Середньорічна вартість основних виробничих фондів 145 тис. грн. і нормованих оборотних засобів 20,5 тис. грн.

Задача 15

Визначіть і проаналізуйте рівень прибутковості фірми, якщо загальний обсяг інвестицій у фірму склав 3,6 млн. грн.; прибуток від реалізації - 850 тис. грн., позареалізаційний прибуток – 240 тис. грн. Сума податків становила 320 тис. грн. Процент за державними облігаціями – 11%, а процентна ставка за довгостроковими кредитами – 16%; середньогалузевий рівень прибутковості – 20,4 %. Сума активів за балансом становить 4,5 млн.грн.

Задача 16

Обчисліть ефективність функціонування підприємства по показнику прибутку.

Вихідні дані:

На плановий період підприємством передбачене таке завдання з реалізації продукції (таблиця):

Таблиця

Вирі б	Ціна за одиницю, грн.	Собівартість виробу, грн.	План реалізації за варіантами			
			1	2	3	4
А	225	200	10 000	105 000	10 200	10 250
Б	300	265	5 000	55 000	5 600	5 800
В	470	405	9 000	81 000	8 500	8 200

Від реалізації продукції підсобного сільського господарства підприємства планується одержати 15 тис. грн., прибутку від реалізації виробів широкого вжитку із відходів виробництва – 40 тис. грн. У плановому році буде сплачено в Держбюджет податку на суму 300 тис. грн., а також погашено проценти за кредит в сумі 11 тис. грн.

Задача 17.

Планова трудомісткість одного виробу рівна 0,8 нормо-годин, річний обсяг виробництва – 1 млн. шт. Підприємство працює у 2 зміни, тривалість зміни 8,1 год. Втрати часу на регламентовані простої - %5. Середній процент виконання норм виробітку 114%. Визначити планову чисельність робітників – відрядників.

Задача 18

Встановити затрати на 1 грн. товарної продукції і процент зниження собівартості продукції за даними таблиці.

Виріб	Річний випуск, шт		Собівартість одиниці продукції, грн.		Оптова ціна за одиницю грн.
	Базовий період	Плановий період	Базовий період	Плановий період	
А	400	430	807	780	820
Б	1000	900	155	140	180

Задача 19

Визначити заробітну плату при відрядно – прогресивній системі оплати праці, якщо робітник протягом місяця виготовив 226 виробів при плані 194 шт/міс. Вихідна база для нарахування доплат 108% від плану. Трудомісткість виготовлення виробу 1,16 н/год. Розряд робіт 4, тарифна ставка 4 розряду 6,7 грн./год. Шкала для визначення проценту зростання розцінки наведена в таблиці:

Процент первиконання вихідної бази для нарахування доплат	1 – 10	11 – 25	26 – 40	Більше 41
Процент зростання розцінки	25	50	75	100

Задача 20

Бригада слюсарів зібрала 15 верстатів. На зборку одного верстата треба 24 нормо – год 2 розряду (годинна тарифна ставка 2,3 грн.); 29 нормо – год 3 розряду (годинна тарифна ставка 2,5 грн.) і 17 нормо – год 4 розряду (годинна тарифна ставка – 2,8 грн.). який відрядний заробіток бригади?

Задача 21

Визначити заробітну плату робітника-відрядника, який за місяць виготовив 180 виробів А, трудомісткість яких становить 0,8 грн/год кожний, і 230 виробів Б, трудомісткість 0,6 н/год. Розряд робіт 4. Тарифна ставка 4 розряду робіт 6,7 грн/год. Система оплати пряма відрядна.

Задача 22

Визначити фактичний і плановий рівень витрат на 1 грн. товарної продукції, а також процент його зміни, якщо план випуску продукції А склав 1200 т/рік, а продукції Б – 500 т/рік при собівартості А – 15 млн. грн/т, а продукції Б – 8 млн. грн/т. фактично випуск продукції збільшено на 20%, її собівартість знижено на 6%. Оптова ціна продукції А – 18 млн. грн/т, а продукції Б – 10,3 млн. грн/т.

Задача 23

Визначити нормативну вартість обробітку одного пальто (НВО), якщо відомо, що середньогодинна заробітна плата виробничих робітників (основна) становить 1,62 грн. додаткова заробітна плата – 15% від основної, відрахування на соціальні заходи (у % від основної і додаткової) – 37%, цехові витрати – 130%, а загальнозаводські – 82% від основної заробітної плати. Трудомісткість виготовлення одного пальто 15 н-год.

Задача 24

Визначити фактичний і плановий рівень витрат на 1 грн. товарної продукції, а також процент його зміни, якщо план випуску продукції склав 1200 т/рік, а продукції Б – 800 грн/т. Фактично випуск продукції збільшено на 20%, а її собівартість знижено на 6%. Оптова ціна продукції А – 1800 грн/т, а продукції Б – 10 000 грн/т.

Задача 25.

Визначити потребу підприємства в чорному металі і його мінімальний, максимальний і середній запас, якщо період постановки 30 днів, а період зриву поставки 5 днів.

Деталь	Чиста маса, кг	Коефіцієнт використання металу	Річний випуск, тис. грн.
1	170	0,7	5
2	290	0,6	10
3	450	0,8	15
4	550	0,75	20

Задача 26.

На основі даних, наведених в таблиці, визначити планові показники валової, товарної і реалізованої продукції, а також валового і внутрізаводського оборотів.

Залишок готової продукції на складі на початок року 200 млн. грн., на кінець року 120 млн. грн.

Цех – виробник	Цех – споживач продукції, млн.грн.							Відпуск продукції на сторону	На	
	Ливарний	Ковальський	Механічний	Складальний	Ремонтно-механічний	інструментальний	всього		початок року	кінець року
Ливарний	-	100	800	-	50	60	1010	50	80	90
Ковальський	-	-	250	-	-	5	255	20	10	12
Механічний	-	-	-	3500	40	60	3600	80	300	170
Складальний	-	-	-	-	-	-	-	5900	580	490
Ремонтно-механічний	60	50	80	45	45	30	265	6060	15	12
Інструментальний	60	180	260	60	35	-	595	9595	70	75

МЕНТАЛ										
ЬНИЙ										

Задача 27.

Розрахувати планову чисельність робітників за професіями, коли відомо:

- план випуску продукції на рік – 50 000 виробів;
- трудомісткість виконання робіт на один виріб по нормах в годинах: ливарні роботи – 10; токарні роботи – 17; свердлильні роботи – 10; фрезерні роботи – 8; шліфувальні – 6; складальні роботи – 17;
- виконання норм виробітку – 111%;
- річний фонд часу одного робітника – 1800 год.

Чисельність допоміжних робітників по всіх цехах планується на рівні 30% до числа основних робітників – відрядників.

Задача 28.

Визначити: 1) оптову ціну машини;

2) суму одержаного прибутку від реалізації 50 машин.

Якщо:

- затрати на основні матеріали – 7,8 млн. грн;
- куповані напівфабрикати – 1,2 млн. грн;
- повернені відходи – 0,32 млн. грн.;
- трудомісткість однієї машини – 2,10 нормо – год;
- середній розряд – III;
- тарифна ставка III розряду – 0,025 млн. грн.
- цехові витрати – 160%;
- загально-заводські витрати – 60%;
- позавиробничі витрати – 1,5 млн. грн.;
- рентабельність – 9,3%.

Задача 29.

Розрахувати суму прибутку від реалізації продукції по приведених даних на плановий період:

Показники	Собівартість	Вартість в оптових цінах підприємства.
Залишки готової продукції на складі, але не оплаченої на початок планового періоду, тис. грн.	190	280
Плановий випуск товарної продукції, тис. грн.	37631	47800
Залишки готової продукції на кінець планового періоду, тис. грн.	1901	260

Задача 30.

Визначити заробітну плату робітника – відрядника 3 розряду, який при нормі 200 шт/міс., виготовив 210 виробів. Система оплати праці відрядно – преміальна. Умови праці – шкідливі. Тарифний коефіцієнт 3 розряду 1,2. Годинна тарифна ставка 1 розряду 2,3 грн/год. Доплати за виконання норми 10%, а за кожний процент перевиконання плану 1,5%.

Задача 31.

В цеху 22 верстати. Норма часу на обробку виробу 0,43 н-год. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни 8,1. В році 242 робочих дні. Регламентовані простої обладнання в ремонті складають 3%. Коефіцієнт використання потужності 0,89. Визначити виробничу потужність цеху і його виробничу програму.

Задача 32.

Розрахувати показники рентабельності по підприємству за такими даними:

- обсяг випуску продукції – 12000 натуральних одиниць;

- гуртова ціна за одиницю продукції, грн. – 24;
- собівартість одиниці продукції, грн. – 20;
- прибуток від реалізації продукції підсобного господарства, грн. – 4000;
- збитки від позареалізаційних операцій, грн. – 2000;
- середньорічна вартість, грн: - основних фондів – 122 000; нормованих оборотних засобів – 38 000;
- ставка податку на прибуток, % 30.

Задача 33.

Визначити виконання плану по обсягу випуску продукції і асортименту продукції за даними таблиці:

Виріб	Випуск продукції, млн. грн.	
	План	Факт
А	1200	1180
Б	2700	2730
В	-	470
Г	1210	1350
Д	500	390

Задача 34.

Визначити коефіцієнт оновлення, вибуття, зношення і придатності основних фондів:

1. Основні фонди на початок року склали 250 млн. грн.
2. На протязі року поступило нових основних фондів 25 млн. грн., вибуло на суму 3,5 млн. грн.
3. Основні фонди на кінець року склали – 271, 5 млн. грн.
4. Нараховано суму зносу основних фондів – 120 млн. грн.

Задача 35.

Розрахувати введення в дію основних фондів і виробничих потужностей, якщо об'єм централізованих капітальних вкладень складає 18 млн. грн. Вхідна виробнича потужність підприємства становитиме 50 млн. грн. Виробнича

програма підприємства по плану 45 млн. грн., а коефіцієнт використання виробничої потужності встановлено на рівні 0,75.

Задача 36.

Визначити заробітну плату кожного члена бригади, коли відомо, що бригада заробила за місяць 800 грн. всі члени бригади працюють при нормальних умовах праці. Робітники 3 та 5 розрядів відпрацювали 170 год/міс, а робітник 4 розряду – 150 год/міс. Тарифні коефіцієнти по розрядах складають 3 – 1,2; 4 – 1,33; 5 – 1,5.

Задача 37.

Скласти баланс робочого часу одного середньоспискового робітника і розрахувати кількість робітників, необхідних для виконання виробничої програми, трудомісткість якої складе 336 350 н-год., якщо відомо, що режим роботи однозмінний при п'ятиденному робочому тижні. Цілоденні невиходи на роботу складатимуть: на чергові відпустки – 15,1 дні; відпустки на навчання – 1,1 дн, декретні – 1,1 дн, виконання державних обов'язків – 1,2; дн., по хворобі – 6,5 дн. Втрати часу в зв'язку із скороченням робочої зміни складуть: для підлітків – 0,1 год., для матерів-годувальниць – 0,1 год. $F_n = 255$ дн/рік. Середній процент виконання норм виробітку складе – 110%.

Задача 38

Визначити термін окупності витрат на проведення організаційно-технічних заходів і розмір економії до кінця року, якщо відомо, що затрати склали 2490 грн., заходи впроваджуються з 1 травня поточного року; фактичний обсяг випуску продукції в поточному році складає 300 од. проти запланованого 350 од. В результаті впровадження даного заходу собівартість одиниці виробу знизилася з 160 до 140 грн.

Задача 39

Визначити умовно-річну економію з моменту впровадження нової автоматичної лінії та економію до кінця року на основі таких даних. До запуску нової лінії собівартість обробки головки блоку двигуна складала 45 грн., а після запуску витрати знизилися до 25 грн. Автоматична лінія була пущена з 1 червня. Виробнича програма на рік складає 250 тис. головок блоку.

Задача 40

Визначити доцільність впровадження автоматичного приладу для контролю числа витків в котушках індуктивності, якщо відомо, що його продуктивність зросте порівняно з аналогом з 50 тис.шт./рік до 125 тис.шт./рік. При цьому вартість нового приладу становитиме 25200 грн. проти 8500 грн. у аналога. Витрати на вимірювання однієї котушки індуктивності включають витрати на заробітну плату, амортизацію і електроенергію становлять для аналога 3.5 коп./шт., а для нового приладу 1.8 коп./шт. Нормативний коефіцієнт економічної ефективності впровадження нової техніки складає $E_H = 0,15$.

Задача 41

Як вплине нововведення на виробничу потужність і обсяг випуску продукції цеху по виробництву пластмасових виробів, який обладнаний п'ятьма пресами. Продуктивність кожного з пресів 150 виробів/год. Згідно плану організаційно-технічних заходів передбачається встановити два нові преси продуктивністю 200 виробів на годину. Один прес планується встановити у червні, а другий у вересні.

Для вивільнення місця під нові преси у цеху буде демонтовано два старі преси – один у травні, а другий у липні.

Дійсний (ефективний) фонд робочого часу одного пресу складає 4 050 год. в рік. Коефіцієнт використання потужності складає 0.96.

Задача 42

Внаслідок переходу на поточне виробництво собівартість виробу знизилася з 215 до 200 грн./шт. Поточна лінія розрахована на випуск 100 тис. шт./рік. Витрати на її придбання і установку складають 5 млн. грн. Виробництво продукції на діючому обладнанні вимагає 2 млн. грн. капітальних вкладень при випуску продукції 80 тис. шт./рік. Визначити річний економічний ефект від використання поточної лінії і термін окуплення витрат на її установку.

Задача 43

Обчислити річний економічний ефект від виробництва мінеральних добрив підвищеної якості. Відомо, що підприємством “Аска” щорічно випускатиметься 15 тис. т калійних добрив підвищеної якості. Прибуток від реалізації однієї тони цих добрив складатиме 85 грн. проти 60 грн. до підвищення якості. Додаткові капіталовкладення на реалізацію заходу з підвищення якості калійних добрив складають 3 млн. грн.

Задача 44

Згідно з планом організаційно-технічних заходів з підвищення ефективності виробництва АТ “Машбуд” передбачається виготовляти новий прес, який матиме вищі якісні показники порівняно з пресом, що випускався підприємством до цього. Впровадження у виробництво нового пресу потребує додаткових капітальних вкладень на суму 204 тис. грн. Це дозволить щорічно виробляти 400 пресів. Валові витрати на виробництво одного пресу складають 38 тис. грн., відпускна ціна – 48 тис. грн. Обчислити річну економію від збільшення прибутку, строк окупності та коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень при впровадженні у виробництво пресу вищої якості, якщо відомо, що собівартість базової моделі пресу – 36,8 тис. грн., ціна реалізації – 46,5 тис. грн.

Задача 45

Визначити суму амортизаційних відрахувань та показники використання основних фондів, якщо вартість основних фондів на початок року становить 2,4 млн. грн. За планом передбачено ввести основні фонди в лютому на 50 тис. грн., в квітні на 80 тис. грн., в грудні на 12 тис. грн. та вивести в липні на 90 тис. грн., а в листопаді на 65 тис. грн. Середня норма амортизації становитиме 12.8%, а запланований обсяг випуску продукції 16 млн. грн. при чисельності працюючих 1 680 чол.

Задача 46

Визначити показники використання основних фондів, якщо відомо, що вартість основних фондів на початок року становила 53 млн. грн. В березні було введено основних фондів на 3.2 млн. грн., а в третьому кварталі на 21 млн. грн., в липні виведено основних фондів на 7.5 млн. грн, а в четвертому кварталі на 9 млн. грн. Запланований обсяг випуску продукції становить 180 млн. грн., а чисельність промислово-виробничого персоналу становить 4 060 чол.

Задача 47

На підприємстві є 40 токарних верстатів з потужністю двигунів 2.5 кВт, 20 фрезерних верстатів потужністю 5 кВт, 45 свердлильних – 2 кВт. Підприємство працює в 2 зміни при шестиденному робочому тижні. Кількість вихідних і святкових – 60 днів./рік, кількість передсвяткових, що не співпадають з вихідними і суботами – 6 днів./рік (дані коректуються згідно виробничого календаря). Процент втрат часу на ремонт обладнання – 3.6% від номінального фонду часу, фактично спожита за рік електроенергія – 930 500 кВт-год./рік. Визначити коефіцієнти інтенсивного, екстенсивного та інтегрального використання обладнання цеху.

Задача 48

Визначити, як зміниться продуктивність праці на основі таких даних: в звітному році обсяг товарної продукції на підприємстві складав 21 млн. грн.;

чисельність працівників – 3 тис. чол. В плановому періоді обсяг товарної продукції зросте на 20%, а економія трудових витрат складе 300 чол.

Задача 49

Виробнича програма підприємства на плановий період складає 3 680 тис. грн., що на 20% більше, ніж у базовому періоді. Виробіток на одного працюючого в базовому періоді становив 7 360 грн. За рахунок кращої організації виробництва чисельність промислово-виробничого персоналу зменшиться в плановому періоді на 74 чол. Визначити процент росту продуктивності праці по підприємству за плановий період, а також чисельність працюючих в плановому періоді.

Задача 50

Обсяг випуску валової продукції в незмінних цінах в базовому періоді склав 163 млн. грн., а середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 16.2 тис. чол. В плановому періоді обсяг випуску валової продукції передбачався в розмірі 170,5 млн. грн., а фактично склав 177,6 млн. грн. При цьому середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу склала 16.0 тис. чол. проти 16.3 по плану. Провести аналіз виконання плану підприємства по продуктивності праці.

Задача 51

Обсяг виробничої програми на плановий період становить 5685.5 тис. грн. Виробіток на одного працюючого в базовому періоді склав 8.3 тис. грн. За рахунок кращої організації виробництва чисельність промислово-виробничого персоналу передбачено зменшити на 46 чол. Визначити процент росту продуктивності праці за плановий період і чисельність працюючих в ньому.

Задача 52

Визначити виробіток на одного працюючого в плановому році і його ріст в процентах до базового року, якщо відомо, що в році 230 робочих дні. Річний

виробіток в базовому періоді складав 16 тис. грн./чол.-рік. По плану обсяг випуску продукції склав 5.7 млн. грн./рік, а зниження трудоемності виробничої програми – 2 300 люд.-днів.

Задача 53

Річний обсяг випуску деталей цехом складає 54 тис. шт./рік. Трудоемність виготовлення виробу знизиться з 52 до 47 хв./шт. Ефективний річний фонд робочого часу працівника складає 1860 год./рік. Коефіцієнт виконання норм виробітку запланований на рівні 1,15. Визначити: зниження трудоемності виробничої програми, відносно вивільнення робітників та ріст продуктивності праці.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”
З ДИСЦИПЛІНИ “УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ”

Студенти-заочники виконують контрольну роботу у вигляді реферату по індивідуально затверджених темах.

Основні вимоги до викладу теми реферату:

- а) критичний огляд літературних джерел по проблемі, яка розглядається;
- б) використання конкретних практичних матеріалів роботи підприємств;
- в) наявність конкретних висновків і можливих пропозицій.

Реферат має містити план, в якому вказується вступ, основна частина, висновки, література.

Номер теми реферату відповідає порядковому номеру студента в списку групи журналі. Для індивідуального виконання контрольної роботи затвержені наступні теми.

1. Чинники ефективності виробництва.
2. Ефективність використання засобів виробництва (основних фондів).
3. Класифікація показників ефективності виробництва.
4. Необхідність підвищення ефективності виробництва в ринкових умовах.
5. Суть концепції ефективності виробництва.
6. Ефективність використання матеріальних ресурсів.
7. Продуктивність системи виробництва і обслуговування.
8. Ефективність використання оборотних фондів.
9. Види ефективності виробництва, їх характеристика.
10. Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.
11. Види ефектів, їх характеристика.
12. Узагальнюючі показники ефективності: собівартість, прибуток, рентабельність.
13. Ресурсний і витратний підходи до визначення ефективності виробництва.
14. Система управління ефективністю фірми.
15. Економічна суть і загальна методологія визначення ефективності.
16. Принцип формування системи показників ефективності.
17. Критерії ефективності виробництва.
18. Необхідність підвищення ефективності виробництва в ринкових умовах.

19. Абсолютний і порівняльний ефекти, їх взаємозв'язок.
20. Організаційно-економічний механізм дії чинників зростання ефективності виробництва.
21. Характеристика внутрішніх чинників ефективності виробництва.
22. Характеристика зовнішніх чинників ефективності виробництва.
23. Система показників ефективності.
24. Характеристика часткових показників ефективності виробництва.
25. Удосконалення системи показників вивчення ефективності виробництва.
26. Принципові підходи до оцінки соціальної ефективності.
27. Напрямки підвищення соціальної ефективності.
28. Кількісне вимірювання соціальної ефективності.
29. Характеристика резервів росту ефективності виробництва.
30. Шляхи росту ефективності.
31. Підвищення ефективності управління товарно-матеріальними запасами.
32. Інтенсивний і екстенсивний розвиток системи управління підприємством.

Тести

ТЕМА 1. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ.

1. Аналіз діяльності підприємства – це :
 - а) обґрунтування впливу дії техніко-економічних факторів на зміну величини показників;
 - б) сукупність методів і способів, з допомогою яких вивчається,

- обґрунтовується величина показника;
- в) розрахунок майбутньої величини прибутків;
 - г) порівняння основних показників діяльності підприємства у звітному і базовому періоді.
2. Економічні методи управління ефективністю фірми здійснюють вплив за допомогою таких важелів:
- а) податкова політика;
 - б) процес ціноутворення;
 - в) державне регулювання;
 - г) всі відповіді вірні.
3. Ефективна робота фірми обумовлюється:
- а) необхідністю залучення меншої кількості ресурсів;
 - б) виживанням підприємств у конкурентній боротьбі;
 - в) прибутковою роботою фірми;
 - г) всі відповіді правильні.
4. Ефективність виступає формою прояву:
- а) закону вартості;
 - б) закону зменшеної віддачі;
 - в) закону економії робочого часу;
 - г) закону неухильного росту продуктивності праці.
5. За якою класифікаційною ознакою відбувається поділ функцій управління ефективністю фірми на планування, організацію, мотивацію, контроль?
- а) в залежності від ієрархічного рівня управління;
 - б) за поділом управлінської діяльності, що враховує особливості об'єкта управління;
 - в) за змістом процесу управління;
 - г) в залежності від стадій життєвого циклу продукції.
6. Комплексний підхід до управління ефективністю фірми передбачає:
- а) управління на всіх стадіях виробничого процесу;
 - б) управління у всіх структурних підрозділах підприємства;
 - в) управління з використанням всіх функцій управління;
 - г) всі відповіді правильні.

7. Контроль – це функція управління ефективністю фірми, яка забезпечує
- а) процес впливу на трудовий колектив через застосування заходів по запобіганню або по усуненню виявлених відхилень і перебоїв виробництва;
 - б) процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання;
 - в) виявлення, узагальнення, аналіз результатів виробничої діяльності фірми і доведення їх до керівництва з метою вироблення управлінських рішень;
 - г) всі відповіді вірні.
8. Найбільш дієвим у сучасних умовах є такий метод мотивації праці:
- а) матеріальне заохочення;
 - б) метод “батога і пряника”;
 - в) метод застосування економіко-адміністративних стимулів і санкцій;
 - г) метод оптимального поєднання матеріального і нематеріального стимулювання.
9. Норми витрат виробничих ресурсів, вкладеної праці на виготовлення одиниці продукції, календарно-планові нормативи, виробничі цикли, програми випуску партій виробів і деталей тощо, технічні нормативи і стандарти. Перераховані елементи є засобами функції
- а) нормування;
 - б) аналізу;
 - в) планування;
 - г) обліку.
1. Оберіть варіант, в якому вказаний вірний перелік елементів управління
0. ефективністю фірми:
- а) планування, організація, мотивація, контроль;
 - б) планування, дослідження, координація, регулювання, контроль;
 - в) планування, організація, оцінка, аналіз, контроль;
 - г) нема вірної відповіді.
1. Організація управління ефективністю фірми покликана
1. а) створити таку структуру, завданням якої є задоволення потреб малозабезпеченої частини населення;
 - б) створити таку структуру, яка регламентує роботу апарату управління;

- в) створити таку структуру, в якій поєднуються в просторі і часі всі елементи виробничого процесу з метою ефективної роботи;
- г) вірної відповіді нема.

- 1 Основним завданням управління ефективністю фірми є:
 2. а) задоволення потреб споживачів;
 - б) покращення використання виробничого потенціалу фірми;
 - в) удосконалення показників, які визначають рівень ефективності фірми;
 - г) підвищення рівня ефективності фірми.
- 1 Планування – це
 3. а) функція управління ефективністю фірми, яка регламентує поведінку суб'єкта господарювання в процесі формування та реалізації намічених цілей ;
 - б) процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання;
 - в) процес визначення та розподілу конкретних завдань кожному структурному підрозділу на різні часові періоди;
 - г) всі відповіді вірні.
- 1 Процес впливу на трудовий колектив через застосування оперативних заходів
 4. по запобіганню, якщо це не вдається, то по усуненню виявлених відхилень і перебоїв у ході виробництва. Приведене визначення характеризує функцію
 - а) координації;
 - б) нормування;
 - в) регулювання;
 - г) контролю.
- 1 Розрахунок ефективності необхідний:
 5. а) для оцінки рівня використання всіх ресурсів;
 - б) для обґрунтування варіанту прийняття управлінських рішень;
 - в) для оцінки загальної результативності виробничо-господарської діяльності;
 - г) всі відповіді правильні.
- 1 Такі інструменти як: закони, положення, інструкції, накази, розпорядження є
 6. елементами:
 - а) економічних методів управління ефективністю фірми;
 - б) адміністративно-правових методів управління ефективністю фірми;

- в) соціально-психологічних методів управління ефективністю фірми;
- г) виховних методів управління ефективністю фірми.

1. Управління – це :

- 7. а) вид діяльності по керівництву персоналом ;
- б) вплив на трудовий колектив з метою забезпечення конкурентоздатності організації в ринкових умовах;
- в) вміння досягти поставлених цілей, використовуючи працю інших людей;
- г) всі відповіді вірні.

1. Функціональний підхід до управління ефективністю фірми базується на:

- 8. а) здійсненні управління по підрозділах і стадіях виробництва;
- б) комплексному поєднанні функцій управління ;
- в) різночасових аспектах управління;
- г) жодної вірної відповіді.

1. Яке із наведених визначень найбільш точно відповідає суті управління

9. ефективністю фірми? Управління ефективністю фірми – це

- а) процес безперервного стратегічного планування, координації праці, контролю за реалізацією управлінських рішень;
- б) сукупність взаємопов'язаних методів, засобів, елементів, спрямованих на забезпечення росту ефективності виробництва;
- в) процес пошуку резервів росту ефективності виробництва;
- г) частина загального процесу управління фірми, якому притаманні такі ж функції, методи і засоби управління.

2. До напрямів управління ефективністю виробництва відносять:

- 0. а) аналітичний, мотиваційний, контрольний, організаційний;
- б) мотиваційний, часовий, структурний, функціональний, технологічний;
- в) ситуаційний, програмний, координуючий, активізуючий;
- г) жодної вірної відповіді.

ТЕМА 2. ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.

- 2 В основі затратного підходу до визначення ефективності є:
 1. а) сукупність застосовуваних і споживаних ресурсів;
б) сукупність тільки споживаних ресурсів;
в) сукупність тільки застосовуваних ресурсів;
г) жодна з відповідей не вірна.
 - 2 В основі класифікації видів ефективності виробництва лежать такі ознаки:
 2. а) характер витрат, об'єкт оцінки, структура організації виробництва, ступінь збільшення ефекту, методи визначення;
б) ієрархічний рівень управління, стадії життєвого циклу продукції, зміст процесу управління;
в) обсяг виробництва, види витрат, види виробничих ресурсів, місце одержання ефекту;
г) всі відповіді вірні.
- 2 В основі ресурсного підходу до визначення ефективності є:
 3. а) сукупність тільки застосовуваних ресурсів;
б) сукупність тільки споживаних ресурсів;
в) сукупність застосовуваних і споживаних ресурсів;
г) жодна з відповідей не вірна.
- 2 Абсолютний ефект характеризує:
 4. а) економічні і соціальні переваги обраного варіанту здійснення управлінських рішень;
б) наслідки порівняння можливих варіантів господарювання;
в) вартісні показники діяльності фірми;
г) загальну або питому величину ефекту, яку має підприємство від своєї діяльності.
- 2 Величина мультиплікаційного ефекту залежить від таких факторів:
 5. а) економічної ефективності впроваджуваного заходу;
б) масштаби розповсюдження заходів в усіх сферах діяльності;
в) швидкість розповсюдження заходів в усіх галузях;

г) всі відповіді вірні.

2 Витрати виробництва – це :

- 6. а) розхід конкретних видів ресурсів в конкретних величинах;
- б) виражені в грошовій формі затрати всіх видів ресурсів на виробництво продукції;
- в) одноразові і поточні витрати.
- г) капітальні вкладення.

2 Витратний підхід до визначення ефективності базується на:

- 7. а) врахуванні цінового фактору на ресурси;
- б) обґрунтуванні якісної характеристики ресурсів;
- в) обґрунтуванні затрат, пов'язаних із придбанням ресурсів;
- г) обґрунтуванні кількісної характеристики ресурсів.

2 Відмінність між первісним і мультиплікаційним ефектом полягає у:

- 8. а) характеристиці загальної чи питомої величини часу;
- б) можливості повторюватися і примножуватися;
- в) різночасовому співставленні;
- г) жодної вірної відповіді.

2 Дифузійний ефект має місце тоді, коли

- 9. а) якість нововведення у певній галузі стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері;
- б) певний позитивний наслідок спричиняє прискорення його розповсюдження і застосування;
- в) певне управлінське рішення з однієї галузі поширюється на інші;
- г) певне управлінське рішення є початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту.

3 До поточних витрат відносять:

- 0. а) витрати на оплату праці;
- б) вартість витрачених предметів праці;
- в) амортизаційні відрахування;
- г) всі відповіді вірні.

3. Ефект акселерації має місце тоді, коли
 1. а) певне управлінське рішення є початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту;
б) певний позитивний наслідок спричиняє прискорення темпів його розповсюдження і застосування;
в) певне управлінське рішення з однієї галузі поширюється на інші;
г) якість нововведення у певній галузі стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері.
 3. Ефект стартового вибуху можливий тоді, коли
 2. а) певний позитивний наслідок спричиняє прискорення його розповсюдження і застосування;
б) якість нововведення у певній галузі стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері;
в) певне управлінське рішення з однієї галузі поширюється на інші;
г) певне управлінське рішення є початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту.
 3. За витратним підходом ефективність виробництва визначається співвідношенням:
 - а) результату виробництва і вартості виробничих ресурсів (основних виробничих фондів і оборотних коштів);
б) результату виробництва і поточних виробничих витрат;
в) ефекту виробництва і вартості виробничих ресурсів та поточних виробничих витрат;
г) жодної вірної відповіді.
 3. За об'єктом оцінки ефективність виробництва буває:
 4. а) повною, неповною, частковою;
б) інтегральною, повною, частковою;
в) інтегральною, повною, по-факторною;
г) інтегральною, частковою, багатофакторною.

- 3 За якою класифікаційною ознакою ефективність виробництва
5. поділяється на абсолютну і порівняльну?
- а) аналізований період;
 - б) час розрахунку;
 - в) метод визначення;
 - г) характер витрат.
- 3 За якою класифікаційною ознакою ефективність виробництва поділяється
6. на економічну і соціальну?
- а) напрям інвестиційної діяльності;
 - б) наслідки діяльності підприємства;
 - в) напрям економічної політики фірми;
 - г) зона визначення.
- 3 За якою класифікаційною ознакою ефективність виробництва поділяється
7. на екстенсивну та інтенсивну?
- а) тип економічного зростання;
 - б) структура організації;
 - в) методи визначення;
 - г) масштаб міжнародної співпраці.
- 3 Згідно з ресурсним підходом ефективність виробництва розраховується як
8. відношення
- а) економічного результату виробництва до вартості застосовуваних ресурсів;
 - б) результату виробництва до поточних виробничих витрат;
 - в) ефекту виробництва до вартості виробничих ресурсів і поточних виробничих витрат;
 - г) жодної вірної відповіді.
- 3 Математичний вираз ефективності:
9. а) ефект / затрати;
- б) прибуток / затрати;

- в) зниження собівартості / затрати;
- г) дохід / одноразові і поточні затрати.

4 Одноразові витрати – це :

- 0. а) витрати ресурсів виробництва;
- б) інвестиції;
- в) капітальні вкладення;
- г) засоби праці і предмети праці.

4 Порівняльний ефект відображає:

- 1. а) наслідки порівняння можливих варіантів господарювання і вибору кращого з них;
- б) економічні і соціальні переваги обраного варіанту здійснення управлінських рішень;
- в) зіставлення показників шляхом порівняння запланованих і фактично досягнутих;
- г) всі відповіді вірні.

4 Процес формування ефективності схематично можна зобразити так:

- 2. а) ресурси → результати → виробництво;
- б) ресурси → виробництво → результати;
- в) взаємодія ресурсів → результати;
- г) взаємодія та витрати → виробництво → результати.

4 Резонансний ефект має місце тоді, коли

- 3. а) якість нововведення у певній галузі стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері;
- б) певний позитивний наслідок спричиняє прискорення його розповсюдження і застосування;
- в) певне управлінське рішення з однієї галузі поширюється на інші;
- г) певне управлінське рішення є початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту.

4 Ресурси – це :

- 4. а) невикористані можливості кращого використання факторів виробництва;
- б) наявні фактори виробництва, що обумовлюють процес виробництва;

- в) сукупність засобів виробництва і праці;
 - г) сукупність живої і уречевленої праці.
4. Ресурсний підхід до визначення ефективності базується на:
- 5. а) обґрунтуванні якісної характеристики ресурсів;
 - б) обґрунтуванні кількісної характеристики ресурсів;
 - в) врахуванні цінового фактору на ресурси;
 - г) обґрунтуванні затрат, пов'язаних із придбанням ресурсів.
4. Суть ефективності полягає у:
- 6. а) співвідношенні ефекту до затрат;
 - б) рівності ефекту і затрат;
 - в) співвідношенні затрат до ефекту;
 - г) всі відповіді правильні.
4. Узагальнюючим показником ефективності застосовуваних ресурсів є:
- 7. а) відношення чистої продукції до суми працівників і вартості основних і оборотних фондів;
 - б) відношення чистої продукції до суми працівників і вартості основних і оборотних фондів, скорегованих на коефіцієнт повних витрат праці;
 - в) відношення витрат до вартості продукції;
 - г) відношення амортизаційних відрахувань до вартості продукції.
4. Узагальнюючим показником ефективності споживаних ресурсів є:
- 8. а) відношення витрат до вартості продукції;
 - б) відношення амортизаційних відрахувань до вартості продукції;
 - в) відношення чистої продукції до суми працівників і вартості основних і оборотних фондів;
 - г) відношення чистої продукції до суми працівників і вартості основних і оборотних фондів, скорегованих на коефіцієнт повних витрат праці.
4. Чи є відмінності між поняттями "ефективність" та "ефект"?
- 9. а) так;
 - б) ні;
 - в) чітко розмежувати не можна;
 - г) немає істотних відмінностей, але і не тотожні поняття.

- 5 Чи є ідентичними поняття: “ефективність виробництва” і
0. “результативність виробництва”?
- а) тотожні поняття;
 - б) відмінні за суттю поняття;
 - в) суттєвих відмінностей немає, але і нема абсолютної тотожності;
 - г) чітко розмежувати не можна.
- 5 Чи є ідентичними поняття: ефективність виробництва і продуктивність
1. системи виробництва і обслуговування?
- а) тотожні поняття;
 - б) відмінні за суттю поняття;
 - в) суттєвих відмінностей немає, але і нема абсолютної тотожності;
 - г) жодної вірної відповіді.
- 5 Економічний ефект відображає
2. а) конкретний результат виробничо-господарської чи іншої діяльності даного підприємства, внаслідок якої воно має певний зиск;
- б) різні вартісні показники, що характеризують проміжні і кінцеві результати виробництва на підприємстві;
- в) позитивний наслідок не лише самого по собі конкретного результату, але й прискорення темпів його розповсюдження;
- г) жодної вірної відповіді.

ТЕМА 3. ГОСПОДАРСЬКО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ І ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ.

- 5 “Тверді” чинники зростання ефективності виробництва – це такі, які
3. а) не можна фізично відчутти;
б) можна виміряти і мають фізичні параметри;
в) не можна виміряти, але мають фізичні параметри;
г) можна виміряти, але не мають фізичних параметрів.
- 5 Державна політика впливає на ефективність фірми через такі елементи:
4. а) інноваційні фонди, товарно-сировинні і фондові біржі, комерційні банки;
б) фінансові заходи і стимули, економічні правила і нормативи, законодавство;
в) матеріальне і моральне стимулювання, соціальний захист працюючих;
г) всі відповіді вірні.
- 5 Елементами інфраструктури є наступні:
5. а) матеріальне і моральне стимулювання, соціальний захист працюючих;
б) фінансові заходи і стимули, економічні правила і нормативи, законодавство;
в) інноваційні фонди, товарно-сировинні і фондові біржі, комерційні банки;
г) всі відповіді вірні.
- 5 За впливом на кінцеві результати резерви поділяються на такі, що:
6. а) підвищують обсяг виробництва продукції та її якість;
б) удосконалюють структуру й асортимент продукції;
в) знижують собівартість продукції і підвищують рівень рентабельності;
г) всі відповіді вірні.
- 5 За джерелами підвищення чинники зростання ефективності виробництва
7. поділяються на такі:
 - а) структура виробництва, якість продукції, НТП, організаційні системи управління, форми і методи організації виробництва;
 - б) технологія, устаткування, матеріали і енергія, вироби, працівники;
 - в) зростання продуктивності праці, зниження фондомісткості, матеріаломісткості, раціональне використання ресурсів;
 - г) внутрівиробничі і народногосподарські.
- 5 За ієрархією систем управління управлінські рішення поділяються на:
8. а) загальні, часткові;
б) прогнозні, планові, оперативні;

- в) першого, другого, третього рівнів;
 - г) жодної вірної відповіді.
- 5 За методами розробки управлінські рішення поділяються на:
9. а) загальні, часткові;
- б) жорсткі, орієнтуючі, гнучкі, нормативні;
- в) прогнозні, планові, оперативні;
- г) графічні, математичні, евристичні.
- 6 За місцем реалізації у системі управління чинники зростання ефективності
0. виробництва поділяються на:
- а) “тверді і м'які”;
- б) внутрішні і зовнішні;
- в) види витрат і ресурсів;
- г) напрямки розвитку і вдосконалення виробництва.
- 6 За напрямками розвитку і вдосконалення виробництва чинники зростання
1. ефективності виробництва поділяються на :
- а) внутрішні і зовнішні;
- б) зростання продуктивності праці, зниження фондомісткості, матеріаломісткості, раціональне використання ресурсів;
- в) структура виробництва, якість продукції, НТП, організаційні системи управління, форми і методи організації виробництва;
- г) технологія, устаткування, матеріали і енергія, вироби, працівники.
- 6 За організаційним оформленням управлінські рішення поділяються на:
2. а) ситуаційні, програмні, ініціативні, сезонні;
- б) графічні, математичні, евристичні;
- в) жорсткі, орієнтуючі, гнучкі, нормативні;
- г) одноособові, колегіальні, колективні.
- 6 За стадіями процесу виробництва резерви поділяються на такі, що:
3. а) удосконалюють постачання, виробництво і збут;
- б) удосконалюють конструкторську і технологічну підготовку виробництва;
- в) знижують собівартість продукції і підвищують рівень рентабельності;
- г) всі відповіді вірні.

- 6 За стадіями створення продукції резерви поділяються на такі, що
4. удосконалюють:
- а) передвиробничу і виробничу стадії;
 - б) конструкторську і технологічну підготовку виробництва;
 - в) освоєння нової продукції і технології виробництва;
 - г) всі відповіді вірні.
- 6 За сферою дії управлінські рішення класифікуються на:
5. а) економічні, соціальні, організаційні, технологічні, технічні;
- б) загальні, часткові;
 - в) ситуаційні, програмні, ініціативні, сезонні;
 - г) прогнозні, планові, оперативні.
- 6 За терміном використання резерви поділяються на:
6. а) явні і приховані;
- б) поточні і перспективні;
 - в) зовнішні і внутрішні;
 - г) регресивні і прогресивні.
- 6 За функціональним змістом управлінські рішення класифікуються на:
7. а) жорсткі, орієнтуючі, гнучкі, нормативні;
- б) планування, нормування, аналіз, облік, контроль;
 - в) планові, організаційні, координуючі, активізуючі, контрольні, регулюючі;
 - г) ситуаційні, програмні, ініціативні, сезонні.
- 6 До “м'яких” чинників зростання ефективності виробництва належать:
8. а) технологія, устаткування, матеріали і енергія, вироби;
- б) структура виробництва, якість продукції, форми і методи організації виробництва;
 - в) працівники, організація і системи, методи роботи, стиль управління;
 - г) зростання продуктивності праці, зниження матеріало- і фондомісткості.
- 6 До “твердих” чинників зростання ефективності виробництва належать:
9. а) технологія, устаткування, матеріали і енергія, вироби;
- б) працівники, організація і системи, методи роботи, стиль управління;
 - в) структура виробництва, якість продукції, форми і методи організації виробництва;
 - г) зростання продуктивності праці, зниження матеріало- і фондомісткості.

- 7 До внутрішніх чинників зростання ефективності виробництва належать:
0. а) технологія, устаткування, стиль управління, виробни, працівники, методи роботи;
- б) структура виробництва, якість продукції, форми і методи організації виробництва;
- в) зростання продуктивності праці, зниження матеріало- і фондомісткості;
- г) інфраструктура, інституційні механізми, державна політика, структурні зміни.
- 7 За якою класифікаційною ознакою управлінські рішення поділяються на
1. прогнозні, планові, оперативні?
- а) за ієрархією систем управління;
- б) за методами розробки;
- в) за тривалістю здійснення;
- г) жодної вірної відповіді.
- 7 За якою класифікаційною ознакою управлінські рішення поділяються на
2. загальні і часткові?
- а) за причинами виникнення;
- б) за широтою проблематики;
- в) за тривалістю здійснення;
- г) за сферою дії.
- 7 За якою класифікаційною ознакою управлінські рішення поділяються на
3. ситуаційні, по розпорядженню, програмні, ініціативні, сезонні?
- а) за причинами виникнення;
- б) за методами розробки;
- в) за організацією розробки;
- г) за сферою дії.
- 7 За якою класифікаційною ознакою управлінські рішення поділяються на
4. одноособові, колегіальні, колективні?
- а) за організацією розробки;
- б) за причинами виникнення;
- в) за методами розробки;
- г) за організаційним оформленням.

- 7 За якою класифікаційною ознакою управлінські рішення поділяються на
5. прогнознi, планові, оперативні?
 - а) за ієрархією систем управління;
 - б) за методами розробки;
 - в) за тривалістю здійснення;
 - г) жодної вірної відповіді.
- 7 Під резервами підвищення ефективності виробництва розуміють
6. а) напрямки, пов'язані з максимізацією обсягів виробництва;
 - б) не використані і невиявлені можливості підвищення ефективності виробництва;
 - в) співвідношення між результатами і витратами;
 - г) жодної вірної відповіді.
- 7 Поточні резерви підвищення ефективності виробництва – це
7. а) резерви, які реалізуються протягом даного планованого проміжку часу;
 - б) резерви, які можуть реалізуватись в більш віддаленій перспективі;
 - в) резерви, які удосконалюють процес споживання продукції;
 - г) резерви, які приводять до ліквідації очевидних втрат.
- 7 Прийняття управлінських рішень – це
8. а) процес постановки проблеми;
 - б) процес вибору курсу дій з набору альтернатив;
 - в) процес збору і обробки інформації;
 - г) всі відповіді вірні.
- 7 Приховані резерви підвищення ефективності виробництва – це
9. а) резерви, які приводять до ліквідації очевидних втрат;
 - б) резерви, які можуть бути виявлені тільки за допомогою глибокого фінансово-економічного аналізу;
 - в) резерви, які удосконалюють освоєння нової продукції;
 - г) резерви, які не видно неозброєним оком.
- 8 Суть демократичного підходу до прийняття управлінських рішень полягає у
0. наступному:
 - а) залучається значна кількість управлінців до прийняття рішень;
 - б) пошук компромісного варіанту рішення;
 - в) не залучається до вирішення проблеми ніхто зі сторонніх управлінців;

- г) рішення приймаються на користь більшості.
- 8 Суть узгоджувального підходу до прийняття управлінських рішень полягає у
1. наступному:
 - а) залучається значна кількість управлінців до прийняття рішень;
 - б) розглядаються всі представлені менеджерами пропозиції;
 - в) обирається компромісний варіант рішення;
 - г) всі відповіді вірні.
 - 8 У залежності від джерел утворення резерви поділяються на:
 2. а) поточні і перспективні;
 - б) явні і приховані;
 - в) регресивні і прогресивні;
 - г) зовнішні і внутрішні.

ТЕМА 4. СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ
ФІРМИ.

- 8 До узагальнюючих показників відносяться:
3. а) показники, що характеризують використання якогось одного виду ресурсу;
- б) показники, що характеризують якісну і кількісну сторону використання фінансових ресурсів;
- в) показники, що характеризують ефективність функціонування підприємства;
- г) всі відповіді правильні.
- 8 Із наведених нижче показників виберіть узагальнюючі показники ефективності підприємства:
4. а) фондвіддача, рентабельність основних фондів;
- б) матеріаловіддача, економія матеріальних витрат;
- в) продуктивність праці, трудомісткість продукції;
- г) прибуток, рентабельність, затрати на 1 грн. товарної продукції.
- 8 Критерієм ефективності виробництва на рівні підприємства є:
5. а) максимізація прибутку;
- б) максимізація співвідношення між одержаним результатом (ефектом) і витратами ресурсів;
- в) оптимізація співвідношення базового і поточного ефектів, витрат і результатів;
- г) всі відповіді вірні.
- 8 Народногосподарським критерієм ефективності виробництва є
6. а) зростання продуктивності праці;
- б) зростання продуктивності суспільної праці;
- в) максимізація прибутку;
- г) оптимізація співвідношення базового і поточного ефектів.
- 8 Принципами формування системи показників є:
7. а) паралельність, ритмічність, системність ;
- б) відображення ефективності використання всіх видів ресурсів, взаємозв'язок критерію і системи показників;

- в) гнучкість, науковість, комплексність;
г) аналіз, облік, оцінка, контроль.
- 8 Роль критерію ефективності виробництва полягає у наступному:
8. а) відповідає за вірогідність проведених розрахунків, аналіз та прийняття на цій основі конкретних управлінських рішень;
б) критерій є визначальною мірою вірогідності пізнання суті ефективності виробництва;
в) критерій є основою побудови системи показників;
г) всі відповіді вірні.
- 8 Узагальнюючими показниками ефективності використання
9. матеріальних ресурсів є:
- а) матеріаломісткість і економія матеріальних витрат;
б) матеріаломісткість і фондомісткість;
в) матеріаломісткість і матеріаловіддача;
г) жодної вірної відповіді.
- 9 Узагальнюючими показниками ефективності використання основних
0. фондів є наступні:
- а) фондівіддача і фондоозброєність;
б) фондоємкість і матеріалоємність;
в) фондівіддача і коефіцієнт змінності роботи обладнання;
г) фондоозброєність і коефіцієнт завантаження устаткування.
- 9 Частковими показниками ефективності використання основних фондів
1. є:
- а) коефіцієнти завантаження устаткування;
б) коефіцієнт інтегрального використання основних фондів;
в) коефіцієнт змінності роботи обладнання;
г) всі відповіді вірні.
- 9 Чи існує різниця між народногосподарським і госпрозрахунковим
2. критеріями ефективності виробництва?
- а) існує велика різниця;

- б) суттєвої різниці немає;
 - в) не можна путати ці поняття;
 - г) вірної відповіді нема.
- 9 Який з показників характеризує ефективність використання
3. матеріальних ресурсів:
- а) питома вага матеріальних затрат у їх сукупності;
 - б) собівартість;
 - в) матеріаловіддача;
 - г) продуктивність праці.
- 9 Які із наведених нижче показників характеризують ефективність
4. використання предметів праці:
- а) матеріаловіддача, матеріаломісткість;
 - б) продуктивність праці, виробітка;
 - в) рентабельність;
 - г) фондівіддача, фондомісткість.
- 9 Які показники характеризують ефективність використання фінансових
5. ресурсів?
- а) рентабельність виробництва;
 - б) зарплатомісткість продукції;
 - в) платоспроможність;
 - г) коефіцієнт завантаження.

ТЕМА 5. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ
НОВОЇ ТЕХНІКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГТЕХЗАХОДІВ.

- 9 Абсолютна ефективність НТП характеризує:
6. а) відношення ефекту (національного доходу) до затрат (сукупності спожитих ресурсів);
 б) результативність затрат у випадку вибору кращого варіанту заходів НТП;
 в) результативність затрат в масштабах галузі, підприємства;
 г) відношення кінцевого ефекту до затрат на реалізацію вибраного варіанту.
- 9 В залежності від рівня оцінки розрізняють такі види ефективності НТП:
7. а) народногосподарська і госпрозрахункова;
 б) абсолютна і порівняльна;
 в) комерційна і некомерційна;
 г) всі відповіді вірні.
- 9 Вартісна оцінка сукупних результатів від реалізації нововведень
8. включає:
 а) додаткові економічні результати;
 б) соціальні наслідки;
 в) екологічні наслідки;
 г) всі відповіді вірні.
- 9 Госпрозрахункова ефективність НТП характеризує:
9. а) відношення ефекту від здійснених заходів до затрат в масштабах країни;
 б) ефективність затрат в масштабах галузі, підприємства;
 в) відношення народногосподарського або госпрозрахункового ефекту до затрат на реалізацію обраного варіанту;
 г) вибір кращого із можливих варіантів заходів НТП.
- 1 Економічний ефект з врахуванням фактору часу розраховують так:
- 0 а) $(P_t - B_t) \times a$;
 0. б) $(B_t - P_t) \times a$;
 в) $(P_t - B_t) / a$;

г) $a / (P_t - B_t)$.

- 1 До складу одноразових витрат на реалізацію нововведення
- 0 включаються:
 1. а) витрати на оплату праці науково-технічного персоналу;
 - б) капітальні вкладення;
 - в) витрати, пов'язані з апробацією нововведення;
 - г) витрати, пов'язані з демонтажем старої техніки.
- 1 Ефективність НТП розраховується як:
 - 0 а) співвідношення витрат і ефекту від здійснених заходів;
 2. б) відношення ефекту від здійснених заходів до затрат на них;
 - в) добуток витрат і ефекту від здійснених заходів;
 - г) вірної відповіді нема.
- 1 Народного господарська ефективність НТП характеризує:
 - 0 а) результативність затрат в масштабах галузі, підприємства;
 3. б) результативність затрат у випадку вибору кращого варіанту заходів НТП;
 - в) відношення ефекту (національного доходу) до затрат (сукупності спожитих ресурсів);
 - г) відношення кінцевого ефекту до затрат на реалізацію вибраного варіанту.
- 1 Народного господарський економічний ефект заходів НТП обчислюється
 - 0 а) на окремих стадіях життєвого циклу нововведення;
 4. б) шляхом порівняння результатів за місцем використання нової техніки і усіх витрат на їх розробку;
 - в) шляхом співставлення прибутку і вартості виробничих фондів;
 - г) нема вірної відповіді.
- 1 Науково-технічний прогрес – це
 - 0 а) неперервний процес одержання і нагромадження наукових знань, їх
 5. матеріалізація в елементи техніки і технології;
 - б) процес, який охоплює фундаментальні теоретичні дослідження;
 - в) процес впровадження нововведень в народне господарство;

г) всі відповіді вірні.

1 Порівняльна ефективність НТП характеризує:

0 а) відношення ефекту (національного доходу) до затрат (сукупності
6. спожитих ресурсів);

б) результативність затрат у випадку вибору кращого варіанту заходів НТП;

в) результативність затрат в масштабах галузі, підприємства;

г) відношення кінцевого ефекту до затрат на реалізацію вибраного варіанту.

1 При обчисленні економічного ефекту від реалізації нововведення слід
0 враховувати:

7. а) ціновий фактор;

б) податкову політику;

в) фактор часу;

г) всі відповіді вірні.

1 Приріст прибутку від виробництва продукції за допомогою нової
0 техніки визначається за

8. формулою:

а) $(C_2 - C_2) \times N_2 - (C_1 - C_1) \times N_1$;

б) $(C_1 - C_1) \times N_1 - (C_2 - C_2) \times N_2$;

в) $(C_2 - C_2) \times N_1 - (C_1 - C_1) \times N_2$;

г) $(C_2 - C_1) \times N_2 - (C_1 - C_2) \times N_1$.

1 Сумарні витрати на реалізацію заходу НТП включають витрати на:

0 а) виробництво і використання продукції;

9. б) виробництво і реалізацію продукції;

в) проектування і виробництво продукції;

г) проектування і реалізацію продукції.

1 Оцінка ефективності введення нових засобів праці розраховується так:

1 а) $C_t \times N_t \times P_t$;

0. б) $C_t + N_t + P_t$;

в) $C_t \times N_t / P_t$;

г) $P_t / C_t \times N_t$, де P_t – продуктивність засобів праці у t -му році.

1. Методом обчислення собівартості проектованої нової техніки є:

1. а) метод питомих ваг;

1. б) кореляційний метод;

в) графо-аналітичний метод;

г) всі відповіді вірні.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ
МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ.

- 1 Абсолютна матеріаломісткість показує
 - 1 а) витрати основних видів сировини і матеріалів на одиницю експлуатаційної характеристики продукції;
 2. б) вартість всіх матеріальних затрат на одиницю виробу;
 - в) витрати основних видів сировини і матеріалів за абсолютними значеннями на фізичну одиницю продукції;
 - г) нема вірної відповіді.
- 1 Відносна економія матеріальних затрат визначається так:
 - 1 а) $(MЗ_б \times IQ) / 100 - MЗ_ф$;
 3. б) $MЗ_п \times IQ - MЗ_б$;
 - в) $MЗ_б \times IQ - MЗ_п$;
 - г) $MЗ_б / IQ - MЗ_п$, де IQ – індекс росту обсягу випуску продукції.
- 1 Економія матеріальних витрат досягається за рахунок
 - 1 а) використання обґрунтованих норм витрат матеріалів;
 4. б) використання місцевої і більш дешевої сировини і матеріалів;
 - в) заміни одних матеріалів іншими;
 - г) всіх перелічених факторів.
- 1 Етапами планування матеріально-технічного забезпечення є:
 - 1 а) підготовча робота;
 5. б) розрахунок потреби в матеріальних ресурсах;
 - в) визначення очікуваних залишків на початок планового періоду;
 - г) всі відповіді правильні.
- 1 Завищення оптимальної величини партії деталей приводить до :
 - 1 а) простоїв обладнання;
 6. б) збільшення незавершеного виробництва;
 - в) нерівномірного випуску виробів;
 - г) утворення "вузьких місць".
- 1 Загальна матеріаломісткість показує
 - 1 а) вартість всіх матеріальних затрат на одиницю виробу;
 7. б) витрати основних видів сировини і матеріалів на одиницю експлуатаційної характеристики продукції;

- в) витрати основних видів сировини і матеріалів за абсолютними значеннями на фізичну одиницю продукції;
- г) нема вірної відповіді.
- 1 Зниження матеріальних затрат за рахунок введення техніки
- 1 визначається за формулою:
8. а) $(M_2 - M_1) \times N_2$;
- б) $(M_1 - M_2) \times N_2$;
- в) $(M_1 - M_2) / N_2$;
- г) $N_2 / (M_1 - M_2)$.
- 1 Коефіцієнт використання матеріалів розраховується
- 1 а) шляхом ділення чистої ваги виробу на фактичні витрати матеріалів;
9. б) шляхом множення чистої ваги виробу на фактичні витрати матеріалів;
- в) шляхом ділення фактичних витрати матеріалів на чисту вагу виробу;
- г) нема вірної відповіді.
- 1 Максимальний поточний запас створюється:
- 2 а) напередодні дня поставки;
0. б) в момент чергової поставки;
- в) для забезпечення виробництва матеріалами при відхиленні умов поставки;
- г) з метою забезпечення безперервності проходження виробничого процесу.
- 1 Матеріаломісткість продукції розраховується як:
- 2 а) добуток використаних ресурсів на їх купівельну вартість;
1. б) відношення вартості випущеної продукції до матеріальних затрат;
- в) відношення матеріальних затрат на виробництво продукції до її вартості;
- г) відношення витрат на паливо і енергію до вартості випущеної продукції.
- 1 Метод прямого рахунку визначення потреби в основних матеріалах
- 2 передбачає їх розрахунок:
2. а) на основі нормативних термінів зношення;

- б) на основі норми витрат матеріалу певного виду на обсяг випуску продукції певного виду;
 - в) на основі тривалості виробничого циклу;
 - г) на основі коефіцієнта зношення і терміну служби обладнання.
1. Оптимізація виробничих запасів означає:
 2. а) встановлення максимального розміру запасів для забезпечення процесу виробництва;
 3. б) встановлення мінімального їх розміру для забезпечення неперервності виробничого процесу;
 - в) визначення середньої величини запасів;
 - г) величина запасів матеріалів між двома поставками.
 1. Основними джерелами покриття потреби в матеріалах є:
 2. а) надходження матеріалів зі сторони;
 4. б) очікувані залишки матеріалів на початок плановою року;
 - в) внутрішні ресурси;
 - г) всі відповіді правильні.
 1. Питома матеріаломісткість показує
 2. а) витрати основних видів сировини і матеріалів за абсолютними значеннями на фізичну одиницю продукції;
 5. б) витрати основних видів сировини і матеріалів на одиницю експлуатаційної характеристики продукції;
 - в) вартість всіх матеріальних затрат на одиницю виробу;
 - г) нема вірної відповіді.
 1. План матеріально-технічного забезпечення включає:
 2. а) розрахунок потреби в обладнанні;
 6. б) розрахунок потреби в матеріалах;
 - в) розрахунок необхідної кількості робочих місць;
 - г) баланс матеріально-технічного забезпечення.
 1. План матеріально-технічного забезпечення підприємства являє собою:
 2. а) сукупність планово-розрахункових документів, в яких обґрунтовано потребу в матеріальних ресурсах і визначено джерела її покриття;
 7. б) сукупність документів, яка потрібна для отримання кредиту в банку;
 - в) сукупність документів, яка потрібна для залучення іноземних

інвестицій;

г) сукупність документів, яка потрібна для поточної діяльності.

1 Поточний запас визначається за формулою:

2 а) $N_{\text{доб}} / I$;

8. б) $N_{\text{доб}} \times V_i$;

в) $N_{\text{доб}} / V_i$;

г) $N_{\text{доб}} \times I$, де: $N_{\text{доб}}$ – добова потреба в матеріалах; I – інтервал поставки; V_i – відхилення від інтервалу поставки.

1 Потреба в матеріалі для хімічного виробництва визначається за

2 формулою:

9. а) $P_x = \Pi \frac{M_e \times K_e \times 100}{M_e \times K_c \times K_b}$;

б) $P = P_{\text{Ф}} \times K_{\text{п}} \times K_{\text{с}}$;

в) $P_{\text{д}} = N / t_{\text{зн}}$;

г) вірної відповіді нема.

1 Потребу в окремих видах матеріальних ресурсів визначають як:

3 а) добуток планової кількості продукції і норми витрат матеріалу;

0. б) відношення планової кількості продукції і норми витрат матеріалу;

в) відношення норми витрат матеріалу і планової кількості продукції;

г) вірної відповіді нема.

1 Середній розмір складського заділу при рівномірному споживанні

3 ресурсів визначається за формулою:

1. а) $Z_{\text{мін}} + Z_{\text{мак}}$;

б) $(Z_{\text{мін}} + 0,5 Z_{\text{мак}}) / 2$;

в) $Z_{\text{мін}} + 0,5 Z_{\text{поточн}}$;

г) $n / 2 + Z_{\text{мін}}$.

1 Страховий запас визначається як

3 а) відношення добуток денної потреби в ресурсі до періоду зриву

2. поставки;

б) сума мінімального і максимального запасів;

в) добуток денної потреби в ресурсі і періоду зриву поставки;

г) сума мінімального і поточного запасів.

- 1 Страховий запас призначений для:
 - 3 а) забезпечення виробництва матеріалами при відхиленні умов їх поставки і споживання;
 3. б) підготовки сировини до споживання;
 - в) забезпечення виробництва матеріальними ресурсами між двома поставками;
 - г) всі відповіді правильні.
- 1 Удосконалення матеріально-технічного постачання фірми сприятиме:
 - 3 а) ефективному використанню матеріальних ресурсів;
 4. б) ритмічності виробництва продукції;
 - в) підвищенню якості продукції;
 - г) всі відповіді вірні.
- 1 Умовою раціонального використання матеріальних ресурсів є:
 - 3 а) впровадження прогресивних норм витрат матеріальних ресурсів;
 5. б) вдосконалення технології і організації виробництва;
 - в) ліквідація втрат від браку;
 - г) всі відповіді вірні.
- 1 Максимальний запас визначається як
 - 3 а) відношення добуток денної потреби в ресурсі до періоду зриву
 6. поставки;
 - б) сума мінімального і максимального запасів;
 - в) добуток денної потреби в ресурсі і періоду зриву поставки;
 - г) сума мінімального і поточного запасів.

ТЕМА 7. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ
ОСНОВНОГО ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

- 1 «Вузьке місце» – це:
 - 3 а) відставання пропускної здатності окремих груп обладнання;
 7. б) перевищення пропускної здатності групи обладнання над ведучою групою;
 - в) відставання пропускної здатності окремих груп обладнання від ведучої групи обладнання;
 - г) правильної відповіді немає.
- 1 Амортизація – це процес
 - 3 а) придбання та введення в експлуатацію основних фондів;
 8. б) відрахування сум на погашення заборгованості;
 - в) відшкодування зношення основних фондів;
 - г) вірної відповіді нема.
- 1 Баланс використання потужностей розробляється з метою:
 - 3 а) визначення виробничої потужності ведучого структурного підрозділу;
 9. б) виявлення нестачі або надлишку обладнання;
 - в) визначення коефіцієнта використання потужностей;
 - г) визначення коефіцієнта завантаження устаткування.
- 1 Баланс завантаження обладнання розробляється для:
 - 4 а) розрахунку потрібної кількості обладнання;
 0. б) виявлення зайвого обладнання або його нестачі;
 - в) можливості повного завантаження обладнання;
 - г) всі відповіді правильні.
- 1 Ведучим структурним підрозділом вважають такий:
 - 4 а) де зосереджена найбільша кількість обладнання;
 1. б) де виробляється найбільший обсяг продукції;
 - в) де затрачається найменше часу на виготовлення продукції;
 - г) де зосереджена найбільша кількість обладнання і затрати часу на виготовлення продукції найбільші.
- 1 Виробнича потужність більша від виробничої програми на величину:
 - 4 а) коефіцієнта завантаження обладнання;
 2. б) коефіцієнта використання виробничої потужності;

- в) коефіцієнта екстенсивного використання устаткування;
- г) коефіцієнта змінності.

1 Виробнича потужність одиниці обладнання визначається:

4 а) T_{ef} / H виробітки;

3. б) шт. / T_{ef} ;

в) $T_{ef} / T_{шт}$;

г) T_{ef} / r .

1 Виробнича потужність показує:

4 а) можливість підприємства по випуску продукції;

4. б) ступінь використання можливості фірми по випуску продукції при заданих організаційно-технічних умовах;

в) певну кількість продукції, що припадає на 1 грн. основних фондів;

г) не має правильної відповіді.

1 Виробнича потужність постійної потокової лінії визначається за

4 формулою:

5. а) T_{ef} / r ;

б) T_{ef} / t шт. \times r ;

в) $T_{ef} / (r_1 d_1 + r_2 d_2 + \dots + r_n d_n)$;

г) $T_{кал} / r$.

1 Вихідна виробнича потужність – це:

4 а) потужність, яка встановлюється на певну дату;

6. б) потужність на кінець періоду;

в) потужність на початок періоду;

г) середня потужність за певний період часу.

1 Вихідна виробнича потужність визначається так:

4 а) $ВП_{вх} + ВП_{вв} + ВП_{вив}$;

7. б) $(ВП_{вх} + ВП_{вив}) / 2$;

в) $ВП_{вх} + ВП_{вив}$;

г) $ВП_{вх} + ВП_{вв} - ВП_{вив}$.

1 Вхідна виробнича потужність – це:

4 а) потужність за весь рік;

8. б) потужність, що вводиться на протязі року;

- в) потужність на кінець року;
- г) потужність на початок року.

1 Вхідна виробнича потужність більша від виробничої програми, якщо
4 КВП:

- 9. а) більший нуля;
- б) більший нуля, але менший одиниці;
- в) рівний одиниці;
- г) більший одиниці.

1 До збільшення виробничої потужності приводять такі фактори:

- 5 а) збільшення активної частини в структурі основних фондів;
- 0. б) зменшення продуктивності обладнання;
- в) покращення рівня спеціалізації виробництва;
- г) удосконалення рівня організації праці.

1 До показників технічного рівня виробництва належать:

- 5 а) фондоозброєність і електроозброєність праці;
- 1. б) технічна озброєність праці;
- в) вікові характеристики виробничого устаткування;
- г) всі відповіді вірні.

1 Допоміжними показниками технічного рівня виробництва є наступні:

- 5 а) коефіцієнт електрифікації виробництва;
- 2. б) коефіцієнт механізації виробництва і праці;
- в) коефіцієнт автоматизації виробництва;
- г) всі відповіді вірні.

1 Ефективний фонд часу роботи одиниці обладнання визначається так:

- 5 а) $(T_{\text{кал}} - B - C) \times t_{\text{зм}}$;
- 3. б) $(T_{\text{кал}} - B - C) / \text{КПР}$;
- в) $(T_{\text{кал}} - B) \times t_{\text{зм}} \times n$;
- г) $(T_{\text{кал}} - B - C) \times t_{\text{зм}} \times n \times \text{КВП}$.

1 Із покращенням структури основних фондів виробнича потужність

5 підприємства:

- 4. а) не змінюється;
- б) зменшується;

- в) збільшується;
- г) не має правильної відповіді.

- 1 Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання визначається як
 - 5 відношення:
 5. а) дійсного фонду роботи обладнання до номінального;
 - б) фактичного фонду роботи обладнання до максимально - можливого;
 - в) фактичної продуктивності обладнання до максимально можливої;
 - г) потрібної кількості обладнання до фактичної.
- 1 Коефіцієнт завантаження обладнання визначається, як відношення:
 - 5 а) випуску продукції до потрібної кількості обладнання;
 6. б) фактичної кількості обладнання до потрібної кількості обладнання;
 - в) потрібної кількості обладнання до фактичної кількості обладнання;
 - г) фактичної продуктивності обладнання до максимально можливої продуктивності обладнання.
- 1 Коефіцієнт змінності визначається як відношення:
 - 5 а) кількості відпрацьованих верстато-змін до кількості днів;
 7. б) фактичної кількості верстато-змін до планової кількості верстато-змін;
 - в) кількості відпрацьованих верстато-змін до кількості відпрацьованих верстато-днів;
 - г) фактичної кількості устаткування до планової.
- 1 Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання визначається як:
 - 5 а) відношення норми часу на одиницю продукції до фактично
 8. витраченого часу на її виготовлення;
 - б) кількості відпрацьованих верстато-змін до кількості днів;
 - в) відношення фактично витраченого часу на виготовлення одиниці продукції до норми часу на одиницю продукції;
 - г) фактичної кількості устаткування до планової.
- 1 Моральне зношення основних фондів – це
 - 5 а) втрата основними фондами їх споживчих якостей;
 9. б) передчасне (до закінчення строку служби) знецінення основних фондів;

- в) втрата основними фондами їх моральних якостей;
- г) скорочення терміну служби основних фондів.

1 На величину виробничої потужності впливають такі фактори:

- 6 а) кількість і потужність обладнання;
- 0. б) режим роботи підприємства;
- в) структура основних фондів;
- г) всі перераховані фактори.

1 Норма обслуговування – це:

- 6 а) певна кількість обладнання встановлена в цеху;
- 1. б) певна кількість обладнання, яка обслуговується одним робітником;
- в) коли група робітників обслуговує один верстат;
- г) коли один робітник обслуговує один верстат.

1 Норма часу – це :

- 6 а) кількість робочого часу, що затрачається на виготовлення і реалізацію
- 2. продукції;
- б) кількість робочого часу необхідна для виконання певної роботи за найкращих умов виробництва;
- в) обсяг роботи виконаний за одиницю часу;
- г) кількість обладнання, що обслуговується одним робітником.

1 Норма часу включає :

- 6 а) підготовчо-заклучний час, час на відпочинок і обслуговування
- 3. робочого місця;
- б) основний і допоміжний операційний час;
- в) оперативний час, час на відпочинок і обслуговування робочого місця;
- г) операційний час, час на відпочинок і організацію робочого місця.

1 Основні шляхи покращення використання виробничої потужності є:

- 6 а) ріст коефіцієнта змінності роботи обладнання;
- 4. б) зменшення простоїв обладнання;
- в) впровадження прогресивних технологій;
- г) всі відповіді правильні.

- 1 Поняття "широке місце" означає:
- 6 а) відставання пропускної здатності групи обладнання від ведучої групи;
5. б) перевищення пропускної здатності групи обладнання над ведучою групою;
- в) певна група обладнання повністю використовує свої можливості для випуску продукції;
- г) немає правильної відповіді.
- 1 Початкова балансова вартість основних фондів показує:
- 6 а) вартість основних фондів без врахування транспортних витрат;
6. б) вартість основних фондів на момент встановлення;
- в) вартість основних фондів без врахування витрат на монтаж і установку;
- г) всі відповіді вірні.
- 1 Середньорічна виробнича потужність підприємства визначається так:
- 6 а) $(ВП_{вх} - ВП_{вих}) / 2$;
7. б) $(ВП_{вх} + ВП_{вв} - ВП_{вив}) / 12$;
- в) $ВП_{вх} + ВП_{вв} \times n_1 / 12 - ВП_{вив} \times n_2 / 12$;
- г) $ВП_{вх} + ВП_{вв} / 12 - ВП_{вив} / 12$.
- 1 Фондовіддача розраховується як відношення
- 6 а) обсягу товарної продукції до середньорічної вартості основних
8. фондів;
- б) середньорічної вартості основних фондів до обсягу товарної продукції;
- в) середньорічної вартості основних фондів до середньоспискової чисельності виробничого персоналу;
- г) середньоспискової чисельності виробничого персоналу до середньорічної вартості основних фондів.
- 1 Фондоозброєність розраховується як відношення
- 6 а) обсягу товарної продукції до середньорічної вартості основних
9. фондів;
- б) середньорічної вартості основних фондів до обсягу товарної продукції;

- в) середньорічної вартості основних фондів до середньоспискової чисельності виробничого персоналу;
- г) середньоспискової чисельності виробничого персоналу до середньорічної вартості основних фондів.

ТЕМА 8. ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

- 1 Вартісний метод вимірювання продуктивності праці полягає в наступному:
 - 7 а) чисельність працівників ділиться на обсяг товарної продукції;
 0. б) кількість виготовленої продукції ділиться на чисельність працівників;
 - в) обсяг випуску товарної продукції ділиться на час витрачений для випуску даної продукції;
 - г) обсяг випуску продукції в натуральному виразі поділити на витрати живої праці.
- 1 Відносна економія живої праці розраховується так:
 - 7 а) $Ч_6 \times IQ - МЗ_п$;
 1. б) $МЗ_6 \times IQ + МЗ_п$;
 - в) $МЗ_п / IQ - МЗ_6$
 - г) $МЗ_6 / IQ - МЗ_п$, де IQ – індекс росту обсягу випуску продукції.
- 1 Відносна економія фонду оплати праці визначається так:
 - 7 а) $ФЗП_6 \times IQ + ФЗП_п$;
 2. б) $ФЗП_п \times IQ - ФЗП_6$;
 - в) $ФЗП_6 \times IQ - ФЗП_п$;
 - г) $ФЗП_6 / IQ - ФЗП_п$, де IQ – індекс росту обсягу випуску продукції.
- 1 Для розрахунку продуктивності праці на підприємстві використовують такі
 - 7 методи:
 3. а) вартісний;
 - б) трудовий;
 - в) натуральний;
 - г) всі перелічені методи.
- 1 Для характеристики ефективності використання трудових ресурсів
 - 7 використовуються такі показники:
 4. а) продуктивність праці, оборотність оборотних коштів, відносне вивільнення оборотних коштів, прибутковість інвестицій;
 - б) виробіток одного працюючого, відносне вивільнення працівників, приріст продукції за рахунок росту продуктивності праці, економія фонду зарплати;
 - в) приріст продукції за рахунок росту продуктивності праці, продуктивність

праці, відносне вивільнення оборотних коштів, фондівіддача;

г) темпи росту продуктивності праці, витрати на одну гривню продукції, рентабельність виробництва.

1 До факторів, які обумовлюють економію робочої сили належать:

7 а) удосконалення управління, організації виробництва і праці;

5. б) галузеві фактори;

в) підвищення технічного рівня виробництва;

г) всі відповіді вірні.

1 Загальна чисельність працівників підприємства включає чисельність:

7 а) робітників і службовців;

6. б) інженерно-технічних працівників і охорону;

в) промислово-виробничий персонал;

г) всі відповіді вірні.

1 Змінна норма виробітку визначається так:

7 а) $T_{шт} / T_{зм}$;

7. б) $1 / T_{зм}$;

в) $1 / T_{шт}$;

г) $T_{зм} / T_{шт}$.

1 Метод прямого розрахунку приросту продуктивності праці полягає в тому, що

7 рівень

8. продуктивності праці визначається:

а) як відношення чисельності ПВП до обсягу випуску продукції;

б) як відношення обсягу випуску продукції до затраченого часу на її випуск;

в) як відношення обсягу випуску продукції до планової чисельності ПВП;

г) як добуток трудомісткості одиниці виробу на весь випуск продукції.

1 Наукова організація праці вирішує такі завдання:

7 а) економічне, психічне і соціальне;

9. б) економічне, психофізіологічне і соціальне;

в) економічне, виховне і соціальне;

г) стимулююче, економічне, соціальне.

- 1 Номінальний фонд робочого часу визначається шляхом
- 8 а) віднімання від календарного фонду цілоденних простоїв;
0. б) додаванням до календарного фонду вихідних і святкових днів;
- в) віднімання від календарного фонду вихідних і святкових днів;
- г) віднімання від календарного фонду невиходів на роботу.
- 1 Норма виробітки визначається за формулою:
- 8 а) $t_{шт} \times N$;
1. б) $N / t_{шт}$;
- в) $t_{зміни} / t_{шт}$;
- г) $t_{зміни} / N$.
- 1 Планова чисельність ПВП визначається за формулою:
- 8 а) Ч баз \times IQ баз;
2. б) Ч баз \times IQ баз / ІПП пл.;
- в) Ч баз \times ІПП план / IQ баз;
- г) Ч баз \times ІПП баз.
- 1 Рух кадрів на підприємстві характеризують такі коефіцієнти:
- 8 а) плинності кадрів;
3. б) продуктивності праці;
- в) стійкості;
- г) приріст обсягу виробництва.
- 1 Трудомісткість виробу знизилась на 15%. Що сталося з виробіткою?
- 8 а) збільшилась на 15%;
4. б) знизилась на 17,6%;
- в) знизилась на 18,4%;
- г) збільшилась на 17,6%.
- 1 Чисельність основних робітників за нормами виробітку визначають за
- 8 формулою:
5. а) $N * N_{вир} * K_{вн}$;
- б) $N * K_{вн} * \Phi_d * N_{вир}$;
- в) $N * B_{рч} / N_{вир} * K_{вн}$;
- г) $N / N_{вир} * \Phi_d * K_{вн}$.

- 1 Штучно-калькуляційний час розраховується за формулою:
- 8 а) $T_{шт} + (T_{пз} / n)$;
6. б) $T_{пз} + (T_{шт} / n)$;
- в) $T_{шт} - (T_{пз} / n)$;
- г) $T_{шт} + (n / T_{пз})$, де n – кількість деталей в партії.
- 1 Явочний фонд часу одного робітника визначається шляхом:
- 8 а) віднімання від календарного фонду невиходів на роботу;
7. б) додаванням календарного і номінального фонду;
- в) відніманням від номінального фонду вихідних і святкових;
- г) відніманням від номінального фонду невиходів на роботу.

ТЕМА 9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.

1. Баланс надходжень і видатків підприємства складається із:
 8. а) доходів і надходжень коштів;
 8. б) видатків і відрахувань;
 - в) кредитних взаємовідносин;
 - г) нема правильних відповідей.
1. Балансовий прибуток включає в себе:
 8. а) прибуток від реалізації основної продукції і позареалізаційний
 9. прибуток;
 - б) доходи від операційної діяльності;
 - в) чистий прибуток;
 - г) прибуток від соціальної діяльності і прибуток від реалізації основної продукції.
1. Валова виручка підприємства включає:
 9. а) виручку від іншої реалізації;
 0. б) виручку від реалізації основної продукції;
 - в) виручку від позареалізаційних операцій;
 - г) всі відповіді правильні.
1. Валовий дохід відрізняється від валової виручки на величину:
 9. а) валових витрат;
 1. б) витрат на заробітну плату;
 - в) податку на прибуток;
 - г) матеріальних і прирівнюваних до них витрат.
1. Чистий прибуток використовують для створення:
 9. а) соціального фонду і фонду зайнятості;
 2. б) фонду оплати праці;
 - в) інноваційного фонду;
 - г) фонду нагромадження і фонду споживання.
1. До показників оцінки фінансового стану підприємства відносять:
 9. а) показники ліквідності;
 3. б) показники платоспроможності;
 - в) показники прибутковості;

г) всі відповіді вірні.

1 До показників, які характеризують ефективність використання
9 фінансових ресурсів відносять:

4. а) коефіцієнт оборотності оборотних коштів;

б) тривалість одного обороту;

в) прибутковість інвестицій;

г) всі перераховані показники.

1 Загальна рентабельність визначається як:

9 а) відношення чистого прибутку до собівартості;

5. б) відношення балансового прибутку до собівартості;

в) відношення балансового прибутку до суми середньорічної вартості
нормованих оборотних коштів і основних виробничих фондів;

г) немає правильної відповіді.

1 Коефіцієнт оборотності оборотних коштів визначається як відношення:

9 а) поточних активів до поточних зобов'язань;

6. б) добутку середніх залишків оборотних засобів і кількості днів у періоді
до виручки від реалізації продукції за цей же період;

в) виручки від реалізації продукції до середніх залишків оборотних
засобів;

г) середніх залишків оборотних засобів до виручки від реалізації
продукції.

1 На величину рентабельності виробництва впливають такі фактори:

9 а) вартість основних виробничих фондів;

7. б) величина залишків нормованих оборотних засобів;

в) величина прибутку;

г) всі перераховані фактори.

1 Позареалізаційний прибуток включає:

9 а) прибуток від продажу цінних паперів;

8. б) проценти по позиці, що їх сплачує підприємство;

в) прибуток від збуту продукції неосновного виробництва;

г) прибуток від продажу товарно-матеріальних цінностей, що не беруть

участь у виробничому процесі.

- 1 Показники ефективності використання активів характеризують
 - 9 а) здатність фірми виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок
 9. активів;
 - б) ймовірність банкрутства підприємства;
 - в) ефективність використання всіх видів ресурсів, які забезпечили одержання певного доходу;
 - г) оборотність активів і матеріальних ресурсів.
 - 2 Показники ліквідності характеризують
 - 0 а) здатність фірми виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок
 0. активів;
 - б) оборотність активів і матеріальних ресурсів;
 - в) ефективність використання всіх видів ресурсів, які забезпечили одержання певного доходу;
 - г) ймовірність банкрутства.
 - 2 Показники платоспроможності характеризують
 - 0 а) оборотність активів і матеріальних ресурсів;
 1. б) ймовірність банкрутства підприємства;
 - в) ефективність використання всіх видів ресурсів, які забезпечили одержання певного доходу;
 - г) здатність фірми виконувати свої зобов'язання за рахунок власних активів.
 - 2 Показники прибутковості характеризують
 - 0 а) здатність фірми виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок
 2. активів;
 - б) ймовірність банкрутства;
 - в) ефективність використання всіх видів ресурсів, які забезпечили одержання валового доходу;
 - г) оборотність активів і матеріальних ресурсів.

- 2 Прибуток від реалізації продукції визначається як:
 - 0 а) різниця між виручкою від реалізації продукції та повною собівартістю;
 3. б) різниця між собівартістю і ціною продукції;
 - в) різниця між балансовим прибутком і відрахуваннями в бюджет;
 - г) різниця між ціною і собівартістю продукції.
- 2 Рентабельність окремих видів продукції визначається як:
 - 0 а) відношення чистого прибутку до вартості основних виробничих фондів;
 4. б) відношення собівартості до прибутку;
 - в) відношення балансового прибутку до вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних засобів;
 - г) відношення різниці ціни і собівартості певного виду продукції до собівартості.
- 2 Розрахункова рентабельність визначається як:
 - 0 а) відношення балансового прибутку до собівартості;
 5. б) відношення чистого прибутку до собівартості;
 - в) відношення балансового прибутку до суми вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних засобів;
 - г) відношення чистого прибутку до суми середньорічної вартості нормованих оборотних коштів і основних виробничих фондів.
- 2 Самофінансування – це:
 - 0 а) коли витрати перевищують доходи;
 6. б) коли доходи перевищують витрати;
 - в) коли доходи перевищують витрати і частина прибутку спрямовується на розширення виробництва, матеріальне і моральне стимулювання;
 - г) коли отримується прибуток, який спрямовується на сплату податків.
- 2 Собівартість продукції – це
 - 0 а) витрати на придбання матеріальних ресурсів;
 7. б) грошовий вираз затрат підприємства на виробництво і реалізацію;
 - в) витрати пов'язані з реалізацією продукції;
 - г) адміністративно-управлінські витрати.
- 2 Фінансовий план підприємства включає:

- а) баланс робочого часу одного працівника;
 - б) визначення точки беззбитковості;
 - в) баланс матеріально-технічного забезпечення;
 - г) баланс активів і пасивів.
- 2 Чистий прибуток визначається як:
- 0 а) різниця між балансовим прибутком і відрахуваннями в бюджет;
 - 9. б) різниця між прибутком від реалізації товарної продукції і платежами в бюджет;
 - в) сума прибутку від іншої реалізації і позареалізаційного прибутку;
 - г) немає правильної відповіді.
- 2 Тривалість обороту оборотних засобів показує:
- 1 а) коефіцієнт оборотності оборотних коштів;
 - 0. б) прибутковість оборотних засобів ;
 - в) кількість оборотів за рік;
 - г) тривалість одного обороту оборотних засобів в днях.
- 2 Коефіцієнт завантаження показує:
- 1 а) скільки оборотних коштів припадає на 1 грн. реалізованої продукції;
 - 1. б) прибутковість оборотних засобів ;
 - в) кількість оборотів за рік;
 - г) тривалість одного обороту оборотних засобів в днях.

ТЕМА 10. ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.

2. Всі соціальні наслідки виробництва піддаються:
 1. а) якісному виміру;
 2. б) кількісному виміру;
 - в) якісному і кількісному виміру;
 - г) не піддаються ніякому виміру.
2. До негативних соціальних наслідків виробництва відносять:
 1. а) покращення умов праці, стану оточуючого середовища, збільшення рівня зайнятості;
 3. б) посилення інфляції, покращення умов праці, збільшення рівня зайнятості;
 - в) поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екології;
 - г) вірної відповіді нема.
2. До позитивних соціальних наслідків виробництва відносять:
 1. а) покращення умов праці, стану оточуючого середовища, збільшення рівня зайнятості;
 4. б) поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екології;
 - в) посилення інфляції, покращення умов праці, збільшення рівня зайнятості;
 - г) вірної відповіді нема.
2. До соціальних наслідків виробництва відносять:
 1. а) покращення умов праці;
 5. б) поява безробіття;
 - в) посилення інфляції;
 - г) всі відповіді вірні.
2. До соціальних потреб працівників відносять:
 1. а) збільшення розміру оплати праці;
 6. б) надання позики на придбання житла;
 - в) направлення на навчання і стажування у зарубіжних фірмах;
 - г) всі відповіді вірні.

- 2 На другому етапі оцінки соціальної ефективності проводиться
 - 1 а) кількісний і якісний вимір соціального ефекту;
7. б) врахування ряду соціальних заходів, які здійснюються на загальнодержавному рівні;
 - в) визначення рівня задоволення соціальних потреб працівників окремого підприємства;
 - г) визначення рівнів оцінки соціальної ефективності.
- 2 На загальнодержавному рівні здійснюються наступні соціально важливі
 - 1 заходи:
8. а) оплата значної частини вартості або надання безкоштовних путівок у лікувально-оздоровчі заклади;
 - б) встановлення і виплата пенсій, стипендій, іншої фінансової допомоги;
 - в) дотації закладам громадського харчування підприємства;
 - г) всі відповіді вірні.
- 2 На першому етапі оцінки соціальної ефективності проводиться
 - 1 а) кількісний і якісний вимір соціального ефекту;
9. б) визначення рівня задоволення соціальних потреб працівників окремого підприємства;
 - в) врахування ряду соціальних заходів, які здійснюються на загальнодержавному рівні;
 - г) визначення рівнів оцінки соціальної ефективності.
- 2 На рівні підприємства здійснюються наступні соціально важливі
 - 2 заходи:
0. а) встановлення і виплата пенсій, стипендій, іншої фінансової допомоги;
 - б) реалізація загальнодержавних соціальних програм;
 - в) оплата значної частини вартості або надання безкоштовних путівок у лікувально-оздоровчі заклади;
 - г) жодної вірної відповіді.

- 2 На третьому етапі оцінки соціальної ефективності проводиться
 - 2 а) кількісний і якісний вимір соціального ефекту;
 1. б) визначення рівня задоволення соціальних потреб працівників окремого підприємства;
 - в) визначення рівнів оцінки соціальної ефективності;
 - г) врахування ряду соціальних заходів, які здійснюються на загальнодержавному рівні.
- 2 На четвертому етапі оцінки соціальної ефективності проводиться
 - 2 а) врахування ряду соціальних заходів, які здійснюються на загальнодержавному рівні;
 2. б) визначення рівня задоволення соціальних потреб працівників окремого підприємства;
 - в) кількісний і якісний вимір соціального ефекту;
 - г) визначення рівнів оцінки соціальної ефективності.
- 2 Оцінка соціальної ефективності здійснюється у
 - 2 а) два етапи;
 3. б) три етапи;
 - в) чотири етапи;
 - г) шість етапів.
- 2 Соціальна ефективність виробництва повинна визначатись на таких
 - 2 рівнях:
 4. а) локальному;
 - б) муніципальному;
 - в) загальнодержавному;
 - г) всі відповіді вірні.
- 2 Соціальна ефективність виробництва полягає у:
 - 2 а) вирішенні інтересів власників;
 5. б) вирішенні конкретних соціальних завдань;
 - в) вирішенні економічних завдань;
 - г) вірної відповіді нема.
- 2 Якісна характеристика ефективності соціальних заходів передбачає:
 - 2 а) математичний вираз обчислення ефекту;
 6. б) емпіричне відображення соціального ефекту;

- в) детальний словесний опис впливу на результативність виробництва;
- г) жодної вірної відповіді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Господарський кодекс”. Нове законодавство України. К.: 2004 – с. 101.
2. Закон України “Про власність”. Нове законодавство України. Випуск 2. Київ, 1992 – с.133.
3. Авдеенко В. Н., Котлов В. А. Производственный потенциал промышленного предприятия. – М. Экономика, 1989.
4. Балацький О.Ф. та інші. Управління інвестиціями: Навчальний посібник. – 2-ге вид.-Суми: ВТД „Університетська книга”, 2004. – 232 с.
5. Благодарев И.М., Дьяков И. Н. Управление эффективного использования производственных фондов.- М. Экономика, 1985.
6. Богиня Д.П. Конкуентоспроможність робочої сили в системі управління трудовими ресурсами // Проблеми формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. - К.: КНЕУ, 2009. - 628 с.
7. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 1 – Киев : Ника-Центр, 2009 – с. 592
8. Бухонова С.М., Дорошенко Ю.А., Трунова Е.В. Применение систем показателей функционирования предприятий в целях управления // Экономический анализ: теория и практика. 2004. - № 10. - С. 3-9.
9. Виссема Х. Менеджмент в подразделениях фирмы. М. ИНФА, 2006.
10. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкуентоспроможність підприємства: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
11. Економіка підприємства: Підручник/ За заг.ред С.Ф.Покропивного. – Вид.6-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2010. – 528с.
12. Економічний аналіз: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 680 с.
13. Іщенко І.І., Терещенко С. П. Оцінка економічної ефективності виробництва і затрат. – К. Вища школа, 1991.

14. Ковалев А. И. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1996 – с. 360
15. Ковтун О.І. Стратегія підприємства: Навч. посібник. – Львів: „Новий Світ – 2000”, 2005, - 388 с.
16. Коротков Э.М. Концепция менеджмента. М. Дэка, 1997.
17. Мелкумов Я.С. Экономическая оценка эффективности инвестиций. – М.: ИКЦ “ДИС”, 1997.
18. Ольве Н., Рой Ж., Веттер М. Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей: Пер. с англ. М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. - 426 с.
19. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М., Кіндрацька Г.І. та ін. Економіка підприємства: Підручник/ За загальною редакцією Й.М. Петровича. – 2-ге вид., виправлен. – Львів: „Магнолія 2006”, 2007. – 580 с.
20. Питерс Т., Уотермен Р. В поисках эффективного управления. Пер. с англ. М., Прогресс 1986.
21. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств. – К.: КНЕУ, 2009 – с. 384
22. Попов Д. Эволюция показателей стратегии развития предприятия // Управление компанией. - 2003. - №1,2. - С. 47-45.
23. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – 2-ге видання, стер. – К.: Алеута, 2003. – 485 с.
24. Теория и практика антикризисного управления. / Под ред. Беяева С.Г., Кошкина В.И. – М.: ЮНИТИ, 1996.
25. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа предприятия. – М. Юни – Глоб. 1992.
26. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004.

27. Шершнев А.А., Темченко А.Г. Методы оценки экономической эффективности – Кривой Рог: Минерал, 1999.
28. Экономическая стратегия фирмы: Учебное пособие. Под ред А. П. Градова – С-Пб. 1995.

1. Необхідність забезпечення ефективності роботи фірми в ринкових умовах.
2. Суть управління ефективністю фірми.
3. Методи і принципи управління ефективністю фірми.
5. Напрями управління ефективністю фірми.
6. Поняття ефективності виробництва.
7. Суть ресурсного, витратного і ресурсно-витратного підходів до визначення ефективності, переваги і недоліки.
8. Види ефектів і їх характеристика.
9. Господарсько-управлінські рішення і методи їх використання.
10. Характеристика резервів зростання ефективності виробництва.
11. Організаційно-економічний механізм дії чинників зростання ефективності виробництва.
12. Характеристика внутрішніх чинників.
13. Характеристика зовнішніх чинників.
14. Оцінювання ефективності роботи фірми: вітчизняний і зарубіжний досвід.
15. Критерій і принципи формування системи показників ефективності виробництва.
16. Система показників ефективності виробництва.
17. Характеристика узагальнюючих показників.
18. Характеристика часткових показників.
19. Суть і визначення ефективності використання нової техніки.
20. Інновації – як система впровадження нової техніки і технологій.
21. Управління ефективністю використання нової техніки і впровадження оргтехзаходів.
22. Основні підходи до управління ефективністю використання матеріальних ресурсів.
23. Підвищення ефективності управління товарно-матеріальними запасами.
24. Вплив інфляції на розрахунки обсягів ТМЗ.

25. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів за системою показників.
26. Системи управління ефективністю матеріальних запасів: зарубіжний досвід.
27. Характеристика виробничого потенціалу фірми.
28. Управління ефективністю використання основного виробничого потенціалу.
29. Характеристика узагальнюючих і часткових показників ефективності використання основного виробничого потенціалу.
30. Суть трудового потенціалу та необхідність ефективного управління ним.
31. Економічна ефективність трудового потенціалу.
32. Методи вимірювання ефективності трудового потенціалу.
33. Продуктивність праці як мірило ефективності використання трудових ресурсів.
34. Суть соціальної ефективності.
35. Принципові підходи до оцінювання соціальної ефективності.
36. Методи визначення соціальної ефективності.
37. Напрямки підвищення соціальної ефективності.
38. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства.
39. Ефективність використання фінансових ресурсів: методи визначення.
40. Система показників ефективності використання фінансових ресурсів.
41. Санація і банкрутство як показники фінансової нестабільності фірми.

	ЗМІСТ	СТР.
ПЕРЕДМОВА		3
ТЕМА 1. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ.		

ТЕМА 2. ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.

ТЕМА 3 ГОСПОДАРСЬКО – УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ І ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ

ТЕМА 4. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ФІРМИ.

ТЕМА 5. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ НОВОЇ ТЕХНІКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ ОТЗ.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

ТЕМА 7. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНОГО ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

ТЕМА 8. ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

ТЕМА 9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.

ТЕМА 10 СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

а) теоретичні питання

б) задачі

ТЕСТИ ПО ТЕМАХ

ТЕМА 1. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІРМИ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ.

ТЕМА 2. ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.

ТЕМА 3 ГОСПОДАРСЬКО – УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ І ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ

ТЕМА 4. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ФІРМИ.

ТЕМА 5. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ НОВОЇ ТЕХНІКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ ОТЗ.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

ТЕМА 7. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ
ОСНОВНОГО ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

ТЕМА 8. ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

ТЕМА 9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ.

ТЕМА 10 СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ
ЛІТЕРАТУРА

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ